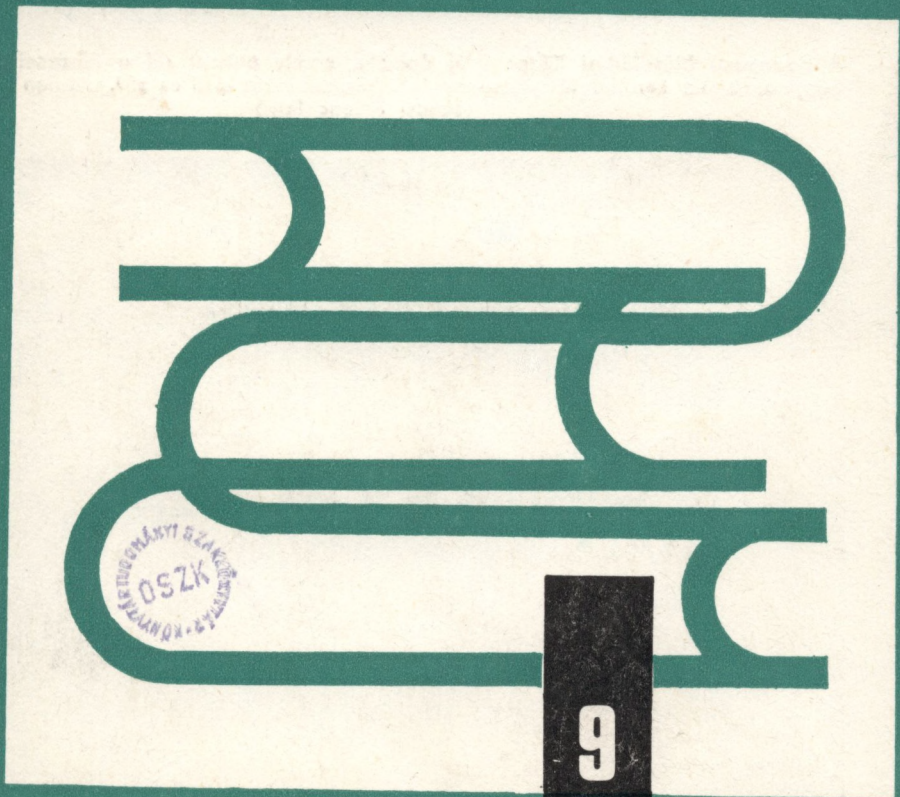

\$ 400 (2)

könyvtáros

KÖNYVTÁROS

9

1979

A Budapesti Művelődési Központ új épülete, amely otthont ad a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 3. sz. kerületi könyvtárának is. Híradásunkat lásd az 539. oldalon (MTI-Fotó és Jánosi Ferenc felv.)

1979. szeptember
29. évfolyam, 9. szám

TARTALOM

PAPP ISTVÁN: Van-e még hús a lerágott csonton? Megjegyzések a közművelődési könyvtár információs, nevelési és szórakoztatási feladatainak egymásra hatásáról	507
GYÓRI ERZSÉBET: „Ezt nem lehet kapkodva vagy indulattal csinálni”. Érd könyvtárügye (<i>Új városok könyvtárai</i>)	515
Olvastuk	519, 527

BESZÉLGETÉSEK A KÖNYVTÁRRÓL

Dr. GUNDA BÉLA: A könyvtár az én laboratóriumom (<i>Bényei József</i>)	520
---	-----

FÓRUM

GERŐ GYULA: Fruskák az olvasószolgálatban	522
OROSZ BERTALANNÉ: „Könyvtár nélkül nem tudnék dolgozni”. Beszélgetés PATKÓ IMRÉVEL, a Hatvani Városi Tanács elnökével (<i>Megkérdeztük a fenntartókat</i>)	525
BATÁRI GYULA: „Könyvek között éltem”. Beszélgetés a 75 éves DR. KOZOCSA SÁNDORral (<i>Könyvtáros sorsok — könyvtáros pályák</i>)	528
Lapozgató	532, 558

VISSZHANG

Kicsit magamra hagyottan (<i>Zankó Árpádné</i>)	533
Mindenkit vár a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (<i>Billédi Ferencné dr.</i>) ...	533

A KÖNYVTÁRAK ÉLETÉBŐL

Kik és miért szüneteltetik a kölcsönzést? A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár vizsgálódásának tanulságai (<i>Dr. Kiss Jánosné</i>)	535
Szocialista brigádok olvasóköre Martfűn (<i>Csernus Gyuláné</i>)	536
Ünnepi tanácskozás a huszadik évfordulón (<i>F. T. E.</i>)	537
A lapokban olvastuk (<i>Veszprémi Napló</i>)	537
Hírek	539

LÁTOKOR

SZALAI LÁSZLÓ: A KGST nemzetközi mezőgazdasági szakirodalmi információs rendszere	540
KORSÓS LÁSZLÓNÉ: A betegek könyvtári ellátása. Sajtószemle	543
SIMAY NORBERT: Nem mindenhol betegek a betegkönyvtárak	546
Szerkesztői üzenet	550

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

NANÁSI LÁSZLÓ: Régi könyvtárakra, könyvtárosokra emlékezem	551
Móricz Zsigmond az egykori Műegyetemi Könyvtárban. (<i>A könyvtárak történetéből</i>)	552
A Könyvtáros kislexikona. Prognosztizálás, prognózis, prognosztika (<i>Györe Pál</i>)	554
Kitüntetés	555
Helytelenül — helyesen. Csökkenés történik (<i>Szabó Ernő</i>)	556
<i>Könyvtárosok és bibliográfusok</i> . FITOS VILMOS 1875—1955. (<i>Dr. Hodinka László</i>)	557
A Könyvtáros galériája. KISS TERÉZIA (<i>Galambos Ferenc</i>)	559

Könyvtári szakirodalom

HALÁSZ BÉLA: Tájékoztató a közművelődési könyvtárakban (<i>Havas Katalin</i>)	560
Kérdezz—felelek	561

Bibliográfiák

Rippl-Rónai bibliográfia (G. F.)	562
Láttuk	563
SAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK	564
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK	566

A lapunk e számában közzölt grafikákat Kiss Terézia készítette

Из содержания

- Papp István*: Взаимодействие информационных, образовательных и развлекательных задач массовых библиотек (507);
- Дьері Эржебет*: Библиотеки новых городов. (Эрд.) (515);
- Беньей Йозсеф*: Разговоры о библиотеке. (Интервью с этнографом, университетским профессором, удостоенным премией Гердера, с д-ром Гунда Бэла) (520);
- Герё Дьюла*: Дискуссионная статья о работе обслуживания читателей, с особым вниманием на смену библиотекарей (522);
- Салаи Ласло*: Международная система СЭВ по специальной сельскохозяйственной литературе (540);
- Коршиош Ласлоз—Шимау Норберт*: Библиотечное обслуживание больных. Обзор печати и репортажи (543; 546);
- Малый лексикон журнала „Кёньвтарош“. *Дьерё Пал*: Прогностизация, прогноз, прогностика (554).

From the contents

- István Papp*: Interaction of informativ, educational, and entertaining functions in the public library (507);
- Erzsébet Györi*: Libraries in new towns (Érd) (515);
- József Bényei*: Talks about the library. (Interview with Dr. Béla Gunda, professor of ethnography, awarded with the Herder-Award) (520);
- Gyula Gerő*: Dispute on readers' service, particularly on its librarian replacement (522);
- László Szalai*: International agricultural information system of the COMECON (540);
- Mrs. László Korsós—Norbert Simay*: Library services for the sick. A review and reports. (543; 546);
- Little encyclopaedia of the Könyvtáros. *Pál Györe*: Prognostication, prognoses, prognostics (554).

Aus dem Inhalt

- István Papp*: Die Aufeinanderwirkung der Informations-, Erziehungs- und Unterhaltungsaufgaben von den allgemeinbildenden Bibliotheken (507);
- Erzsébet Györi*: Die Bibliotheken von neuen Städten (Érd) (515);
- József Bényei*: Gespräche über die Bibliothek (Ein Interview mit dr. Béla Gunda, dem Herder Preisträger Ethnographen, Universitätsprofessor) (520);
- Gyula Gerő*: Polemie über die Arbeit im Lesedienst, in besonderer Hinsicht auf den bibliothekarischen Nachwuchs (522);
- László Szalai*: Das internationale landwirtschaftliche fachliterarische Informationssystem von dem Rat für Wechselseitige Wirtschaftshilfe (540);
- Frau László Korsós—Norbert Simay*: Die bibliothekarische Versorgung von Kranken. Presserundschau und Reportagen (543; 546);
- Kleinlexikon des Bibliothekars. *Pál Györe*: Prognostizieren, Prognose, Prognostik (554).

Cikkeink szerzői

Batári Gyula, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa; *Bényei József*, a Hajdú-Bihari Napló főszerkesztője; *Billédi Ferencné dr.* az AGROINFORM osztályvezető-helyettese; *Galampos Ferenc* bibliográfus; *Gerő Gyula*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Györe Pál*, a KG INFORMATIK szaktanácsadója; *Györi Erzsébet*, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának főelőadója; *Havas Katalin*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *dr. Hodinka László*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum ny. tudományos munkatársa; *Korsós Lászlóné*, az Egri Megyei Kórház orvosi könyvtárának vezetője; *Orosz Bertalané*, az Egri Megyei Könyvtár igazgatója; *Papp István*, a KMK igazgatója; *Simay Norbert*, a Könyvtáros olvasószerkesztője; *Szabó Ernő*, a Népművelés olvasószerkesztője; *Szalai László*, az AGROINFORM főelőadója.

KÖNYVTÁROS

A KULTURÁLIS MINISZTERIUM LAPJA

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805.
Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**
1073 Budapest, Lenin krt. 9–11. Tel.: 221-285.
Levél cím: 1906 Budapest, P. 223.
Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

Egyetemi Nyomda — 79.4583 Budapest, 1979
Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 251–96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 48 forint. Egy szám ára 8 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Budapest, Postafiók 149.

Van-e még hús a lerágott csonton?

Megjegyzések a közművelődési könyvtár információs, nevelési és szórakoztatási feladatainak egymásrahatásáról

Bevezetés helyett mentegetőzés

Alighanem a közművelődési könyvtárügy örökzöld témái közé tartozik az a probléma, amelyet írásom alcíme jelez. Nehezen képzelhető el, hogy a könyvtárpolitikával, a könyvtárak társadalmi jelentőségével és szerepével foglalkozó írások szerzői kikerülhették volna ezt a háromszoros könyvtári rejtélyt. (Rejtélynek nevezem, mert ami első pillantásra kristálytisztának látszik, az közelebbi vizsgálódásra olyan ellentmondásokat mutat, amelyekre igen nehéz, sőt lehetetlen örökérvényű megoldásokat találni.) Ezért témánk irodalma bőséges, és meglehetősen kérdéses, hogy lehet-e valamit is hozzátenni ahhoz, amit róla könyvtárosok és nem könyvtárosok eddig elmondtak. Értelmes dolog-e egyáltalán ezt a lerágott csontot tovább rágni?

Bizonyosra veszem, hogy a Könyvtáros szerkesztősége ugyancsak tökéletesen tudatában van ennek. Mi lehetett akkor mégis az oka annak, hogy helyet adott ennek az írásnak? Egyetlen, de nagyon nyomós indokot látok erre, mégpedig azt, hogy e kérdéskörnek nemcsak elméleti és politikai aspektusa van, hanem több igen fontos gyakorlati vonatkozása is. Ha tetszik, ha nem, minden gyakorló könyvtárosnak a változó körülmények között újra és újra választ kell adnia a hármas funkcióban foglalt kérdésekre, mégpedig nem általánosságban, hanem napi munkájával és szolgáltatásaival. Ezért van az, hogy ismételten és fejlődési szakaszonként fel kell tennünk a kérdést s ismételten meg kell formálnunk a választ is. E válaszok enyhében vagy erősebben különbözni fognak egymástól, mégpedig a társadalmi környezettől, a gazdasági-műszaki feltételektől, a könyvtári rendszertől s attól függően, hogy az ország közművelődési könyvtárügyének egészére általában érvényesek-e, vagy csupán bizonyos könyvtárakra vonatkoznak.

Esetünkben a könyvtári törvényerejű rendelet és a végrehajtásáról intézkedő jogszabály nyújt közvetlen indítékot a kérdés fölvetésére, hiszen mindkét jogi dokumentum foglalkozik a közművelődési könyvtár feladataival, amelyeket ha érdemben akarunk teljesíteni, ajánlatos megvizsgálunk az alapokat is. Utoljára a III. országos könyvtárügyi konferencia adott erre alkalmat, s hogy mennyire indokolt a témakör újabb szemrevételezése, arra csak egy érvet említek: 1970-ben figyelmünket az információs és pedagógiai funkcióra összpontosítottuk, s megfelekedtünk a szórakoztatásról, mint az előbbiekkal egyenrangú feladatról.

A könyvtárpolitika oldaláról

EGYSÉGBEN ÉS OSZTHATATLANUL. A közművelődési könyvtárak hármas funkciója nemcsak egységben jelentkezik, hanem oszthatatlanul is. Akár az egyes könyvtárakat, akár a könyvtári rendszereket nézzük, azt látjuk, hogy csődbe ment minden olyan kísérlet, amely bármely funkciót kizárólagossá akart volna tenni, vagy bármelyiket meg akarta volna tagadni a közművelődési könyvtártól. Nyilvánvaló, hogy időnként és helyenként egyik vagy másik funkció előtérbe kerülhet a fejlődés során, más-más erővel jelentkezhet a könyvtári rendszernek különféle szolgálati pontjain, de sohasem szűnhet meg teljesen, mert ez már a közművelődési könyvtár lényegét érintené, azaz a közművelődési könyvtár megszűnne annak lenni, ami.

Itt közbevetőleg hadd említsem meg, hogy a tájékoztatás, nevelés és szórakoztatás hármas feladatát nemcsak a közművelődési könyvtárakra, hanem az egész könyvtárügyre vagy bármely típusú könyvtárra is lehet vonatkoztatni. Hiszen a szakkönyvtárak által nyújtott információs szolgáltatások igénybevétele is hordozhatja a nevelés, sőt a szórakozás elemét. Ami mégis megkülönbözteti a közművelődési könyvtár által teljesített hármas funkciót, mondjuk, például a szakkönyvtárakétól, az az, hogy a közművelődési könyvtárban (itt e könyvtárak rendszerét értve) arányosan, egyenlő fontossággal jelentkezik mindegyik elem.

ÓVAKODJ A RÉSZREHAJLÁSTÓL! A három funkció közötti egység megteremtése és folyamatos fenntartása a könyvtári gyakorlat talán legnehezebb feladata. A könyvtárat ugyanis számos behatás éri; e hatások legtöbbször igazolja a társadalmi környezet objektív szükséglete, s ha a könyvtár ezekhez igazítja szolgáltatásait, alig valószínű, hogy ellentmondásba kerül lényegével. Veszélyekkel azok a behatások

fenyegetnek, amelyek mögött egyéni, voluntarista törekvések állnak, s egyik vagy másik funkció túlzott preferálását, előnyben részesítését, illetve elsorvasztását célozzák. Nehogy azt higgyük, hogy ilyen törekvések csak a fenntartó szervek részéről mutatkozhatnak; maga a könyvtáros is gyakran esik ebbe a hibába. S ha a könyvtáros tévedt erre az útra, az több veszéllyel jár, mert a könyvtár organizmusa nehezebben védi ki annak a beavatkozását, akinek gondjaira bízott.

Azt hiszem, nem tévedek nagyot, ha a hármas funkció egységűségének megbontásában egyfajta cenzorságot látok. Nevezetesen azt a könyvtárosi magatartást, amely nem segíteni akar a használónak az eligazodásban, tájékozódásban, válogatásban, hanem átveszi helyette a döntés jogát, felelősségét és örömét.

Még ha valljuk is ezt az elméletileg megfogalmazott követelményt, s minden lehetségest megteszünk gyakorlati érvényesítésére egy adott könyvtár gyűjteményének és szolgáltatásainak fejlesztésében, sőt a nemzeti és a nemzetközi könyvtári rendszer felé is kiépítjük csatornáinkat, akkor is sok kényszernek és csábításnak vagyunk kitéve, hogy előnyben részesítsük az egyik vagy a másik funkciót. A költségvetés behatárolt volta, a hazai könyvpiac esetleges szegénysége, saját sznobizmusunk, a kölcsönzési forgalom erőszakos növelésére irányuló törekvésünk, a kooperációtól való elzárkózásunk stb. károsan befolyásolhatja könyvtárunk ideális profilját.

Nem tagadom, hogy a közpénzekből fenntartott könyvtár tevékenységében a prioritásokat megállapítani nagyon kényes ügy, nézzük akár a gyarapítást, akár a szolgáltatások sorát, akár az egyéb területeket. S ha sikerül is a társadalmi igénynek megfelelő könyvtárpolitikát kialakítanunk, még mindig nem szabadultunk meg azoktól az ellentmondásoktól, amelyek az egyes funkciók mélyében rejlenek. Megszabadíthatjuk-e a nevelést az unalomtól és a manipulációtól? A szórakozást az értéktelen, sőt romboló hatású elemektől? Az információt a hazugságtól és az egyoldalúságtól?

A KÖZVÉLEMÉNY MEGGYŐZÉSE. Az előző bekezdésben említést tettem a közpénzekről, amit tulajdonképpen a társadalmi ellenőrzés színvonalának is tekinthetünk. Nos, a közvélemény előtt is számot kell adnunk a három funkció létjogosultságáról. Úgy látszik, hogy a közművelődési könyvtárak nevelési szerepét soha nem vonták kétségbe. Az információs szolgáltatások előbb-utóbb polgárjogot nyertek. A leggyanúsabb funkció a szórakoztatás volt. Hogy egész egyszerűen fejezzem ki a problémát, a kérdés így hangzik el a társadalmi közegben: „Hogyan jön bárki is ahhoz, hogy az én költségemre, a mi pénzünkön szórakozzék?” Ehhez még tegyük hozzá, hogy a szórakozási célú olvasás társadalmi presztízse meglehetősen kétséges azokban a fejlődési szakaszokban, amikor a szabad idő társadalmi méretekben növekedni kezd, de még egymás mellett élnek a régi, keményen dolgozó, az előnyösebb feltételekkel élni nem tudó vagy nem merő generációk és a kellemes életbe már beleszületett újabbak.

Persze jól tudjuk, hogy a szórakozás éppen olyan fontos életfunkció, mint a munka, s az örömhöz való jog az ember természetes joga és szüksége, s a valóságban talán nincs is olyan merev határvonal a szórakozás és az ember egyéb tevékenységei között. Az egyénen belül összefonódva jelentkeznek az informálódás, a nevelés-tanulás és a szórakozás szüksége, s a három közül bármelyik motiválja is az adott szellemi tevékenységet, a másik kettő szintén közrejátszik benne. Az informálódásnak nevelési hatása is van, s ugyanakkor szellemi kielégülést is okoz. A nevelés felfogható információs hatások sorozatának, és a hatást csak fokozza, ha örömet is talál benne a nevelt személy. A szórakozás folyamatában is — tág értelemben véve — információtartalmak hatnak, és benne félreismerhetetlen a nevelési mozzanat.

Hasonlóképpen azt is megállapíthatjuk, hogy ugyanannak a könyvnek vagy bármely dokumentumnak szintén hármas funkciója lehet, használójának céljától függően. Erdemes — egyebek között — ezt a könyvtárosi közhelyet is emlékezetünkbe idézni, mert nagyon is komoly kihatással van a könyvtár működésére. Mindig a használó érdeke dönti el, hogy az adott dokumentum funkciói közül melyik lép éppen előtérbe. A dokumentumok vagy szélesebben: a könyvtári állomány ezen tulajdonsága teljesen megfelel az emberekben élő információs, nevelési és szórakozási igények összefonódásának, egymásrahatásának. Végül is ezen az alapon nyugszik a közművelődési könyvtár hármas funkciója.

VIGYÁZAT, NEM VAGYUNK MONOPOLHELYZETBEN! Tudomásul kell azonban vennünk, hogy nem a könyvtár monopóliuma a tájékozdási, tanulási és szórakozási igények kielégítése, hanem a társadalmi munkamegosztáson belül egy sereg más intézménynek, szervezetnek is hasonló feladatai vannak. A különbség az alkalmazott eszközökben és módszerekben rejlik. Az most már nézőpont és hajlandóság kérdése, hogy a célok azonosságát hangsúlyozva a könyvtárat egy nagyobb egység

szerves részének tekintjük, s nem tartjuk oly fontosnak speciális jellemzőit, vagy pedig sajátosságaiból kiindulva a könyvtárnak az információs, a nevelési és a szórakoztatási infrastruktúráján belüli lényegi azonosságát, azaz más intézménnyel való felcserélhetetlenségét és helyettesíthetlenségét emeljük ki. Azt hiszem, mindkét megközelítési módot alkalmaznunk kell, ha el akarjuk kerülni a félrevezető előítéleteket.

Az olvasásszociológia fekete doboza az emberi agy: mi történik benne, amikor befogadja a könyvek által közvetített tartalmakat, milyen hatást fejtenek ki ezek? E hatást egyelőre alig tudjuk nyomon követni. Annyit mindenesetre megállapíthatunk, hogy bár a könyvtárak nélkülözhetetlenek a társadalom és az egyén életében, hatásuk meglehetősen korlátozott. Pontosabban: felerősítenek, de nem helyettesítenek más, erősebb társadalmi tényezőket, amelyek viszont alapvetően meghatározzák az egyéni és a társadalmi tudat alakulását.

Még az is lehetséges — mondjam azt, hogy valószínű, sőt bizonyos? —, hogy azok az intézmények, amelyekkel a könyvtár megosztja információs, nevelési és szórakoztatási funkcióját, erősebb hatást gyakorolnak a társadalomra, mint a könyvtár. Egyről azonban, legalábbis mi, könyvtárosok, meg vagyunk győződve: a könyvtár szerepét egyetlen másik partnerünk sem veheti át. A kérdés, amire válaszolnunk kell: miben áll a különbség, ha a három funkció bármelyikét a könyvtár vagy egy másik intézmény gyakorolja? Akkor adunk, úgy vélem, helyes választ, ha nem ösztönözzük a könyvtárat kétségbeesett versenyfutásra olyan pályán, amelyen mások sokkal gyorsabbak, hanem maradvá a magunk terepén, a ránk eső feladatok vállalásával működünk együtt társintézményeinkkel.

A használó oldaláról

AZ EGYÉN IGÉNYEI ÉS INDÍTÉKAI. Nyilvánvaló, hogy a könyvtár célját a társadalom közösségi és egyéni szükségletei határozzák meg. Kiindulópontunk csakis az lehet, hogy az informálódás, tanulás, szórakozás az ember természetes létszükséglete, és ebben az összefüggésben kell szemlélnünk az olvasást, a dokumentumhasználatot is.

Leegyszerűsíteniék a dolgot, ha az olvasás indítékait csak e három céllal próbálnánk azonosítani. A személyiségen belül sokkal bonyolultabb és összetettebb okok indítják el az embert a könyv felé. Számos kutatás vizsgálta már ezt a problémát, ezért csak illusztrálásképpen hozom fel a Könyvtártudományi és Módszertani Központ egyik legelső, munkások körében lefolytatott felmérését (*Kamarás István: A munkások és az olvasás. Bp. 1969. 78—88. l.*). A „Miért olvas ön könyvet?” kérdésre adott válaszokból — a megkérdezettek több indítékot is megadhattak — a következő kép kerekedett ki (százalékos megoszlásban).

1. hogy jobban megérthessem a világ eseményeit, a mai világot	53,6
2. mert az olvasás szórakoztat	68,8
3. hogy legalább a könyvekben találkozom a boldogsággal, boldog emberekkel	16,4
4. mert némelyik könyvben mintha a magam sorsát, a magam életét írták volna meg	24,8
5. hogy kikapcsolódom, s ezáltal pihenjek	63
6. mert el kell olvasnom a vizsgálomhoz kötelező olvasmányokat	11,6
7. hogy olyan tapasztalatokra tegyek szert, amelyeket ügyes-bajos dolgomhoz fel tudok használni	31,4
8. mert szükségletemnek érzem, mint az evést vagy az alvást	24
9. mert érdekelnek a különböző korok, vidékek és népek	53,7
10. hogy eredményesebben közreműködhessek, segíthessek a társadalom jobbá formálásában	32,4
11. hogy ismerőseim ne tartsanak műveletlennek	25,9
12. mert a könyvek nagy része leleplezi azt a sok igazságtalanságot, ami a világban van	35,3
13. mert élvezem, hogy az írók milyen szépen fejezik ki azt, amit én is érzek	39,4
14. mert érdekel az emberek magatartása és erkölce, gonoszsága és jósága	53,6
15. mert érdekel, vajon más is megélte-e azt, amit én, s hogyan viselkedett hasonló helyzetben	22,4
16. hogy elmeneküljek gondjaimtól	10,7
17. hogy a napi munkámat jobban el tudjam látni	18,5

18. mert kedvteléseimmel kapcsolatosak	22,9
19. hogy választ kapjak arra a kérdésre, hogyan lehet az ember boldog	18,8
20. mert a könyvekben eljutok oda, ahová mindig vágytam, de eddig még nem sikerült eljutnom	30,3
21. hogy pótoljam az iskolában nem tanultakat	46,9
22. hogy bővítssem ismereteimet az emberekről, az emberi tulajdonságokról	57,4
23. hogy többet tudjak másoknál, s evvel sikereket érjek el	13,9

Ugyanez a válaszor, ha a rokon indítékokat összevonjuk:

I. szórakozás	(2+5+18)	84
II. erkölcsi kérdések	(12+14+22)	76,4
III. aktivitás	(1+7+10+17+21)	67,8
IV. ismeretek	(9)	53,6
V. önmagára ismerés	(4+13+15)	51,5
VI. boldogságkeresés	(3+16+19+20)	47,6
VII. presztízs	(11+23)	32
VIII. szükséglet	(8)	24
IX. kötelező olvasás	(6)	11,6

Komoly figyelmet érdemel tehát az olvasás funkciója az életvitelben. Idézek néhány adatot egy másik, az értelmiség körében folytatott vizsgálatból, amely arra is kitér, hogyan illeszkedik az olvasás a szabad idős tevékenységek körébe (*Kamarás István—Polónyi Péter: Értelmiség, olvasás, könyvtár. Bp. 1971. 13—17. l.*). A módszer az volt, hogy a felsorolt tevékenységek közül a kérdezett kiválasztotta az általa legjobban kedvelt ötöt, majd ezek közül a számára leginkább nélkülözhető kettőt, illetve a legfontosabb egyet. Így két lista állt elő: a megkérdezettek hány százaléka és milyen mértékben (háromfokozatú skálán jelölve) kedveli az adott tevékenységet.

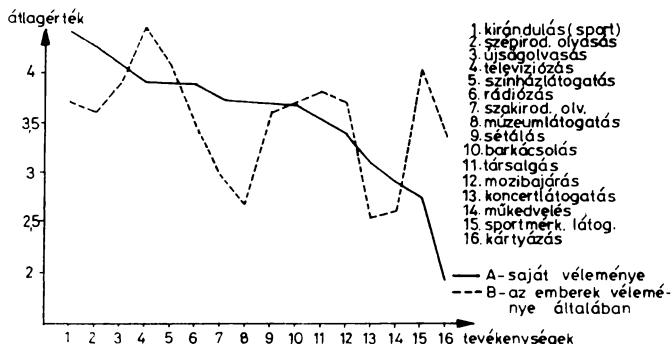
	A tevékenységet kedvelők (a megkérdezettek százalékában)	A kedvelés foka
tévézés	76	1,91
olvasás	75	2,20
rádióhallgatás	39	1,65
továbbképzés	26	2,00
séta, kirándulás	25	1,68
mozilátogatás	25	1,43
komolyzene hallgatása	24	1,79
színházlátogatás	22	1,70
könnyűzene hallgatása	21	1,56
kertészkedés	20	1,80
társaság	19	1,58
nyelvtanulás	16	1,80
barkácsolás	15	1,82
sport	13	1,90
kézimunka	13	1,65
múzeumlátogatás	11	1,60
fényképezés	11	1,60
előadások hallgatása	9	1,54
kártyázás	9	1,52

Nem éppen tudományos eljárás más-más módszerekkel lefolytatott kutatások eredményét összevetni, ezért csak jelzésként és nem bizonyítékként álljon itt két görbe. Az egyik görbe azt ábrázolja, hogy a megkérdezettek milyen mértékben kedvelnek egy-egy szabad idős tevékenységet, a másik görbe pedig azt, hogy véleményük szerint hogyan kedveli ugyanazt a többi ember (*Halász László—Nagy Attila: Hatásvizsgálat könyvtárban. 1. köt. Bp. 1974. 67 l.*)

Merészség volna bármilyen általános következtetést levonni a hivatkozott adatokból. Arra azonban talán jók, hogy némileg érzékeltessék az olvasás helyét az életmódban, valamint az olvasás indítékainak és céljainak bonyolultságát és összefonódottságát, s buzdítsanak tényleges és lehetséges olvasóink igénykálájának alapos megismerésére.

OLVASÁS ÉS KÖNYVTÁRHASZNÁLAT: KÉT KÜLÖNBÖZŐ FOGALOM. Semmiképpen sem tehetünk egyenlőségjelet az olvasás, azaz a könyvhasználat és a könyv-

A szabadidő-levekenységek megítélése

tárhasználat közé, mint ahogy senki sem gondolja közülünk, hogy a sok könyv egyenlő a könyvtárral. A könyvben levő információs, nevelési és szórakozási tartalom kiteljesedik, megsokszorozódik a könyvtár rendszerében. Ez természetesen közhely, mégis arra indít, hogy szembenézzünk a könyvtár és használói kapcsolatának néhány kényes pontjával.

Miért előnyösebb az emberek számára a könyvtár révén tájékozódni, tanulni és szórakozni? Tényleg előnyösebb-e? Hogyan győzzük meg használóinkat erről?

Kívánhatjuk-e a társadalom tagjaitól, hogy mind több időt töltsenek olvasással vagy a könyvtárban, amikor annyi más vonzó szabad idő elfoglaltság is csábítja őket?

A könyv és a könyvtár használata csak eszköz és nem cél; ha a cél másképpen is elérhető, hogyan győzhetjük meg az embereket a könyvtárhasználat előnyeiről?

E kérdéssor folytatható, kielégítő válaszokat pedig talán nem is olyan könnyű találni rájuk.

Egyébként nem szabad azt képzelnünk, hogy a könyvtárhasználat egyszerű és magától értetődő dolog, sem a küszöb átlépéséhez szükséges indítékok, sem pedig a technikai tudnivalók szempontjából. Elég, ha csak arra gondolunk, milyen széles társadalmi rétegek nem használják még könyvtárainkat; a könyvtárban való eligazodás nehézségeire pedig hadd idézzek ismét egy vizsgálati eredményt. A kérdés ez volt: „Az ember általában igen jól kiismeri magát a lakásában, munkahelyén, szülőhelyén. Mit gondol, mit jelent az, hogy az ember a könyvtárban is jól kiismeri magát?” A megkérdezettek 10 százaléka bevallja, hogy nem ismeri ki magát, a legtöbben csak a térben igazodnak el, s mindössze 5 százaléka tesz említést a katalógusok, bibliográfiák használatáról. A vizsgálat két jól dolgozó megyei könyvtárban zajlott le; az egyikben 11-, a másikban 14-féle katalógus áll a használók rendelkezésére. Arra a kérdésre: „Ön szerint milyen katalógusok találhatóak a megyei könyvtárban?” a válaszolók 35 százaléka egyetlen katalógust sem tudott megnevezni, 15 százaléka egy katalógust, és 50 százaléka egynél többet (*Halász László—Nagy Attila: Hatásvizsgálat könyvtárban. 1. köt. Bp. 1974. 59—66. l.*)

Ez a tény a könyvtárhasználat tanítására hívja fel ismét a figyelmünket. Anélkül, hogy túlságosan pesszimista volnánk, az a véleményem, hogy társadalmi méretekben generációkra van szükség az olvasási kultúra, a könyvtárhasználat színvonalának lényeges emeléséhez. Ez ugyanis nemcsak a könyvtáron, még csak nem is a könyvtári ellátás fejlettségén múlik elsősorban, hanem igen komoly és meghatározó erejű társadalmi tényezőkn.

A KÖNYVTÁRHASZNÁLAT TÁRSADALMI MEGHATÁROZOTTSÁGA. Nem nehéz észrevenni azt a hatást, amelyet a társadalmi fejlődés, a gazdasági helyzet, az életszínvonal, a társadalmi munkamegosztás fejlettsége, az életmód, a kulturális hagyományok, az oktatási rendszer, az átlagos iskolázottsági szint, a lakásviszonyok, a háztartások technikai felszereltsége stb. gyakorol a könyvtárhasználatra, ezen belül a könyvtár hármas funkciójának és az egyéni igényeknek összefüggésére. Hasznos tanulságokat hoznának azok a vizsgálatok, amelyek a felsorolt tényezők egymáshoz viszonyított súlyát elemeznék. További figyelmet pedig az érdemelne, hogy ezek között a többé-kevésbé objektív tényezők között hogyan érvényesül és hogyan határozza meg az informálódási, tanulási szórakozási viselkedését az egyén személyisége, szellemi és lelki tulajdonságai, a munkamegosztásban elfoglalt helye, iskolázottsága, teljes társadalmi-gazdasági háttere. Mindezek után következhet az olvasmányok, azaz

információk befogadásának, hatásának, az olvasói magatartásoknak, izléseknek, szokásoknak a tanulmányozása.

Bármennyire is determinálják az egyén információs, tanulási és szórakozási szükségleteit a különféle tényezők, a tapasztalatok azt mutatják, hogy lehetséges eredményesen ösztönözni kifejlődésüket. Természetes, hogy a gyermekkor és a fiatalosság éveit nyújtják erre a legjobb esélyt. Ha sikerül az érdeklődést, mint a hármas igény közös nevezőjét felkelteni, könnyen kialakíthatók a kielégítéséhez szükséges készségek. A gyermekben kétségkívül a szórakozási igény dominál, de ezen igény kielégítésétől várhatjuk a tájékozódási és tanulási igény megszületését is; ezt minden gyermekkönyvtáros tanúsíthatja.

Sok mindentől függ, hogy a gyermekkorban felkeltett igény tovább él-e a felnőttkorban; mégis a gyermekek felkészítése a könyvtáros legjobb befektetése ahhoz, hogy a könyvtár betölthesse szerepét a társadalom információs, nevelési és szórakozási infrastruktúrájában.

A könyvtár oldaláról

A HÁRMAS SZEREPKÖR GYAKORLATRA VÁLTÁSA. Ha a társadalmi és egyéni igényekből vezetjük le a közművelődési könyvtár hármas funkcióját, illő megvizsgálnunk azt is, hogy a feladat végrehajtása milyen követelményeket támaszt a könyvtár működésének és létének különféle mozzanataival szemben, illetve hogyan befolyásolja azokat.

Nem vitás, hogy a könyvtárhasználat kialakulásának legfőbb feltétele magának a könyvtárnak a léte, s egyáltalán nem közömbös, hogyan és mennyire hat a könyvtár állománya, szolgáltatásai, személyzete, épülete a környezetre.

A probléma, amire megoldást kell keresnünk, az, hogy miképpen építsünk fel és szervezzünk meg egy könyvtárat vagy könyvtári rendszert, amely képes az egyénenként összeszövődött, más-más erővel és szinten jelentkező információs, nevelési és szórakozási igények tömeges, egyidejű és mégis egyénileg differenciált kielégítésére. Véleményem szerint igazában ez a közművelődési könyvtári kutatás, fejlesztés, igazgatás és működés lényegi kérdése.

Könnyű általában beszélni a hármas szerepkőről és az egyes funkciók egymáshoz viszonyított jelentőségéről. A dolog neheze akkor következik, amikor a részletekre kerül a sor és a napi munkában kell megvalósítani az elméleti megállapításokat, amikor már nem odázható el a hangsúlyok kijelölése, nem halasztható tovább a lehetséges utak közül a helyes kiválasztása, amikor a döntéseket meg kell hozni. Távol álljon tőlem, hogy megpróbáljak valamiféle előregyártott válaszokat összeeskábálni a könyvtári gyakorlat által felvetett ezer és egy kérdésre; a könyvtárosoknak maguknak kell kitalálniuk, hogyan fogadják azokat a kihívásokat, amelyekkel nap mint nap szembekerülnek, s amiket meg nem kerülhetnek.

A teljességre való törekvés nélkül szeretnék most néhány olyan témát kiemelni, amely, úgy vélem, figyelmet érdemel.

A PARTNEREK KELL SZÁMOT KELL VETNI. Igen erősen befolyásolja a közművelődési könyvtár információs funkcióját az országos könyvtári rendszer, különösen a szakkönyvtárügy szervezete és fejlettsége. Magától értetődő kíváncsi vagyok, hogy a közművelődési könyvtárak közvetítik-e a szakkönyvtárak információs szolgáltatásait a szélesebb közönség felé. Gondot annak eldöntése okoz, hogy milyen tartalmú és formájú információs szolgáltatások nyújtására vállalkozzék saját maga. Elégedjék-e meg a hagyományosnak tekinthető általános referenzszolgálat, vagy pedig néhány területen vállaljon többet is? Az általános használót, az utca emberét tartás-e szem előtt, amikor szolgáltatásait kifejleszti, vagy vegye tekintetbe a szakembert is? Ha igen, a szakemberek milyen típusát: a gyakorlót, a kutatót? Föltéttelezhető, hogy a számítógépes technika elterjedésével egyre könnyebb lesz ezekre a kérdésekre válaszolni, hiszen a közművelődési könyvtári rendszerek legalább vezető könyvtáraikon keresztül közvetlenül kapcsolódhatnak a nagy nemzeti és nemzetközi információs rendszerekhez. Ám, ha bekövetkezik is ez az állapot, mindig lesznek olyan információs igények, amelyek kizárólag külső forrásból eredő információkkal nem elégíthetők ki. Ezért — elismerve a könyvtárközi együttműködés fontosságát és élve minden előnyével — nem szabad engednünk annak a csábításnak, hogy az információs szervezetekre és szakkönyvtárakra hárítsuk a felelősséget valamennyi információs szolgáltatásért.

Ugyanígy kérdéses, hogy az iskolarendszerben folyó oktatás könyvtári szolgálata teljes egészében az iskolai könyvtárak dolga-e, még ha feltételezzük is, hogy szervezetük a szükséges mértékben kiépült. Tökéletes iskolai könyvtári rendszer esetén sem korlátozhatja magát a közművelődési könyvtár az iskolai kereteken kívüli ok-

tatás és nevelés területére. A felelősség és a feladatok megosztása viszont az adott helyzettől függ, csakúgy, mint a szervezet és ellátás formája.

A szórakoztatási — ha úgy tetszik: szellemi rekreációs — funkció gyakorlásában elsősorban a nem könyvtári partnerek (televízió, rádió, színház, mozi, művelődési otthon, autó, telek, kocsma stb., stb.) létevel kell számolni. E kérdéskör kifejtése messzire vezetne, ezért csak két, a közművelődési könyvtárat a legközelebből érintő vonatkozását említem: az egyik az, hogy a könyvkiadás bizonyos jellemzői (a kiadott művek jellege és száma, a példányszám, a könyvek ára) mennyiben befolyásolják a könyvek, mégpedig a könyvtárakból beszerzett könyvek révén történő szórakozást; a másik pedig az, hogy a könyvtárnak szabad-e, kell-e hagyományos szolgáltatásain túl egyéb feladatokat is vállalnia a szórakoztatás terén.

KÖNYVTÁRAK ÉS KÖNYVTÁRI RENDSZEREK. Amikor közművelődési könyvtárról beszélünk, tulajdonképpen azon szolgáltatások sorára gondolunk, amelyet e könyvtárak összefüggő rendszere nyújt. Következésképpen ebben a rendszerben kell gondolkodnunk, amikor a hármas funkció váltságáról van szó. A rendszer egyes szolgálati pontjain előtérbe léphet valamelyik szerepkör, de a rendszer egészében meg kell lennie köztük az egyensúlynak; a jól működő könyvtári szolgáltatásokat elemezve szinte törvényként állapíthatjuk ezt meg. Ha igen, akkor a kisebb könyvtárak túl ambíciózus könyvtárosait le kell beszélünk némelyik tájékoztató műszer kifejlesztéséről vagy önellátási törekvéseikről — mindig föltételezve a rendszer központjához és más tagjaihoz fűződő szoros kapcsolataikat, a dokumentumokat és az információkat közvetítő csatornákat. A tájékoztatás, a nevelés és a szórakoztatás egymásrahatása a könyvtári hálózatok tervezését, fejlesztését és működését is meghatározza.

Ezért természetes dolog, hogy a könyvtári rendszerek központi egységeiben az információs funkció, kisebb szolgálati pontjain a szórakozási funkció lép előtérbe. Erősen vitatható azonban az az álláspont, amely túlhangsúlyozza ezt a tendenciát, sőt kirekeszteni igyekszik az egyik vagy másik funkcióból eredő szolgáltatásokat a rendszer bizonyos egységeiből, vagy legalábbis elviselendő tehernek tekintii őket. A könyvtárba mindig a teljes ember — gyerek, fiatal, felnőtt vagy öreg — lép be, minden igényével, csak az igények közül esetenként más-más adja a hajtóerőt. Erről pedig sem a központi könyvtárak túl arisztokratikus könyvtárosai, sem pedig a kis könyvtárak a színvonal tekintetében engedékenységre hajló könyvtárosai nem felelkezhetnek meg.

AZ ÁLLOMÁNY „TÁLALÁSA”. A funkciók összefonódottsága talán nem is annyira az állománygyarapítási politika meghatározásában okoz nehézséget, mint inkább kivitelezésében. S még többet az állomány megszervezésében és a használó elé való tálalásában. Mi legyen a rendezési elv az állomány tagolásában? Milyen részlegeket kell kialakítani? — hisz végül is nem lehet minden problémát többes-példányok beszerzésével megoldani. Bele kell nyugodnunk abba is, hogy minden állományrend messze van a tökéletestől, ha az igénykategóriák sokrétűségéhez és összetettségéhez mérjük. Mindenesetre törekednünk kell annak a kissé ellentmondásos követelménynek teljesítésére, amely szerint a közművelődési könyvtár állománya tagoltságában is egységes legyen, vagy megfordítva: a közművelődési könyvtár állományát — bár az egységes — tagoltan kell az olvasó elé tárni. A megvalósítás tökéletlenségeit pedig a használóknak nyújtott tanácsadással, segítséggel és biztatással lehet ellensúlyozni, különösen a nagykönyvtárakban, amelyekben az emberek nagyon könnyen elveszetteknek, kiszolgáltatottnak és tanácstalannak érzik magukat.

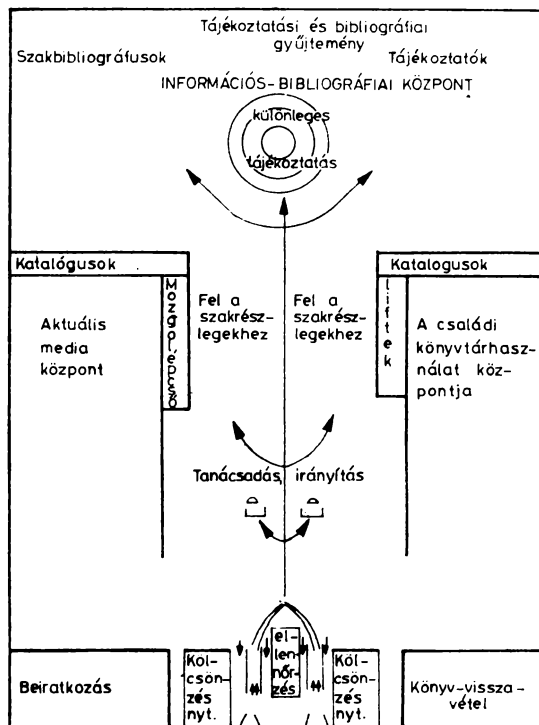
MUNKASZERVEZET, SZEMÉLYZET, ÉPÜLET. Végezetül meg kell vizsgálnunk, milyen kihatással van a könyvtár szervezetére, személyzetére és épületére a három funkció oly jellegzetes kölcsönhatása. A probléma annál több nehézséget foglal magában, minél nagyobb a könyvtár. A minden munkát maga végző könyvtáros a minden tevékenységet befogadó, 50—100 négyzetméteres szabadpolcos térben áll a sor egyik végén, a másikon pedig az ezer és tízezer négyzetméterekkel mérhető könyvtárak egy-egy munkakörre szakosodott munkatársainak százai találhatók.

Kézenfekvő, hogy a nagy könyvtári szervezetekben nem elegendő arra hagyatkozni, hogy minden könyvtári munkafolyamatban mindhárom funkcionális elem többé-kevésbé benne foglaltatik, hanem az egyes funkcióknak megfelelő, külön szervezeti egységeket is létre kell hozni, s az igazgatás feladata, hogy köztük a zökkenőmentes együttműködést megteremtse; ha pedig ugyanaz a szervezeti egység mindhárom funkciót szolgálja (például a feldolgozó osztály), akkor az eltérő követelményeket részrehajlás nélkül érvényesítse.

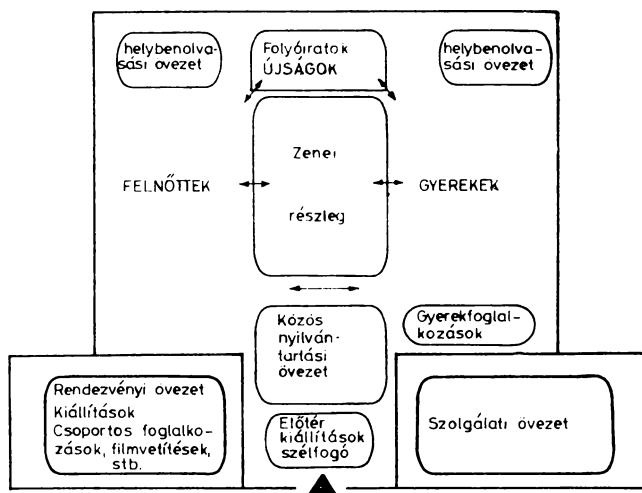
Ahogy növekszik a könyvtár mérete, úgy kell specializálódnia személyzetének is. Nemcsak a könyvtáros szakmán belüli szakosodásra, és nemcsak az állomány tartalmának megfelelő szakemberek foglalkoztatására gondolok, hanem a hármas funk-

ciónak megfelelő szakemberek alkalmazására is. Nehéz elképzelni, hogy ugyanaz a személy egyforma szinten és egyforma lelkesedéssel lássa el a tájékoztatói, nevelési és szórakoztatói feladatokat, bármennyire egységben jelentkezzenek is ezek a könyvtár működésében. Ezért meggyőződésem, hogy e funkciók kiteljesítéséhez könyvtárosok mellett más szakmák képviselőire is szükségünk van: a könyvtárban helyük van pedagógusoknak és népművelőknek, információs szakembereknek és számítógépes mérnököknek, kapcsolatszerzőknek és technikusoknak, s ki tudja még kiknek.

A könyvtár épülete szempontjából azt kell megfontolni, hogy lehetséges-e bizonyos övezeteket rendelni az egyes funkciókhoz, illetve mennyire kívánatos ezeket az övezeteket egymástól elkülöníteni. Talán nem tévedek, ha a külföldi épületekben két elv többé-kevésbé következetes, néha egyidejű tükröződését látom. Az egyik — nevezzük így — a szeparativista, a másik az integracionalista álláspont. Mit mond a szeparativista? Egy pontosan meghatározott övezet felel meg egy világosan megfogalmazott igénynek vagy szolgáltatásnak; a különböző olvasócsoportok és igények használat közben ne zavarják egymást; el kell választani az olvasótermet a kölcsönzési részlegtől, a felnőttkönyvtárat a gyermekkönyvtártól, az előadótermet és konferenciaszobákat az ellenőrzési pont mögötti területektől; a hírlapolvasó legyen az utcáról közvetlenül elérhető stb. Mit mond az integracionalista? Igen nehéz, néha lehetetlen a könyvtárhasználati indítékot tisztán megállapítani, s a könyvtárban ténylegesen eltöltött idő alatt hol ennek, hol annak a funkciónak, vagyis igénynek megfelelő szolgáltatással él a használó. Miért ne könnyítsük meg az igény és a szolgáltatás találkozását? Miért ne ösztönözzük a használót olyan szolgáltatás igénybevételére, amire eredetileg nem is gondolt? Miért ne próbáljuk meg a térben is egységesen megjeleníteni az információs, a nevelési és a szórakoztatói funkció szolgáltatásait? Az integrált övezetekből álló közművelődési könyvtár modelljét hadd illusztráljam azzal a funkcionális sémával, amelyet a chicagói városi könyvtár új épületének tervezéséhez dolgoztak ki. (Lowell, A. Martin: *Library response to urban change*. Chicago, 1969. 72. l.)

Ez a koncepció tükröződik a kisebb dán közművelődési könyvtárak számára kifejlesztett sémában is. (Ploggaard, Sven — Lyloff, Elisabeth: *Little nation — small library buildings*. *Scandinavian Public Library Quarterly*, 1979. 1. sz. 37—46. l.)

Ebben az írásban nem törekedhettem a témák részletes kifejtésére; céloom inkább az volt, hogy minél több kérdést vessek fel, s ezzel véleménycsere, sőt vitára készítsem kollégáimat. Mert akármennyit rágtuk már ezt a csontot, úgy látszik, még akad rajta elég hús is.

Papp István

Új városok könyvtárai

„Ezt nem lehet kapkodva vagy indulattal csinálni”

Érd könyvtárügye

1979. január 1-én egy Európa-rekorddal szegényebbek lettünk: a legnagyobb falu kontinensünkön városi rangot kapott.

Érdről, a főváros szomszédságában felnövekedett óriás faluról könyvtárnyi irodalom szól. Szociográfikus írások sokasága számol be a közművesíttelen, út és járda nélküli, népességében egyre növekvő település anyagi és szellemi gondjairól. Az 1970-es népszámláláskor a községnek 31 188 állandó lakosa volt, és több ezer albérlője, ágybérlője. 1979-ben 48 600 az állandó lakosok száma, de a város vezetői az itt élő népességet 56–57 ezerre becsülik. Ha a nagyközség fejlődése gondtalan és arányos lett volna is, a várossá válás akkor is temérdek tennivalót adna a vezetőknek és a településen otthont találó lakosságnak. Ismerve Érd robbanásszerű népességnövekedését és az infrastruktúra igen nagy arányú lemaradását, tudjuk: ezek a gondok hatványozottabbak.

Budapest 17 kilométernyi szomszédsága ipart nem adott Érdnek, csak a munkarépre tart igényt, s az bizony bőven áramlik innen.

Az új város lélegzéséről, a tennivalókról, a máról és a holnapról beszélgetünk *Vogronics László* elnökhelyetessel a városi tanácson. A közismert érdi gondok újabbakkal szaporodnak és minőségben másként jelentkeznek. Hallgatom az elnökhelyettes tárgyilagos, ténybemutató felsorolását: az egészségügy, az oktatás, a kereskedelem, a szociális létesítmények, a közlekedés mind-mind ezernyi tennivalót kíván.

Jegyzetfüzetemben sokasodik az 1979-ben elkezdett vagy befejezett munkák felsorolása, s megüti a fülem az elnökhelyettes egyik mondata: „Bárhová nyúlunk, mindenből gondok, feladatok jönnek elő, de jön a segítség is velük.” Nem panaszkodik, a megoldás útját keresi a testület minden tagjával együtt, járja a megyei hi-

vatalokat, az érdi utcákat, és gyűjti a város elkötelezett barátait. Ebben sokat segít az a körülmény, hogy született érdi, ismeri városát, tudja, hol lel segítő kezekre. Jó érzéssel látom, hogy a tavasszal még csak földúton megközelíthető könyvtárhoz új, aszfaltos úton nagy teherautók hordják az építési anyagot, a könyvtár udvarában csatornát fektetnek a honvédség társadalmi munkásai. Megkezdődött a könyvtár telkének közművesítése.

Megkérdezem, hogyan lehet itt fontossági sorrendet felállítani, miként lehet mindent számon tartani. Vogronics László válasza látszólag egyszerű, de tudom, hogy mennyi mérlegelés, hivatali idő utáni munka és gondos tervezés, tudatosság rejlik e szavak mögött: „Ezt nem lehet kapkodva vagy indulattal csinálni.”

Az idegen és a helybeli valóban a munka, az építés és a józan tervezés nyomai-val találkozik Érden. Sokáig lehetne sorolni, hogy 1979-ben mennyi mindenhez kezdtek hozzá, hány helyen és milyen ágazatokban folyik az építkezés, tárgyunk szempontjából most mégis maradjunk a város könyvtárügyénél.

A könyvtár elhelyezése

A hivatali és kereskedelmi negyed központjában, egy valamikori magánlakásban, 130 m² alapterületen helyezkedik el a központi könyvtár. A további 18 szolgálati ponttal együtt (benne van a bibliobusz 26 négyzetmétere is) összesen 242 m² alapterület szolgál könyvtári célokat. Szükségtelen hosszan időzni a mellett, hogy ekkora alapterületen lehetséges-e a középfokú ellátást nyújtó könyvtári szolgáltatásokat megteremteni. Nyilvánvalóan nem. „A közművelődési könyvtári ellátás” irányelvei szerint legalább 1088 m² felelne meg a követelményeknek. (Az ideális érték 1860 m².) A központi könyvtár jelenlegi igen kicsi alapterületén is megpróbálták a gyermek- és a felnőtt szolgálatot különválasztani, sajnos, ma még két ellenőrzési ponttal. A zsúfoltság és a helyhiány ellenére is rend uralkodik a könyvtárban.

A várossá nyilvánítás hónapjában a tanács a könyvtár helyzetének több ütemű javításáról döntött. 1979. január 26-án kiadták a tervezési megbízást, márciusban már a Könyvtártudományi és Módszertani Központ szakembereivel is egyeztettek a bővítési terveket. Júliusban hozzákezdtek az építkezéshez. Az első ütemben 350 m²-es új szárnyal bővül a könyvtár, s úgy számolnak, hogy ezt 1980 augusztusában át tudják adni. A második ütemben a jelenlegi részt korszerűsítik, a harmadik ütemben pedig új, a követelményeknek megfelelő könyvtárat építenek. Mondhatnánk, hogy mindebből csak a most folyó bővítés és a tatarozás van közelebb a madártávlatnál, csakhogy aki az érdi vezetőkkel beszél, meggyőződhet róla, hogy ezek nem vágyálmodok. Tudják: a bővítés csak enyhít a helyzeten, és nem a végső megoldás, de azt is tudják, hogy nem várhatnak az ideális körülmények megéréséig. A most folyó munkák 3,5 millióba kerülnek, ebből az Országos Közművelődési Tanács 1,6 milliót adott, a többit a város teremti elő.

Erd sajátos településrendszere miatt igen fontos a *fiókkönyvtári hálózat* megteremtése. A városközponttól bármerre indulunk is, 8—11 km-es sugarú körben mindenütt lakott negyedeket találunk. Földszintes város — mondják. Ideális lehetőség kínálkozik a bibliobusz városi hasznosítására. A *Könyvtáros* 1978. évi 7. számában hírt adott arról, hogy az ünnepi könyvhéten, 1978. május 27-én Érden elindult a bibliobusz. Akkor még négy megállója volt, most, egy évvel az indulás után nyolc helyen kölcsönöz. Az új megállók létesítéséhez nemcsak a könyvtárosok szervezőmunkájára volt szükség, hiszen portmentes út hiányában nem lehetett busszal megközelíteni az egyes városnegyedeket. Az új megállókhoz ebben az évben a tanács utat csináltatott, és lehetőséget teremtett arra, hogy oszlopról is vehessenek áramot. 1979. július 1-től megoldották a busz „hangosítását” is, berendezése a szöveges közléseken kívül zene szolgáltatására is alkalmas. Az igénybevételén máris észlelhető a hírverés hatása. Az utak építésétől függ a további megállók létesítése. Ebben az esztendőben még egy megállót létesítenek a városközponttól legtávolabbi helyen. 1980-ra két újabb megállót terveznek.

A telepített könyvtárak száma és jellege is átalakulóban, változóban van. Az elmúlt évben megszüntették a 2—300 kötetes szekrénykönyvtárakat. Ma 3 fiókkönyvtár áll a felnőttek és a gyerekek rendelkezésére. Az általános iskolák közül öt helyen a városi könyvtár látja el a tanulókat, és beleépült a könyvtár a termelőszövetkezetbe is.

A fiókkönyvtárak közül a legnagyobb alapterülettel — 36 m² — a „Jószomszéd-ság” könyvtára rendelkezik. *Csuka Zoltán* nagyszerű adományáról ugyancsak hírt adott a *Könyvtáros* 1978. 7. száma. A vajdasági magyar irodalom egyik megteremtőjének, a délszláv irodalmi kapcsolatok hazai ápolójának érdeklő lakásán hallga-

tom a házigazda és az elnökhelyettes beszélgetését. Frissen készült tervrajzok fölé hajolnak, Csuka Zoltán újabb adománya és a város hozzájárulása alapján további 70 m²-rel bővül majd a könyvtár. Tisztességes költségbeclés, társadalmi munka és majdnem elegendő pénz már van, kevés támogatás kellene még. Távlati tervükben és a városban mindenütt fellelhető térképeken kijelölték a telepítendő könyvtárak helyét — a városrendezés ma még csak ennyit tehet, de ezzel is a jövődönék dolgozik. A szakszervezeti hálózat a MEZŐGÉP 350 dolgozójának 1135 kötetet, a téglagyár 60 dolgozójának 295 kötetes könyvgyűjteményt kínál. Mindkét helyen társadalmi munkások látják el a nem túl nagyszámú — mindössze 54 — olvasót. A munkahelyi ellátás is korszerűsítésre vár.

Említettük már, hogy az általános iskolák közül öt helyen a tanácsi könyvtár látja el a tanulókat és nevelőket, további 3 általános iskolába folyamatosan telepítenek könyvtárat. Az iskolák saját könyvállománya gyenge, vagy egyáltalán nem tekinthető gyűjteménynek. A szakmunkásképző és a gimnázium könyvtára sem felel meg a követelményeknek. A városi könyvtár által ellátott iskolák közül csupán egy járul hozzá a könyvtár fejlesztéséhez.

Felszerelés, berendezés és nyitvatartás

A központi könyvtár felszerelése és berendezése szegényes és hiányos. A bővítés során új bútorokat vásárolhatnak, a régi polcok a raktárba kerülhetnek. Mindössze egy írógépük van, s amint később még szólunk róla, a katalógusok állapotának megváltoztatásához valamilyen sokszorosító eszköz is kellene. A telefon, egy elektromos számológép, egy televízió, egy írástetítő, két lemezjátszó, három magnetofon, egy porszívó és egy hűtőgép — ebből áll a könyvtár gépi felszerelése. A könyvtárosok és fenntartók egyaránt tudják, hogy ez kevés, de csak a fokozatos beszerzésről gondolkozhatnak.

A középfokú ellátást nyújtó városi könyvtárnak legalább heti 42—48 órában kellene a felnőtt lakosság rendelkezésére állnia, a gyermekeknek 30 órában. Ezzel szemben Érden ma heti 36 órát tartanak nyitva a felnőtteknek, 25 óra a gyerekeké. Hétfőn egyáltalán nincs nyilvános szolgálat, viszont szombaton 18 óráig tartanak nyitva. A könyvtár vezetője tudja, hogy kevés ez az idő, s korai a 18 órai zárás is, Érden különösen, hiszen a felnőtt lakosság zöme épp hogy hazaér többnyire budapesti munkahelyéről. Szerencsére már készül az új nyitvatartási rend, amelyben érvényesülnek ezek a szempontok is.

A mozgókönyvtár egy-egy megállóhelyen négy órát tartózkodik. Úgy látszik, ez ma még elégséges, de a megállók számának növekedésével nem lehet majd tartani ezt az időt sem. A fiókkönyvtárak általában heti nyolc órát tartanak nyitva, ez nagyon kevés, messze van a kívánatos heti 20—24 órától.

A könyvtár anyagi helyzete

1979-ben 777 ezer forintból gazdálkodik a könyvtár, ennek az összegnek 55,4 százalékát a bérek és a bérjellegű kiadások alkotják. Ebből képet kaphatunk arról, hogy ma még igen alacsony színvonalon lehet a könyvtárat működtetni. A könyvbeszerzési keret 220 ezer Ft, ehhez az egyik iskola 10 ezer forinttal járul hozzá, a megyei tanács központi pénzalapjából pedig 50 ezer forinttal részesedik a könyvtár. A bibliobusz állományának fejlesztéséhez 150 ezer forinttal járult hozzá a Központi Kulturális Alap. Ezzel együtt 1979-ben 430 ezer forint a könyvbeszerzésre fordítható összeg. 1977-ben 6,6 Ft, 1978-ban 5,1 Ft, 1979-ben a kiegészített költségvetésből 11,09 Ft jut egy lakosra.

Az Új Könyvekben referált műveket legalább egy példányban megvásárolják, az átlagpéldányszám megközelíti a 9—10 kötetet. Az állomány arányai a korábbi beszerzési politika következtében eléggé torzok. 1978. december 31-én 63 192 kötetel rendelkezett a könyvtár, ennek 62,34 százaléka szépirodalom és gyermekirodalom, s csupán 37,66 százalék volt az ismeretterjesztő és a szakirodalom aránya. 1979. június 30-án a 70 808 kötetes állomány 60,45 százaléka szépirodalom, 39,55 százaléka ismeretterjesztő mű volt.

A 48 ezres települések sorában az utolsó helyen áll Érd az állomány nagyságát illetően. Az információs értéket vizsgálva szembevetendő a műszaki, a mezőgazdasági és a természettudományi művek alacsony képviselete. Valamit javít a helyzeten, hogy e tárgykörök összefoglaló művei, lexikonai a kézikönyvtárban megtalálhatók. Általában elmondhatjuk, hogy a kézikönyvtári állomány minőségileg jobban megközelíti a városi könyvtári kívánalmakat, mint a kölcsönzési anyag.

Idegen nyelvű művekkel egyáltalán nem rendelkezik a könyvtár, sőt ezek hiányát még a dezideráta-katalógusban sem regisztrálják. A magyar nyelvű könyvtermésről azonban folyamatosan szerkesztik a hiányjegyzéket a könyvtárosok, s kevés pénzükből megpróbálnak okosan gazdálkodni, antikváriumban is vásárolni. A gyermekkönyvtári állományra szintén ráférne egy nagyobb fejlesztés.

Az Új Könyvek mellett rendszeresen átnézik a Magyar Nemzeti Bibliográfiát is. Rendelési és nyilvántartási módszerük eléggé nehézkes, korszerűsíteni kellene. Sok tekintetben ésszerűsítésre vár a nyilvántartások egész rendszerére és a munkaszervezet is. A folyamat elkezdődött, és az érdi könyvtárosok tudják, hogy a könyvtárra szerveződésnek még csupán az elején járnak.

Elégé nem dicsérhető módon — a tartalmi hiányok, a katalógusok állapotának felmérésére — a nyáron teljes állományrevíziót végeztek. A központi könyvtárban szombaton és vasárnap leltároztak, így csak a szombati kölcsönzést kellett feláldozniuk.

A könyvtárnak 1978-ban 63-féle folyóirat járt, 1979-ben 133-félére fizetett elő. Mondhatjuk tehát, hogy kétszeresére nőtt a választék, de tudjuk, hogy a kívánatos 150—200 magyar nyelvű és a 80—100 idegen nyelvű folyóirattól még messze vannak. Idegen nyelvű folyóirat egy sincs a könyvtárban.

A „Könyvtári füzetek” c. sorozatukban megjelentették a folyóiratok jegyzékét, és eljuttatták az olvasókhöz, valamint a város vezetőihez. Gyűjtik a hanglemezeket is: ottjártunkkor 968 lemez várt feldolgozásra és jobb körülményekre. Az *Új Hanglemezek* és az *Új Kották* című kiadvány éppoly természetes segédeszköz a könyvtárosok munkájában, mint az Új Könyvek.

A katalógusok

állapota az igényes, új könyvtárvezetőt elkeserítette. A munkatársaknak sok év mulasztását kell törleszteniük. Ma már, egyévi munka után, megbízható raktári katalógusokkal rendelkeznek. A betűrendes, a szakrendi és a sorozati katalógusok revíziója megkezdődött — több ezer karton pótlására van szükség. A fiókkönyvtárakban is folyik a katalógusépítés. Csak a rendszer biztos működésének megteremtése után lehet szó arról, hogy az olvasókat a katalógusok használatára szoktassák. — Nincs a könyvtárban cikk-katalógus, s ennek hiányát a könyvtárosok érzik a legjobban. Elő kellene fizetniük a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár szerkesztésében megjelenő analitikus katalógus céduláira.

Az olvasók száma

elkeserítően kevés a városban. Aki megnézi a *Településeink könyvtári ellátása* c. kiadványt, láthatja, hogy 1977-ben (38 755 lakossal számolva) a lakosság 8,1, 1978-ban 7,4 százaléka volt beiratkozott olvasó. Az ilyen arányokkal elsősorban az agglomerációs gyűrű falvai és egyes nagyon rosszul ellátott budapesti kerületek „dicsékedhetnek”. A valóságos állandó népességre vetítve még rosszabb arányokat kapunk.

Kik járnak Érden könyvtárba? 1978-ban a beiratkozott olvasók száma 2882 volt, ebből 1380 a központi könyvtaré. A munkásosztályhoz tartozik az olvasók 14,74 százaléka, a parasztsághoz 2,18, a szellemi dolgozókhöz 12,04 százaléka; a tanulók aránya 60,23 százaléka, a nyugdíjasoké 9,40, az „egyéb” kategóriába pedig 1,38 százalék tartozik. Hosszúnak tűnik a felsorolás, de érdemes szemügyre venni: Mint mindenütt, itt is a tanulók vannak túlsúlyban, őket követik a munkások és a szellemi dolgozók. Erd népességének rétegződéséből következik ez; ha van hely, ahol a munkásművelődésért tenni kell és lehet valamit, akkor itt igencsak!

Feltűnően kevés általános iskolai tanuló használja a könyvtárat: Az elmúlt tanévben 4500 általános iskolás volt a városban, a könyvtárat mindössze 1402 tanuló kereste fel (31,15 százalék). Van tehát mit tennie az olvasási kultúra terén iskolának, könyvtárnak egyaránt. Várhatóan javítani fognak a helyzetben az iskolákba újonnan telepített könyvtárak, s az, hogy a bibliobusz több iskola előtt megáll.

A látogatók (20 611) és a kölcsönzött kötetek (67 609) számát tekintve is — saját kategóriájában — az utolsó helyen áll a város. Egyetlen biztató dologról lehet itt beszámolni: az olvasónaplók immár második éve nem a „holt lelkek” adatait tartalmazzák.

A könyvtárosok és a fenntartók tudják, hogy az olvasók számának növeléséhez, ahhoz, hogy a könyvtár benne éljen a város szellemi és anyagi életében, először is városi tudat kell, ehhez pedig városi körülmények. Nem mondhatjuk, hogy nem tesz-

nek ezért semmit, de azt is tudjuk, hogy nem kevés, amire vállalkoztak. Nagyon kel-
lenek Érdnek a segítőtársak. Igazi jó partnerének bizonyul a megyei könyvtár, ahon-
nan nemcsak a szakmai irányítás muníciója érkezik, hanem gyakran munkáskezek
is. A távlatokat nyitogató jó szóról nem is beszélve.

A könyvtárosok

Kilenc főhivatású, hat tiszteletdíjas könyvtáros és egy gépkocsivezető dolgozik az
érdi könyvtárakban. A könyvtárosok közül kettő rendelkezik középfokú szakkép-
zettséggel — egyikük most készül a kiegészítő államvizsgára —, egynek frissen
szerzett könyvtárkezelői képesítése van, két fiatal most jár főiskolára, két mun-
katársnak nincs szakképesítése. Közülük egy szeretne továbbtanulni. A gyermek-
könyvtárosi munkára most nyertek meg egy kiváló magyar szakos általános isko-
lai tanárt, s szeptemberben kezdte el pályáját az ELTE nappali tagozatán orosz-
könyvtár szakon végzett fiatal munkatárs. A tiszteletdíjas könyvtárosok többnyire
pedagógusok. — Szerencsés tényező, hogy a munkatársak általában helybeliek. A
munkakörök nagyobbrészt máris elkülönülnek, de ésszerűbb és hatékonyabb mun-
kamegosztásra van szükség.

A közéletben

is igyekeznek jelen lenni a könyvtárosok, tudván, hogy ezzel is az intézményt pro-
pagálják. A helyismereti gyűjtés — egyelőre a krónikák és a cikk-kivágatok for-
májában — is a könyvtárra alapozódik. A könyvtár felvette a kapcsolatot az MTA
Nyelvtudományi Intézetével. Pedagógusok, főiskolások és középiskolások közremű-
ködésével megindult a földrajzi nevek gyűjtése. Ennek a munkának is a könyvtár
a gazdája.

A könyvtár jelen van a Népfront rendezvényein, a különböző bizottsági ülése-
ken. A kiadványi tevékenység csirái, ha szerény formában is, de megjelentek. Író-
olvasó találkozókhoz sokszorosított ismertető készülnek, az ünnepi megemlékezé-
sekhez ajánló jegyzékek jelennek meg. *Miről írnak a folyóiratok?* címmel vezető-
knek és szocialista brigádtagoknak szóló soktétéles sajtófigyelőt adtak ki — ez
utóbbiról azonban hadd jegyezzük meg: Bármennyire igényes is az összeállítás, cél-
szerűbb volna a Debreceni Megyei Könyvtár szolgáltatására előfizetni, s a saját
energiát másra fordítani.

Az Elnöki Tanács 19/1978. számú határozata kilenc nagyközségnek adott városi
rangot, Érd egy a kilenc közül. A népességet tekintve a legnagyobb új városunk, a
várossá szerveződés gondolai minden bizonnyal itt a legsúlyosabbak. Nagyon össze-
fogott, megfontolt és tudatos munka vár ebben a városban vezetőkre és munkatár-
sakra egyaránt. Az érdeket azonban megérdemlik a segítséget, a támogatást, a szak-
ma figyelmét is, mert nem várokozhatnak tétlenül a jobb körülményekre, hanem ma-
guk igyekeznek a helyzetükön változtatni.

Győri Erzsébet

Olvastuk

a Vas megyei Könyvtárak Értesítőjében, hogy az országos tanulmányi ver-
senyekre 1973 óta közösen készít bibliográfiát a szombathelyi és a debreceni
megyei könyvtár, mégpedig úgy, hogy évenként váltakozik közöttük a kiadás
feladata. A Debreceni Megyei Könyvtár értesítő lapjai alapján valamennyi
megyei és városi könyvtár megrendelhetette ezt az országos jelentőségre emel-
kedett bibliográfiát, a két könyvtár azonban nem tudta korlátlanul kielégíteni
az igényeket, nem vállalhatta a több ezer példány előállításának terhét. Ezért
az év elején megállapodtak az Országos Pedagógiai Intézettel: 1979-től kezdve
az OPI adja ki a bibliográfiákat — a szerkesztést továbbra is a szombathelyi,
illetve a debreceni könyvtár végzi —, ennek következtében nemcsak a példány-
szám növekszik és minden középiskolába eljut a bibliográfia, hanem — mivel
az OPI állítja össze a versenytételeket — meggyorsul az irodalomjegyzék szer-
kesztése, a füzet megjelentetése is.

A könyvtár az én laboratóriumom

Hetekkel korábban megállapodtunk Gunda professzor úrral a beszélgetés időpontjában, ezért aztán nem is lepődöm meg, amikor szinte epigrammaszerűen pontos, összegzésnek tűnő megállapítással fogad.

— A könyvtár az én laboratóriumom. A könyvtár használata épp oly elengedhetetlen a társadalomtudományok művelői számára, mint a fizikus vagy kémikus számára a laboratórium. Elsősorban a könyvek révén érintkezhetünk a világgal, a múlttal, és nagyon gyakran a könyvek segítségével tudjuk építeni jövőnket is.

— *Ez a pontos és szép megfogalmazás nyilván személyes élettapasztalatokon alapul. Mikor került érintkezésbe professzor úr a könyvtárakkal és milyennek látja kapcsolatát ezekkel az intézményekkel?*

— Diákkoromból ered a könyvek szeretete, a könyvtárhasználat. Első nagy könyvtári élményem a budapesti Kossuth Lajos Felsőkereskedelmi Iskolához fűződik. Az osztályfőnököm és a tanári kar megengedte, hogy használhassam az iskola tanári könyvtárát. Sok nagy élményt köszönhetek ennek, többek között *Dante* Isteni színjátékát, *Tamási Aron* Szűzmáriás királyfiját. Könyvtárhasználatom aztán folyamatosan szélesedett. Budapesti egyetemi hallgatóként nagyon sokat kaptam az akkori Fővárosi Könyvtártól, amelynek állandó látogatója voltam. Innen kölcsönöztem ki először például az avantgarde irodalom számtalan termékét. Később aztán a szakkönyvtárakat használtam idehaza is, külföldi útjaimon is. Külföldön, ha nem voltam terepen vagy múzeumban, könyvtárban dolgoztam. 1965—66-ban az USA-ban voltam hosszabb tanulmányúton, s Berkeley-ben gyakran naponta 10—12 órát ültem a könyvtárban, és körülbelül 20 kilónyi jegyzetet hoztam haza magammal, mind ott készült.

Mindig alapvető segítséget jelentett tudományos munkámhoz a könyvtár, most már hosszú ideje a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára. Elsősorban a folyóiratanyaga kitűnő, ennek alapján szinte a társadalomtudományok minden területét át lehet tekinteni. Őszintén megmondom, mindig a legnagyobb kedvességgel és előzékenységgel találkoztam ebben a könyvtárban is.

— *Professzor úr véleménye szerint körünkben, amikor egyrészt robbanássze-*

DR. GUNDA BÉLA
Herder-díjas
etnográfus,
egyetemi tanár,
a néprajzi
tudományok
doktora,
az MTA
tudományos
tanácsadója

rűen megszaporodott az információk mennyisége s különböző korszerű technikai feltételek is rendelkezésre állnak, mi a szerepe a könyvnek az emberi művelődésben? Pótolhatja-e a könyvet más eszköz, forma, intézmény?

— Az emberi művelődésben a nyomtatott szöveget sem az informálódás, sem a tudományos kutatás szempontjából nem pótolhatja semmilyen más eszköz vagy intézmény, sőt, még másodlagossá sem teheti. Az embernek, amikor könyvet, folyóiratot vesz a kezébe, nagyszerű személyes élményekben is része van. Így a könyv, a könyvtár hozzájárul, hogy az ember tudományos szemlélete állandóan táguljon, ráadásul a legmagasabb szinten, hiszen a legmagasabb szintű publikációkat veheti a kezébe. Egy könyv vagy folyóirat elvezeti az embert az újabb problémákhoz, s ezek révén újabb tanulmányok, újabb könyvekbe ötvözött tudományos eredmények születnek. A könyvek révén szinte percekben belül egyik gondolatrendszerből a másikba, a jelenből a múltba és a múltból a jelenbe lehet eljutni. Ezt semmi más nem helyettesítheti. Az etnográfus számára fontos forrást jelentenek például a múzeumok, de már a múzeumi gyűjtemények is jórészt publikálva vannak. Ha meg akarom ismerni, mondjuk, a British Museum néprajzi anyagát, kitűnő katalógusokat használhatok, s ezek használatán után a hosszú utazás helyett esetleg egy levélváltás is elég a tudományos probléma megoldásához. Ezért hangsúlyozom: az információnak, élménygazdagodásnak a legmagasabb szintje a jól megszervezett könyvtár révén érhető el.

— Nem képzelhető-e el, hogy az ismeretek roppant gyors felhalmozódása, az olvasói és kutatói igények módosulása, esetleg más tényezők következtében a könyvtárak szerepe, funkciója is módosul? Milyen igényeket támaszt Ön, professzor úr, a fent említett „jól szervezett” könyvtárral szemben?

— A könyvek megtestesítik, magukba foglalják az egész világot, és ehhez a teljességhez kizárólag a könyvtárak révén juthatunk el. A könyvtár szerintem nem valamilyen kölcsönző hely, hanem anyaga révén akkumulálja az emberi szellem minden eddigi teljesítményét, és ez a fontos, nem a könyvtári technika. Még nem jutottam el a madridi Pradóba, de a gyönyörű művészettörténeti kiadványok révén bizonyára jobban ismerem a gyűjtemény anyagát, mint az a turista, aki két órán át járta termeit. A könyvtárnak nem lehet feladata, hogy nyersanyagot szolgáltatson nekem, akár a legkorszerűbb lyukkártyarendszer révén. Az én kutatómunkámat helyettem más el nem végezheti. A könyvtár feladata, hogy megfelelő katalógusok révén hozzájuthassak a szükséges irodalomhoz. Ne a könyvtár gyűjtse össze nekem az adatokat, hanem gondoskodjék arról, hogy meglegyenek és hozzáférhetőek legyenek a művek. Az egyes kutatók igényeihez úgysem specializálódhat egy könyvtár vagy könyvtáros. Pedig ma, sajnos, főleg kérésekkel is terhelik őket.

— Tapasztalatai szerint az ifjabb generáció, például az egyetemi hallgatók ugyanilyen igényvel, ugyanilyen szereppel közelednek a könyvhöz és a könyvtárhoz?

— Sajnos, azt tapasztalom, hogy a fiatalok munkájában, világképük, tudományos munkásságuk építésében olykor háttérbe szorul a könyv. Néhányan azt várják, hogy kiszolgálják őket, elébük rakják az éppen szükséges egy-két könyvet, azok adatait. Ez pedig roppant élményvesztést okoz, mert nem alakul ki a széles körű szellemi horizontjuk. A könyvet, folyóiratot nem elég közvetítéssel és részleteiben megismerni. Ezeket kézbe kell venni, pillanatnyi érdeklődésen túlmenően tanulmányozni, mert az ember csak így ismerheti meg a műveltség, a tudomány szellemiségét. Állandóan benne kell élnem a könyv- és folyóirat-produkciók vérkeringésében, ez nyújtja a szaktudást is, és ez vezet el a műveltség mélységei felé. Ezt szintén csak a könyvtár biztosíthatja.

— Professzor úrról köztudomású, hogy tudományos munkája mellett, a néprajz mellett érdeklődik más társadalomtudományok és a művészetek, irodalom iránt is. Pályája kezdetén foglalkozott szociológiával, kapcsolatot tartott a haladó társadalmi mozgalmakkal, a népi írókkal. Ez a széles körű érdeklődés nyilván megmutatkozik saját könyvtárában is. Egyáltalán milyen szerepe van a tudomány művelésében a házikönyvtárnak?

— A magánkönyvtár tükrö az ember életének, fejlődésének. Az enyém is ilyen. Nagyszámú ritka, máshol talán fel sem lelhető tudományos mű mellett igen sok szépirodalmi és más tárgyú könyv található benne. Az életemhez hozzátartozik nemcsak a szakirodalom, hanem például a szépirodalom, a művészettörténet is. Szinte alig van nap, hogy egy-egy verset vagy regényrészletet el ne olvassak. Tudományos szempontból a magánkönyvtárban megkülönböztetett jelentőségük van a különnyomatoknak, körülbelül 10–15 ezer darabból álló ilyen gyűjteményemben pótolhatatlan tudományos érték halmozódott fel. A magánkönyvtáraknak azonban erős határai vannak, például az idő, a hely, a pénz, a nagy könyvtermelés. Éppen ezért egy bármilyen jó magánkönyvtár sem pótolhatja a közkönyvtárakat, sem a tudományos kutatás, sem az ember sokoldalú fejlődése szempontjából.

— Több évtizedes olvasói, kutatói, könyvtárhasználói tapasztalatai alapján van-e professzor úrnak a könyvtárak munkájára vonatkozó javaslata, hogy azok még tartalmasabban végezhesék feladatukat?

— Hangsúlyozom: a könyvtárakban én mindig a legnagyobb előzékenységgel, szolgálatkészséggel találkoztam. Javaslataim általánosabb érvényűek. Szükség lenne például arra, hogy emeljék a nagy közkönyvtárak dotációját, mert az nem tart lépést a nemzetközi könyvtermelés mennyiségével és a könyvek árának emelkedésével. Meg kellene gyorsítani a nemzetközi könyvkölcsönzést, ez a tudományos kutatást nagyban szolgálná, gyorsítaná. Végül mindenkinek, minden szinten és minél jobban meg kell becsülnie a könyvtárosok munkáját, akik az olvasó és a könyv között nem mechanikus, hanem nagyon is emberi, szellemi kapcsolatot tartanak.

Bényei József

A KÖNYVTÁROS egyes számai – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők

Fruskák az olvasószolgálatban

— Az a legnagyobb bajuk, hogy nem tudnak mosolyogni. Csak üldögélnek a pult mögött, vagy a szabadpolcos tér valamelyik állványát támasztva, álmodozó tekintettel révednek az olvasó feje fölött a semmibe. Ha könyvtárlátogató zavarja meg őket szemlélődésükben, felrezzennek, és tétován, kelletlenül mozdulnak valamerre...

— A telefonhívást meg — hacsak nem lírai természetű magánügyükben csörög a készülék — egyenesen illetlen zaklatásnak fogják fel, amely azonnal ingerült ellenkezéseket váltja ki. Néhány éve történt, hogy új megyei könyvtárunk olvasószolgálatánál ilyesféleképpen érdeklődött egy tanár: „Nekem nagy könyvtáram van itthon, de most munkámhoz olyan adat kellene, amit csak az Önök lexikonjaiban, feltehetően a... lexikonban lehet megtalálni. Kérem, szíveskedjék megnézni és...” — „Mit képzél — csattant fel a méltatlankodó hang a vonal könyvtári végén —, nekünk más dolgunk is van, nem lehet bennünket csak úgy, dróton rángatni! Tessék bejönni, úgyis hosszú a nyitvatartási idő.” Az esetről a megyei lapból tudok, amely közölte a tanár nő levelét. De hány tanár és nem tanár nő hasonló, rossz tapasztalatát nem ismerjük azon egyszerű ok miatt, hogy ők nem ülnek le levelet írni, csupán egy bosszús kézlegyintéssel térnek napirendre az eset fölött. (És ettől fogva nagy ívben elkerülik a könyvtár tájékát is.)

— Azért nem tudnak mosolyogni, és azért háritják el maguktól az olvasók kérdéseit, mert tudatlanok, és ismereteik hiányait fölényességgel, illetve merevséggel, bezárkózással leplezik. Nem ismerik a katalógust, ezért nem tudnak segíteni az olvasóknak. De az állományt sem ismerik, a tájékoztatási segédleteket pedig nem tudják használni. Lehetséges, hogy az előbb említett tanár nő forrásként külföldi lexikont nevezett meg, amiről könyvtárosunk nem hallott, de visszakérdezni, betűzetni sem merte a címet. Emiatt váltott át pillanatok alatt a szolgálatot teljesítő könyvtáros szerepéből a kérések elbírálására és visszautasítására hivatott hatósági személy szerepére. Szinte bizonyosra vehető, hogy hasonló esetekben a tudatlanság mindenkor agresszióba csap át.

— Tudatlanságuk érdektelenségéből is fakadhat, hisz csaknem mindannyian hivatástudat nélkül kerültek a könyvtárba. Nem ők keresték ezt a pályát, hanem a pálya, a szakma keresett munkaerőket a betöltetlen álláshelyekre, és jobb híján — a képzett utánpótlás hiányában — volt kénytelen alkalmazni őket. Nekik pedig állás kellett, és igen-igen megfelelőnek vélték a messziről nézve sok olvasási lehetőséggel kecsegtető és a társadalmi tudat által oly tiszteletreméltóan patinásnak ítélt foglalkozást, amelyet körülleg az ódon könyvek előkelőséget árasztó illata is.

— Tudatlanságuk nem a pályakezdő átmeneti ismerethiánya, hanem korán megkövült, tartós igénytelenség. Ha azonnal nem nyílik meg előttük valamelyik képzőiskola kapuja, rögvest átháritják a felelősséget a körülményekre, s eszükbe sem jut, hogy belső igényből fakadó kötelességüknek érezzék önmaguk szakmai képzését. Legfeljebb pár megváltó rutinfogás elsajátítására hajlandóak, de nem érdekli őket könyvtárunk belső és külső környezete, az őket közvetlenül körülvevő társadalom, az intézmény múltja és jövője, nem ismerik a szakirodalmat, és nem forgatják a szakfolyóiratokat sem. Egyre azonban mindig szívesen vállalkoznának: tapasztalatcsérére Sopron, Gyula, Eger, Szeged és Miskolc-Tapolca stb. úticéllal — még mielőtt saját városuk és környékük bármelyik könyvtárát is látták volna. Bennük ugyanis az állandó mozgáskészség a legkevésbé párosul állhatatos figyelemmel és a bármiben való elmélyüléssel.

— Pályára kerülésük véletlensége sok mindent megmagyaráz: Nincs pedagógiai vénájuk, s talán emiatt sem szeretik eléggé az olvasót. Ezért nem várják őket mosollyal. Szemükben az olvasó a könyvtáros természetes ellensége, aki kérésekkel, kérdésekkel okvetetlenkedik, rendetlen, összekeveri a könyveket a szabadpolcos állványokon, késve hozza vissza a kölcsönzött köteteket, előjegyzésekkel, könyvtárközi kölcsönzési igényekkel izgágáskodik, egy bizonyos könyvért zaklatja a könyvtárost, amikor sok ezer egyéb olvasnivalót is kínálnak a polcok. Az olvasók által támasztott zűrzavar ellen egyetlen orvosságot ismernek: legszívesebben hatóságilag késztetnék rendre őket, szoktatnák le extravaganciáikról.

— Lehet, hogy nem képesek mosolyogni, de annál jobban tudnak gúnyosan kacarászni, röhincselni, sőt visongani is, amikor például egy idős néni hibásan kéri

kedvenc külföldi írójának könyvét. Belőlük bizony hiányzik a könyvtárosi-pedagógusi tapintat és diszkréció, amely mint az orvostól és a gyóntatópaptól a titoktartás, alapszabályként jogosan várható el a pult mögött levő vagy a szabadpolcos állványok között „cirkáló” könyvtárostól is.

— Néha megállapíthatatlan, hogy fölényességük mögött hivatalnoki felsőbbrendűség rejtőzik-e vagy csupán a lepezett lustaság, amikor útbagazítás és segítség helyett elriasztják a kezdő, esetleg félszeg olvasót. Láttuk és hallottuk, amint a „kérek valami jó könyvet” típusú kívánsággal előállókat emígyen rázták le: „Itt minden könyv jó, tessék, ott a katalógus a sarokban, vagy keressen magának a Néni (a Bácsi) az állványokon — húszezer kötetből csak talál valamit!”

— Előfordul azért, hogy készségesek, sőt túlbuzgóak. Sajnos, ez kárt is okozhat. Nálunk több könyvészeti érték esett áldozatul a nagyvonalú, rosszul alkalmazott szolgálatkészségnek. Allományunk nagyobbik részéhez ugyanis a kis szabadpolcos tér miatt csak a katalógus segítségével lehet hozzáférni. Az olvasó valamelyik klasszikusunk meghatározott munkáját kereste, s mivel a szabadpolcos térben éppen nem volt belőle, a katalógusból kiírta a könyv összes kiadásainak jelzeteit. A könyvtároska besietett a raktárba, s az első keresési helyen rábukkanván a kért mű egyik kiadására, nagy diadallal tette az olvasó elé. Ennek szeme sem rebbent, szó nélkül hóna alá csapta, hogy többet vissza se hozza a váratlan zsákmányt. Bibliofil hajlamú ember lévén ugyanis azonnal rájött arra, hogy egy reformkori mű *első kiadása* jutott birtokába, és így sokkal jobban járt, mintha ugyanezt egy mai, kommersz kiadásban kapta volna meg. Így tűnt el városunk és megyénk európai hírű nyomdászainak néhány pótolhatatlan kiadványa is, noha az olvasó természetesen megelégedett volna például egy mai kiadású Petőfivel, Adyval vagy Kosztolányival is, hisz eredetileg ezeket kereste, hogy belőlük célszerű idézeteket mazsolázhasson ki főnökének nönapi köszöntőjébe.

— E példák mind, mind nagyobb könyvtárakból valók. Ám mit szóljanak az egyszerűes szakszervezeti vagy falusi könyvtárak irányítói, hiszen e kis szolgálati helyeken valóban nincs mód arra, hogy a könyvtár más munkatársai kijavítsák, vagy az intézmény mint szervezet ellensúlyozza egy-egy olvasószolgálati könyvtárosának hibáját, illetve esendőségét. Mindenfajta minőségi törekvés kudarca van itélve, ha nem sikerül személyi vonatkozásban valami javulást elérni.

— A helyzet talán mégsem ennyire tragikus. Sok a képzetlen, kezdő munkatárs a gyermekkönyvtárakban is, mégis legtöbbjükben derekas és színvonalas munkát végez *minden* könyvtáros.

— A gyermekkönyvtári példa azért nem meggyőző, mert kivételes. E könyvtárakba ugyanis eleve olyanok mennek dolgozni — koruktól és előképzettségüktől függetlenül —, akik pedagógusi alkatúak, és be vannak oltva a gyermekek (az emberek) szeretetével. Rádásul olyan közösségbe lépnek, amelynek tagjaiból szinte árad a jó értelemben vett megszállottság és hivatástudat. A gyermekkönyvtárosok gárdája a magyar könyvtárügy élcsapata.

Az iménti panaszok egytől egyig könyvtárosok beszélgetéseiben hangzottak el, bár nem azonos időben és szereplők között. Könyvtárakban, értekezletek szüneteiben, folyosókon és szállodai szobákban hallott kifakadásokat, gyakran pedig elejtett megjegyzéseket raktunk itt egymás mellé. A személyek azonban, akikre ezek vonatkoznak, minden esetben azonosak: *a fruskákról*, azokról a jól vagy kevésbé jól nevelt 18—20 éves, ifjú hölgyekről van szó, akiknek az utóbbi időben légiónyi áradata zúdult a könyvtárakra egyenesen a középiskola padjaiból. Nagyrészt azért, mert a szakmai utánpótlás természetes csatornái eldugultak, vagy nem is voltak; a könyvtárosképzés helyzete tartósan megoldatlan, s a könyvtári munka némelyik ágában hovatovább válságjelenségeket okoz. Legjobban talán az olvasószolgálatban. És ne áltassuk magunkat: nemcsak a kis és a nagy közművelődési könyvtárak, hanem a szakkönyvtárak, valamint a nagy tudományos könyvtárak olvasószolgálati és tájékoztatói munkájában is. Hogy miként szolgál, illetve nem szolgál az olvasószolgálat, arról a szakmabeliek közül is igen szemléletes példákat hozhatna fel mindenki, akit sorsa arra kényszerít, hogy időnként maga is olvasóként, szerény érdeklődőként, rangrejtve igénybe vegye a könyvtári tájékoztató szolgálatokat. Hogy a lehetséges okok közül melyik milyen szerepet játszott a mostani állapotok kialakulásában, ezt szeretnénk most olvasóink segítségével felderíteni, az okokat egy kicsit sarkítva, egy nagyon feltűnő mozzanattól, az újoncok tömeges olvasószolgálati jelenlétéből kiindulva. A kérdést általánosítva, gorombán így is feltehetjük volna: Miért vergődik a legtöbb helyen az olvasószolgálat (lásd Halász Béla országos vizsgálódásait!), miért éppen ott dolgoznak a legtöbb könyvtárban a leggyengébb munka-

erők? Vajon valóban kivédhetetlen természeti csapással állunk szemben, vagy orvosolható bajokkal, amelyek okai szemléleti esetlegességek és személyi véletlenek?!

— Hát mit csináljunk velük, hová állítsuk őket? — csattant fel egy megyei könyvtárigazgató, aki elolvasta az itt csokorba szedett véleményeket. — A megyei könyvtárak, de a nagyobb városi könyvtárak is új épületeik révén váltak „üzem-mé”, kis könyvtárból közép-, több esetben pedig nagykönyvtárrá. A kialakult gyakorlat szerint létszámfejlesztést csak új építkezés révén lehet elérni, de a három-négy évig tartó építkezés ideje alatt az új munkaerőket nem fokozatosan vehetjük fel, hanem valamennyit egyszerre kell alkalmaznunk, mégpedig alig előbb, mint az ünnepélyes kapunyitás, szalagátvágás. Mivel törvénytörvényes, hogy az új könyvtárakat az olvasók megröhanják, a kezdőket oda kell irányítanunk, ahol az olvasók rohamát fogadni és állni kell: az olvasószolgálatba. Tudomásom szerint a telefontájékoztató előbb említett fonák esete is olyan új könyvtárban fordult elő, ahol a vadonatfriss könyvtárpépület nagyságára való tekintettel egyszerre vagy 30 emberrel lehetett növelni a létszámot, de csak kevéssel a könyvtáratvátás előtt. Honnan toborozták hirtelen az új embereket? Ahonnan lehetett: a frissen érettségizett, éppen ráérő leányzók közül, szinte a korzóról... És az is természetes, hogy azonnal a mély vízbe vetették őket, mondván: az olvasók szüntelen rohamában meg fognak edződni, belerázódnak a szolgálati rendbe és a sok munka diktálta belső szakmai fegyverembe. Hát nem rázódtak bele!

— És a munkahely nem felelős? — kérdezhetné az imént leírtakat olvasva egy munkapszichológus. Vajon milyen munkahelyi kapcsolatba kerülnek ezek az iskolapadból éppen hogy kinőtt, az első munkahelyükön természetes szorongásokkal, gátlásokkal küszködő, ösztönösen támogatást váró emberké? Vajon akiknek gondjaikra vannak bízva, a felelősségnek és a szakmai hozzáértésnek milyen fokán állnak, milyen nevelői iskolázottság és érettség jogán próbálják bevezetni őket nemcsak a könyvtárosság iskolájába, hanem etikájába is? Vajon van-e természetes és fokozatos nemzedékváltás a könyvtár belső életében, munkaköri „mobilitásában”, létezik-e egyáltalán olvasószolgálati műhelyek, amelyek a szolgálatnak nemcsak fásrasztó, „könyvtárosdaráló” voltát hangoztatják, apátiát árasztva magukból, hanem mindennapi örömeit is átörökíteni tudják környezetükre, büszkeségérzeteket képesek gerjeszteni, és az olvasószolgálati tevékenységet misszióként adni át a csetlő-botló utódoknak!?

Bajokat jeleztünk, azért, hogy orvosságot is kérhessünk. Megkérdezzük tehát az érdekelteket, az érintetteket, de a minden rangú és szintű könyvtárosokat, sőt az érdeklődőket, a jó szándékú kibiceket is: az olvasószolgálat és az egész könyvtári szolgálat érdekében mondják el, mit lehetne tenni avégett, hogy a fiatal pályatársak megtalálják helyüket a könyvtárban. Persze az sem volna baj, ha a válaszok nemcsak egyetlen kérdésben próbálnának eligazítást nyújtani, medicinát javallani, hanem az olvasószolgálati csemeték ürügyén a könyvtárosság, a könyvtáros magatartás egyéb neuralgikus, felderítetlen területeinek dzsungelében is megkísérelnének világosságot gyújtani és kiutat mutatni az egész könyvtárügy érdekében.

Mert talán nem is csak a fruskákról volt itt szó...

Gerő Gyula

„Könyvtár nélkül nem tudnék dolgozni”

Beszélgetés Patkó Imrével, a Hatvani Városi Tanács elnökével

Mielőtt a beszélgetés érdemi részére térnénk, hadd mutassam be röviden a *Könyvtáros* olvasóinak a hatvani Ady Endre Városi Könyvtárat. A központi könyvtár alapterülete 433 négyzetméter, állománya 97 ezer kötet. A központtól távol eső újhatvani városrészből 204 négyzetméter alapterületű fiókkönyvtár működik 18 ezer kötetes állománnyal. Két kisebb — csak kölcsönzésre alkalmas — fiók egészíti ki ezt a városi hálózatot, amelyből 1978-ban összesen 4215 olvasó 33 456 látogatás alkalmával 91 269 kötet könyvet kölcsönzött ki. Az elmúlt évben 180 rendezvényt szerveztek a tanácsi könyvtárakban. A hatvani könyvtárosok három, városkörnyéki község könyvtárának módszertani gondozását is végzik.

— *Patkó elvtárs hosszú ideje dolgozik a tanácsi irányításban. Munkája során miként került először kapcsolatba a könyvtárral mint intézménnyel, milyen volt róla az első benyomása?*

— Öt évig tanítottam, majd megkértek, hogy legyek népművelési felügyelő a városi tanácson. Első ténykedésem az volt, hogy megismerkedtem az intézményekkel. Az ismerkedést az egyik új lakótelepen működő letéti könyvtárban kezdtem, ahol képesítés nélküli könyvtáros dolgozott. Bementem oda, mint ismeretlen ember, leültem és végignéztem, hogyan folyik a kölcsönzés. Mondanom sem kell, hogy nagyon rosszul ment, a könyvtáros nem foglalkozott az olvasókkal, csak ráírta a kartonokra, mikor kell visszahozniuk a könyveket. A könyvtárban sokan voltak. Az igazsághoz azonban hozzátartozik, hogy azóta szép sikereket ért el ez a könyvtár, mert javultak működési feltételei.

Ez, az első találkozásom a könyvtárral Borsod megyében, Ózdon történt. A városi tanácson minden posztot végigjártam: voltam népművelési felügyelő, majd személyzetis, azután művelődésügyi osztályvezető, végül elnökhelyettes. Négy éve vagyok Hatvan város tanácsának elnöke. A település egyik alapintézményének tekintettem korábban is — és tekintem ma is — a könyvtárat. Könyvtár nélkül egyénileg sem, de vezetőként sem tudnék dolgozni.

— *Hogyan történt az ismerkedés itt Hatvanban, milyennek találta a könyvtárat?*

— Az első benyomásom nem volt valami kellemes. A városi könyvtár egy családi ház nagyságú épületben szorogott, a gyermekkönyvtárnak otthont adó épületet pedig le kellett bontanunk. Egyáltalán nem volt felemelő érzés a költözés előtt álló könyvtárban szétnézni, és látni, milyen körülmények között dolgoznak, fogadják az olvasókat. A gyermekkönyvtárat végül sikerült elhelyeznünk a felnőtt részleggel szomszédos épületben, és megoldottuk a két tér összekapcsolását. Kisebb bővítést is végeztünk. Meggyőződéseim, hogy amit a könyvtárosoknak és nekünk, tanácsi tisztségviselőknek a fejlesztés érdekében tenni lehetett, azt megcsináltuk, mégis meg kell állapítanunk, hogy „szükségkönyvtárunk” van, ha egy „B”-típusú könyvtárral szemben támasztott követelményekhez hasonlítjuk a hatvani adottságokat.

— *Mi a véleménye a működési feltételek és a tartalmi munka összefüggéséről?*

— A kettőt nem lehet elválasztani. Nem azt akarom mondani, hogy az intézmény elsősorban külsőségeiben legyen jó vagy vonzó, s azért menjenek oda az emberek. Ez az elgondolás távol áll tőlem. Azt azonban mindenképpen vallom, hogy bármit tesznek is egy intézményen belül, ha nincs megfelelő hely a munkához, akkor csak átmenetileg lehet eredményt elérni. A mi városi könyvtárunk — amióta kialakult — mindig változott. Azért mondom, hogy kialakult, mert sokan csinálták vagy csináltuk, mégsem beszélhetünk vele kapcsolatban igazi fejlesztésről, mindig csak felújításra, átalakításra, toldo-

zásra-foldozásra került sor. Állandóan történik valami az épületen belül: csinosítás, bővítés, új padlóburkolás, a fűtés korszerűsítése, zenei részleg kialakítása és így tovább. Minderre rengeteg energia és nagy felújítási összeg ment rá. Más választásunk azonban nem volt. Az eredmény: hiába követünk el mindent, hiába tataroznánk, alakítgatnánk még tíz évig is az épületet, így nem lesz belőle sohasem igazi városi könyvtár. Mindenképpen valamit tenni kell majd a jövőben azért, hogy normális körülmények között dolgozzanak a könyvtárosok, s igazi középületben működhessen a könyvtár. Szakmai normák nélkül, tapasztalati úton is meg lehet állapítani, hogy ekkora olvasótábor, ennyi látogatót nem lehet már ilyen kis alapterületű intézményben színvonalasan ellátni. Ez az a befektetés, amely majd csak később térül meg, de sokáig nem halaszthatjuk, mert eddigi munkánk, erőfeszítésünk eredményét veszélyeztetjük. A népgazdaság jelenlegi helyzetében azonban nincsen könnyű dolgunk a fejlesztéseket illetően.

— *Milyen terveik vannak a következő időszakra?*

— A kulturális ágazatnak az V. ötéves tervben szereplő fejlesztéseit szeretnénk hiánytalanul megvalósítani. Sőt túltejesíteni! Egvetlen olyan tervfeladat van még függőben, melyről pillanatnyilag nem tudjuk, mi lesz a sorsa, s ez az úttörő- és ifjúsági ház létesítése. Ebben szeretnénk elhelyezni a gyermekkönyvtárat is, hogy a felnőtt részleg a városi könyvtár végleges elhelyezéséig is fejlődhesen. Mi a kulturális célokra rendelkezésre álló pénzt igyekeztünk a lehető legkedvezőbb hatékonysággal felhasználni, az elért eredményeinket ennek köszönhetjük.

A népgazdaság teherbíró képességét figyelembe véve kezdtük meg a VI. ötéves terv előkészítését. Hogy ne érjen bennünket soha olyan vád, miszerint mindent csak a központi erőforrásokból és a megyei tanácstól várunk, eleve úgy alakítottuk ki elképzeléseinket, hogy a kulturális fejlesztés 50 százalékát helyben teremtsük elő.

— *A könyvtárat érintik-e ezek a fejlesztési elképzelések?*

— Szinte százszázalékosan. Új helyre kell költöznie mindkét részlegnek. Hogy milyen lesz pontosan ez a fejlesztés, arról most nem kívánok részleteiben szólni, mert a tervek még változhatnak. Az alapterület lényeges növelése azonban testületeink által elfogadott terv, s munkálkodunk megvalósításán. A gyermekkönyvtár — mint említettem — az úttörő- és ifjúsági házba kerül, és a jelenlegi, elfogadott kiviteli terv szerint alapterülete akkora lesz, mint a mostani egész intézményé.

— *A könyvtár tevékenysége rendszeresen szerepel a testületi ülések napirendjén. Az Ön hozzászólásából, összefoglalásából mindig kitűnik, hogy jól ismeri az intézmény munkáját. Miként tájékozik, hogyan jut ideje arra, hogy a vezetői döntésekhez megszerezze a kellő információkat?*

— Abból indulnék ki, hogy hivatásomnak tekintem a tanácsi munkát, s napi tevékenységemet igyekszem úgy megszervezni, hogy ne legyen benne üresjárat. Ezzel függ össze a vezetői tájékoztás is. Nem szeretek csak az irodában tartózkodni: minden nagyobb fejlesztési munkát, felújítást, ami a városban folyik, többször és személyesen ellenőrzök. Nem kérek magam mellé embereket, hogy kísérsjenek, magam megyek. Soha nem tudok úgy végigmenni a városon, hogy ne kerüljenek elélem az emberekkel való beszélgetés vagy szemlélődés során olyan dolgok, amik a tanács munkáját érintik.

Munkatársaimtól is mindig az aktuális feladatok megoldásához szükséges információkat várom. Többször előfordult már, hogy váratlanul érkeztem a könyvtárba is. Tapasztalataim, személyes benyomásaim alapján kiegészültek a testületi üléseken, illetve munkatársaimtól kapott információk. Úgy érzem, ez nagyon hasznos, s megóv attól, hogy csak általánosságokban ismerjem a város könyvtárügyét.

— *Tudom, hogy a könyvtárat szakmai tájékoztás, ismeretszerzés céljából is használja. Mi a véleménye a könyvtár állományáról és szolgáltatásairól?*

— Szépen és jól dolgoznak a könyvtárosok, a könyvállományról pedig nyugodtan mondhatom, hogy olyan szellemi vagyon, amely egy ilyen kisvárosban ritkaságszámba megy. Ennyi könyv, folyóirat, hanglemez, ennyi értékes felszerelés tőlünk is megfelelő gondoskodást kíván. Azt is tudom, nemcsak a személyes tapasztalatból, hanem családtagjaimtól is, hogy a könyvtárban szívesen foglalkoznak az emberekkel, készségesen adnak nekik tájékoztatást, felvilágosítást. Sokszor szoktam mondani: kár, hogy ezt a jó légkört, ami ott a könyvtárban van, sokan még nem fedezték fel. Többen élhetnének a lehetőséggel. Az bizonyos, hogy akkor nagyobb zsúfoltság lenne, de a fejlesztést éppen az igények kielégíthetősége gyorsítja.

— *Azt hiszem, hogy az oktatás korszerűsítése kedvezően hat majd a későbbi felnőttek könyvtárhasználatára is.*

— A legutóbbi — a városi párt vb elé került — jelentésből és az ott kialakult vitából is ez derült ki. A gyermekolvasók, a fiatalok magas aránya biztató jelenség, mert aki megszerette az olvasást, nemigen tudja abbahagyni. Néha Szántó

Kovács János diófája jut eszembe. A jövőre is gondolnunk kell, amikor a jelen kötelességeit számba vesszük. Nálunk az a szerencsés helyzet alakult ki, hogy a könyvtár dolgozóit nem kell a hatékonyabb munkára ösztönözni. A mindennapi aprómunka mellett vannak látványos dolgaik is, mindig felhívják magukra a figyelmet valamilyen különleges vállalkozással. Rendkívül fogékonyak az újra. Itt van például a „nyári irodalmi udvar” a gyermekeknek. (Erről a Könyvtárosban beszámolóit olvashattak azok, akik a júliusi számot átnézték.) Nem kellene nekik ilyennel foglalkozni, senki sem róná fel, ha nem csinálnák, de tudják, hogy érdemes. Igyekeznek sajátos programjaikkal olyan embereket is becsalogatni a könyvtárba, akik egyéni olvasóként még nem találtak oda.

Olyan szellemiség, olyan munkatempó, munkakedv, kezdeményezőkézség alakult ki a könyvtárban, hogy ennek ismeretében az egyik legjobb tanácsi intézményünknek tartjuk. Szóval, szeretem ezt a könyvtárat: van miért szeretni, és érdemes segíteni is a könyvtárosokat. Amikor látja az ember, hogy a feltételek megteremtése után a tartalmi munkában is

van javulás, szívesen segít a következő alkalommal is.

— *Hatvan város vezetői sokat fáradoztak azért, hogy az intézmények fenntartásához megnyerjék a gazdasági szervek anyagi támogatását. Hogyan ítéli meg a közös fenntartás könyvtári tapasztalatait?*

— Jók a tapasztalataink, s ezt a gazdasági vezetők a testületi üléseken is elmondták. A városi könyvtár jól sáfárkodott a költségvetéshez kapott kiegészítő összegekkel. A vállalatok látják, érzik, hogy amit ők pénzben adnak, kamatostól visszakapják szellemiekben, kulturális javakban. S ez a lényege a közös fenntartásnak. Jók a tapasztalataink az iskolai könyvtárak központi ellátásában is. Az oktatás, az iskolák csak nyertek azzal, hogy az iskolai könyvtárak fejlesztésére szolgáló pénzt összevontuk, és a felhasználást a városi könyvtár gondjaira bíztuk. Így egyaránt érvényesül a tanárok véleménye, javaslata és a könyvtári szakmai követelmény. A jövőben is felkarolunk minden olyan kezdeményezést, amely a könyvtár ügyét előre viszi.

Orosz Bertalanné

Olvastuk

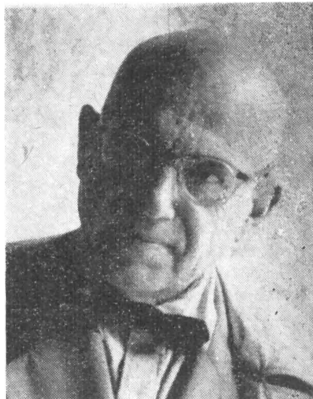
a Horizont című, Veszprém megyei közművelődési tájékoztató különszámát, amely az első népkönyvtár megalapításának 30. évfordulójára jelent meg. Varga Béla megyei könyvtárigazgató számvetéséből közművelődéspolitikai tanulságai miatt is érdemes idéznünk a megyei könyvtár munkájának mennyiségi és minőségi változásait jellemző adatokat, mivel ezek a könyvtári tevékenységnek az utóbbi tíz évben bekövetkezett léptékváltását, teljes átalakulását bizonyítják. Az intézmény 1968-ban költözött jelenlegi, könyvtári célra átalakított épületébe, s azóta „... beiratkozott olvasóinak száma 4079-ről 8741-re, tehát több mint kétszeresére növekedett... Sok más tényező mellett ez is bizonyítja, milyen nagy jelentősége van annak, ha egy könyvtár az adott település... központjában, ... elfogadható körülmények között végzi tevékenységét... A könyvtár a városnak talán leglátogatottabb kulturális központja. Az elmúlt esztendőben 140 ezer volt a látogatóinak száma. A nyitvatartási napokon átlagosan 450-500, egyes téli napokon pedig ezernél is több ember fordul meg itt: könyvet kölcsönöz, újságokat vagy folyóiratokat olvas, tanul vagy kutat, televíziót néz, vagy egyszerűen csak kulturált helyen tölti el szabad idejét... Külön zenei berendezés van a gyermekeknek és a felnőtteknek, mindkét helyen egyszerre 8-10 személy hallgathat zenét, előadói vagy mesefelvételeket, tanulhat nyelveket. Színes készülékeken nézhetik a TV adásait. Rendszeresen könyv-, grafikai vagy más kiállításokat láthatnak itt az emberek. Népszerűek a felolvasó színpad előadásai, az író-olvasó találkozók, az alkalmi vagy sorozatos rendezvények... A könyvtár látogatói közül... minden harmadik nem kölcsönöz könyveket, hanem a közel 500 féle újságból olvas és tájékozódik, tanul vagy kutat... A megyének 121 településéről több mint 1100 olvasója van [a megyei könyvtárnak, amely] ... minden olyan művet be tud szerezni, amelynek a társadalmi szükségletek vagy az olvasói igények miatt ott kell lennie az intézményben.” — Ezek a megállapítások is bizonyítják, milyen óriási változásokkal járt volna az, ha a megye más, nagy településein (Várpalota, Pápa, Ajka, Balatonfüred) is megépültek volna az igazán városi méretű könyvtárak.

„Könyvek között éltem”

Beszélgetés a 75 éves dr. Kozocsa Sándorral

Talán túlzás nélkül mondhatjuk, hogy nincs hazánkban könyvtáros, bibliográfus, irodalomtörténész és könyveket szerető ember, aki nem ismeri dr. Kozocsa Sándor nevét, s legjelentősebb alkotásait, a „kozocsákat” — ahogy szakmai körökben becézik nélkülözhetetlen munkaeszközzé vált bibliográfiáit. Tegyük persze hozzá, más területeken is igen értékes tevékenységet fejtett ki, bizonyos erre publikációinak ezret megközelítő száma, az Országos Széchényi Könyvtárban eltöltött csaknem negyven éves gyakorló könyvtárosi tevékenysége, irodalomkritikus, szerkesztői és oktatói működése. Noha már tizenöt éve nyugdíjban van, napjainkban is szüntelenül munkálkodik a nagy elődök, id. Szinnyei József, Gulyás Pál és Fitz József nyomdokain.

Kozocsa Sándort születésének közeledő hetvenötödik évfordulója alkalmából kerestük fel a főváros szívében fekvő otthonában. Vajon milyen ez az alkotóműhely? Már az előszobában a sok könyv látványa ragadja meg a látogatót, a belső helyiségekben pedig szinte a padlótól a mennyezetig sorakoznak a polcokon a lexikonok, segédkönyvek, bibliográfiák, különnyomatok, folyóiratok, szépirodalmi alkotások és egyéb művek. A könyvek között és az íróasztalon példás rend, itt bizony hiányzik a sok tudósnál megszokott bohém rendetlenség. E gyűjteményben talán még a vendég is könnyen eligazodna. Am az ilyen, pedáns rendre egész munkás életében szüksége volt a házigazdának, hiszen a szigorú határidőket csak úgy tudta teljesíteni, hogyha minden szükséges dokumentum azonnal a rendelkezésére állt. Beszélgetésünket magától értetődően a pályaválasztás indítékaira vonatkozó kérdésünkkel kezdtük.

— Kedves Sándor bátyám, hogyan kerültél a könyvtárosi pályára, tudatosan készültél-e rá, vagy a véletlen műve volt, hogy könyvtárban kaptál állást?

— 1920-ban szüleim áttelepültek Erdélyből. Már akkor azzal a feltett szándékkal jöttem Pestre, hogy könyvtáros leszek. Még otthon, Erdélyben, 16 éves fejjel elhatároztam, hogy a fővárosba érkezve a Széchényi Könyvtárat és az akkor már világhírű állatkertet tekintem meg először. A könyvtár közelében, a Baross utcában laktunk, tehát szinte magától adódott, hogy a doktorátus megszerzése után ott próbáltam elhelyezkedni. Természetesen egy percig sem gondoltam arra, hogy kerek négy évtizeden át munkahelyem lesz ez az intézmény. Vonzalmam a könyvtár iránt meglehetősen áldozatvállalással járt a szüleim részéről, majd (részemről) is, mert 19 hónapig kellett „önkéntes fizetéselen gyakornokként” szolgálnom; a „pálya” végén, 1964-ben pedig 1639 forintos nyugdíjjal vettem búcsút tőle.

— Hol végeztet tanulmányaidat, iskolai és otthoni környezeted ösztönözt-e későbbi hivatásodra?

— Gimnáziumi tanulmányaimat a marosvásárhelyi Státus-gimnáziumban kezdtem, majd a szésvárosi református Kuún Kocsárd kollégiumban folytattam, Budapesten a Tavaszmező utcai gimnáziumban érettségiztem. Tanárain közül a szésvárosi *Konsza Samu* — az ismert néprajzos — gyakorolta rám a legnagyobb hatást. Ötödikes voltam, amikor a *Szondy két apródjáról* tartott iskolai előadása után elhatároztam, hogy életemet a magyar irodalom szolgálatának szenteltem. *Zlinszky Aladár* már Pesten tanított — később a budapesti egyetem is hallgattam —, ő szintén nagy hatással volt rám.

Anyai nagyapám, az irodalomrajongó városi végrehajtó szép könyvtárat gyűjtött. *Kisfaludy Sándor* és *Szigligeti Ede* voltak kedvenc olvasmányai. Édesapám pénzügyi számtanácsos volt, ő is gyűjtötte a könyveket. Ezek az örökölt könyvek voltak későbbi könyvtáram első darabjai, amelyeket még ma is kegyelettel őrzök: így édesapám kedvelt olvasmányait, a *Bródy Sándor-* és *Herczeg Ferenc-*sorozatot, *Kiss József* verseit. Könyveket már kiskoromban kezdtem

vásárolni, zsemlepénzeimből megvettem *Benedek Elek*, *Donászy Ferenc* és *Gaál Mózes* könyveit, később mint gimnazista *Gárdonyi* műveit szereztem meg, ezek még ma is megvannak. Sajnos, máig sem jutottam annyi léleküdüléshez, hogy elkészíthettem volna gyűjteményem katalógusát, az anyag azonban szakosítva a fejemben van. Könyvtáram gerincét a hazai és a külföldi bibliográfiai szakirodalom alkotja, valamint a könyvtártörténeti anyag. A második csoportba a huszadik századi, a kortárs irodalom alkotásait sorolnám, *Ady*tól *Weöres Sándor*ig, vagy, hogy egy még fiatalabbat is említsek, *Devecseri Gábor*ig. A leggazdagabban képviselt író *Krúdy Gyula*, körülbelül 300 tételből álló, majdnem teljesnek mondható gyűjteménnyel szerepel könyvtáramban. Ezt is már diákkoromban kezdtem összeszedni, s nemcsak a művek összes kiadását, hanem a boríték- és szövegváltozatait is tartalmazza. A *Krúdy*-anyag magában foglalja az íróra vonatkozó teljes irodalmat, sőt ikonográfiát és műveinek illusztratív részét is.

— *Kik voltak azok, akik — első és egyetlen munkahelyeden, a Széchényi Könyvtárban bevezettek a könyvtári és a bibliográfiai munka „rejtelméibe”?*

— Könyvtári és bibliográfiai munkám kialakításában, fejlődésében nagyon sokat köszönhetek *Sikabonyi Antal*nak, *Nyíreő Istvánnak* és főleg *Gulyás Pál* atyai barátságának. Már az egyetlen *Gulyás* könyvtártudományi és bibliográfia-történeti előadásai meghatározóan irányították, egyengették utamat erre a pályára. Később, mint az OSZK-ban az egyik legtiszteltebb kollégám, rengeteg tanáccsal és bibliográfiai munkaötlettel látott el. Jóformán haláláig meglátogatott könyvtári szobámban, és szakmai megbeszélésekkel töltöttük az időt. Szokásos szivarjának elszívása után majdnem mindig megfájdult a fejem, de még ezt sem bántam, mert sok hasznosat tanultam tőle.

— *1930—31-ben — mint könyvtári alkalmazott — a berlini Humboldt-egyetem ösztöndíjas hallgatója voltál. Kiknek az előadásaira emlékszel, és milyen hatást gyakorolt ez a korszak későbbi tevékenységedre?*

— A berlini egyetemen *Franz Milkau* könyvtörténeti és *Georg Schneider* bibliográfiai előadásait hallgattam, különösen az utóbbi tett rám ösztönző és maradandó hatást. A könyvtártudományt illetően a lipcsei *Deutsche Büchereien*ben töltött hónapok élményei voltak feledhetetlenek, elsősorban a könyvtár „Generaldirektor”-ának, *Heinrich Uhrendahl*-nak barátsága, később érdeklődő és ösztönző levelei, kedves dedikációval ellá-

tott könyvei segítettek szakmai fejlődésemet. Ezeket az emlékeimet *Német és osztrák könyvtárak* című élménybeszámolómban örökítettem meg a *Magyar Könyvszemle* 1931-es évfolyamában.

— *Milyen munkaterületeken dolgoztál a Széchényi Könyvtárban?*

— Az OSZK több osztályán, illetve részlegében tevékenykedtem. Amint már említettem, *Sikabonyi Antal* irodalomtörténész kollégám „szárnyai alatt” kezdtem, aki a mind máig egyetlen *Komjáthy Jenő*-monográfia szerzője volt. Feladatom az erdélyi, a vajdasági és a felvidéki magyar irodalmi művek katalógizálása volt, majd *Nyíreő István* vezetése alatt tevékeny, sőt irányító részt vállaltam a könyvtár modernizálásában. Munkatársaim között dolgozott *Török Sándor* író, későbbi barátom is. A harmincas évek végétől a bibliográfiai osztály vezetését bízták rám, és nem kisebb feladatot kaptam, mint azt, hogy állítsam össze és szerkesszem *Petrik Géza* hatalmas művének folytatását, a *Magyar Könyvészet 1911—1920* című bibliográfiát, amely munka 1969-ben már második kiadásban is megjelent. E mű előkészítésében nagy segítségemre volt a hozzám beosztott tehetséges *Császár Zoltán*, aki *Voronyezsnél* elesett...

— *Segítette-e a könyvtár a huszas és harmincas években a fiatal munkatársak kutatásait?*

— A Széchényi Könyvtárban abban az időben jeles fiatal könyvtáros- és tudósgárda működött: *Kniezza István*, a kiváló szlavista nyelvész, *Deér József* történész, *Treml Lajos* romanista, *Joó Tibor* historikus, *Asztalos Miklós* történész, később drámaíró, egytől egyig szakmájuk kiválóságai; legtöbbször útja a könyvtárból egyenesen az egyetemi katedrára vezetett. A könyvtárnak ezen ifjú tudósai nagymértékben segítettek a még fiatalabb kutatónemzedéket, és egyengették útjukat tudományos munkájukban.

— *Kik voltak ebben az időben a közvetlen munkatársaid?*

— Az OSZK-ban *Sajó Géza* és *Császár Zoltán* volt szorosabb értelemben munkatársam, velük együtt dolgoztam. 1945 után *Harsányi Margit*, majd *Busa Margit* és *Bélley Pál*, ők ketten már az egyetemen szorgalmas hallgatóim voltak.

— *Beszélnél Halász Gáborral kialakult munkatársi és baráti kapcsolatodról is?*

— A múltba visszapillantva az az érzésem, hogy ő volt a legkedvesebb kollégám. Nevét azért hagytam ki az előbbi felsorolásból, mert sohasem működünk egy osztályon, mégis olyan szoros kapcsolat alakult ki közöttünk, amire legjobb bizonyíték, hogy Gábor — bár én bibliográfusként voltam elkönyvelve

— minden különlegesen értékes vagy érdekes kéziratári szerzeményt először nekem mutattott meg, majd együtt beszéltük, illetve tárgyaltuk meg az anyag feldolgozásának ütemét. Így, amikor a szerencsés véletlen *Vörösmarty* ifjúkori műveinek kéziratait juttatta az OSZK birtokába, ő a szindarabokat tartotta fenn magának kiadásra és néhány apróbb költeményt, nekem pedig a *Zalán futásának* első fogalmazását engedte át. Néhány év múlva a *Justh Zsigmond*-hagyaték kiadását úgy „feleztük meg”, hogy ő az író naplóját rendezte sajtó alá virtuóz előszó kíséretében, nekem pedig első regényét, az *Ádámot* adta. Ennek a baráti kapcsolatnak legmeghatóbb emlékei Halász Gábor nekem küldött levelei.

— *Milyen emlékezetes találkozásaid voltak mint könyvtárosnak a korszak jeles íróival és tudósaival?*

— Évekig voltam a könyvtár referenzosztályának vezetője. Munkám során olyan irodalmi kiválóságokkal volt alkalmam megismerkedni, mint például *Kosztolányi Dezso*, *Krúdy Gyula* és *Móricz Zsigmond*. Valamennyien műveikhez gyűjtöttek forrásanyagot: Krúdy a *Kosuth fia* című regényéhez, Móricz pedig az *Erdély* regénytrilógiához. Kosztolányi utolsó könyvtári látogatása felejthetetlen emlékem. Kértem, hogy az akkor megjelent *Összegyűjtött költeményeit* részemre dedikálja.

— A korszak tudósaival is személyes kapcsolatba kerültem. Így szeretettel kell megemlékeznem *Négyesy Lászlóról*, akinek korábban szemináriumi széniora voltam, mint valaha *Juhász Gyula*. Egyik későbbi levelében írta azt a gyönyörű gondolatot, hogy nemcsak a tanítvány kap maradandó hatást tanáratól, hanem a tanár is a tanítványtól.

— *Kiket tekintesz könyvtárosi, bibliográfusi és irodalomtörténeti pályád példaképeinek?*

— Három nevet említhetek pályám példaképei közül: *Horváth János*, *Gulyás Pál*, *Fitz József* nevét. Itt említem meg, hogy módszerességet Horváth Jánostól tanultam. Azt, hogy a magyar irodalmi bibliográfiát több mint félszázada készíthetem, egykori professzoromnak, *Császár Elemér*nek köszönhetem, aki az *Irodalomtörténeti Közleményekben* a repertoriumot *Hellebrant Árpád* után egy huszonkét éves hallgatójára merete bízni.

— *Tudomásod szerint mely munkáid a legismertebbek?*

— *A magyar irodalom bibliográfiája 1945—1960 és folytatása, továbbá a Móricz Zsigmond irodalmi munkássága* — amely egyelőre az első és egyetlen magyar bibliográfiai monográfia —, a Párizsban megjelent, *Kassák Lajos*, *Füst Milán*, *Szentkuthy Miklós*, *Weöres Sán-*

dor irodalmi munkásságát bemutató bibliográfiák, továbbá a *Mickiewicz Magyarországon*, *Baudelaire Magyarországon* és a *Joyce Magyarországon* című bibliográfiai összeállítások.

— *Nemzetközileg is ismert bibliográfiai tevékenységed, de keveset tudunk egyetemi oktatómunkádról.*

— 1941-ben a debreceni tudományegyetem *Hankiss János* és *Papp Károly* jóvoltából, a bibliográfia elmélete és története című tárgykörből egyetemi magántanárrá habilitált. Egyévi utazgatás után a pesti Tudományegyetem Horváth János és *Alszeghy Zsolt* ajánlására ugyanebből a tárgykörből elfogadta debreceni egyetemi magántanári képesítésemet. 1948-ig rendszeresen tartottam bibliográfiai előadásokat, ekkor a kar dékánja, a felejthetetlen *Zsrai Miklós* finoman és látható zavarral küszködve közölte velem, hogy „nem kívánatos” magántanári működésem. Ugyanakkor kellett abbahagynom a magyar irodalmi tanszék mellett tartott prozemináriumi előadásaimat is. Pedagógiai működésemhez tartozik még, hogy az ötvenes évek elején a *Lenin Intézet*ben két félévig a magyar műfordítás történetét adtam elő.

— *Szívesen hallanánk valamit széles körű irodalomkritikusi, szerkesztői és kiadványgondozói tevékenységéről is.*

— Kritikai működésem 1945 után jóformán megszakadt, azóta csak kevés ismertetésem jelent meg. Annál élénkebb volt kritikusi tevékenységem az ezt megelőző időkben: a Magyar Tudományos Akadémia folyóiratában, az *Irodalomtörténeti Közleményekben*, valamint az *Irodalomtörténetben*, melyet 1941-től 1948-ig szerkesztettem. 1926 óta folyamatosan munkatársa vagyok — mint kritikus és tanulmányíró — a *Magyar Könyvszemlének*. Számos irodalmi folyóiratban jelentek meg bírálataim, például 1944-ben a *Magyar Csillagban* is. A szakirodalom bemutatásán kívül a legkiválóbb kortárs írók és költők műveit méltattam. *Szabó Lőrinc*, *Illyés Gyula*, *József Attila*, *Tamási Áron*, *Márai Sándor*, *Németh László*, *Radnóti Miklós*, *Jékely Zoltán*, *Weöres Sándor* könyveiről írtam bírálatokat. Szerkesztői tevékenységemet élveztem a legjobban, mert ennek során nemcsak műveikből, hanem személyesen is megismerhettem jeles kortársaimat. A *Magyar Irodalomtörténeti Társaság* már említett *Irodalomtörténet* című folyóiratán kívül több könyvsorozatot is szerkesztettem: az *Irodalomtörténet füzeteit* és a *Bibliográfiai Füzeteket*. Sajtó alá rendeztem *Vörösmarty* 3 művét, *Vajda János* 4, *Tolnai Lajos*, *Justh Zsigmond*, *Reviczky Gyula*, *Ady Endre*, *Juhász Gyula* munkáit, *Krúdy Gyula* 25 művét, *Móricz Zsigmond* 3 művét stb., de ezeket felsorolni is sok lenne.

— Tudomásom szerint valamikor írtál verseket és elbeszéléseket is, talán erről is szólnál valamit?

— Versekkel, majd prózai vázlatokkal kezdődött irodalmi munkásságom 1920-ban a Szászváros és Vidéke című hetilapban. Itt jelent meg első novellám, ezután sokszor és sok helyen közölték ilyen jellegű írásaimat.

— Az is érdekelné a mai könyvtárosokat, bibliográfusokat, hogy milyen a munkamódszered, napi időbeosztásod, hiszen ma is töretlen energiával készíted a „kozocsákat”. Noha hatalmas könyvtárad van, sokszor kell-e más gyűjtemények anyagát is igénybe vened?

— A kora délelőtti órákban szeretek dolgozni, bár ez sem törvényszerű nálam, mert az ilyen jellegű munkáimban is akadnak ihletett órák, amikor még késő este is elragadhat a munka láza. A saját könyvtáram sohasem bizonyult — talán az egyetlen Krúdyt kivéve — olyan teljesnek, hogy ne kellett volna közkönyvtárak, sőt magángyűjtemények állományát is igénybe vennem. Az OSZK kéziratárát, régi- és ritkakönyv-gyűjteményét talán nem is kell említenem, hiszen itt, ebben a könyvrengetegben nőtem fel, itt töltöttem el napról napra életemnek legalább kétharmadát, ez pedig nem repülhet el nyomtalanul. A páratlan hírlap- és folyóirattár kiapadhatatlan forrásnak bizonyult.

— Kóhalmi Béla Az új könyvek könyve című összeállításában írtad, hogy „már ifjúkoromban nagyobb érdeklődéssel forgattam egy-egy könyvkiadó jegyzékét vagy szakbibliográfiáját, mint egy közepes regényt”

— Valóban, már serdülő korban élelmem figyelemmel forgattam és olvastam könyvtári katalógusokat, antikvár vagy árverési jegyzékeket, és még ma is kapva kapok rajta, ha egy-egy újabb hazai vagy külföldi katalógust tesz elem a posta. Néha úgy érzem magam, mintha Anatole France a nevemben írta volna: „nem ismerem izgalmasabb olvasmányt egy könyvjegyzéknél”.

— Áruj el valamit műhelyitkaidból! Milyen módon tárolod és rendszerezed céduláidat, miképpen kezeled archívumodat?

— Több mint félszázados bibliográfiai működésem alatt milliósámmra írtam a könyvészeti cédulákat, melyeket évekig, sőt évtizedekig tároltam, de amikor tömegük úgy felduzzadt, hogy kezdett a lakásból kiszorítani, akkor elkezdtem őket selejtezni. Ha összes céduláim meglennének egy 6×6 méteres szobát. Egy-egy újabb bibliográfiám megjelenése után tehát kénytelen vagyok a mű cédulaanya-

gát a múlandóságnak átadni. A Kozocsa-archívumot is a rohanó élet alakította és alakítja állandóan ma is. Elsősorban a nekem szóló levelek gyűjtésével kezdődött, a világ minden részére küldött több ezer levelem csak az első fogalmazásban maradt meg, de a végső gépbe diktálásakor ezeken is annyit változtattam, hogy majdnem új levél lett belőlük. Soha le nem zárható archívumom fiktív csoportosításából jelzéseként egy-egy cím: érdekes dedikációk, híres ex librisek, irodalmi arcképek (rajzok, metszetek, fotók), írói önéletrajzok Virág Benedektől Király Istvánig, világirodalmi nagyasszonyok nekem írt levelei: Mme Romain Rolland, Frau Thomas Mann stb., eredeti rotikus művek (versek, novellák, festmények).

— Családod is foglalkozik a tiédhez hasonló jellegű munkával? Kapsz tőlük időnként segítséget, hogyan működik ez a családi „team”?

— Tudományos munkámban családom minden tagja segítőtársam: feleségem könyveim, tanulmányaim, cikkeim, kritikáim stb. gépelője, levelezésemben kiegészítőm, német, francia szövegek fordítója. Fiam, Sándor Géza a magyar irodalmi bibliográfiák adatgyűjtője, az általános rész szerkesztője, felesége is több munkámhoz nyújtott hasznos segítséget, utójára a Justh Zsigmond naplója és levelei című kötet készítésében. István fiam ugyancsak a magyar irodalmi bibliográfiák anyaggyűjtésében segített, s hogy el ne felejtsem, unokám, Ilona a Szindbád sajtó alá rendezésekor az összeolvasásban vett részt, így tehát a családi munkaközösség eredményesen működik.

— Bibliográfiáid nemzetközi visszhangjáról és külföldön tartott előadásaidról is szeretnénk hallani.

— A legnagyobb nemzetközi visszhangja A szovjet népek irodalmának magyar bibliográfiája című könyvészeti sorozatomnak volt, amely 1926-tól napjainkig 10 kötetben foglalja össze az anyagot. Az első kötetekről a Novij Mirben Alekszandr Lugin tanulmányának beillő 16 oldalas kritikát írt. Javaslatom, majd terveim alapján a göttingeni egyetem „Finnisch-Ugrisches Seminar”-jától megbízást kaptam egy finnugor általános nyelvészeti bibliográfia készítéséhez, a munka teljes kivitelezéséhez azonban itthon nem járultak hozzá. Olasz bibliográfiam, melyet Pálincás László professzor barátommal és mások közreműködésével készítettünk, a magyar irodalom olasz nyelvű fordításainak könyvészetét ölelte fel. Irodalmi, illetve bibliográfiai előadásokat tartottam a bolognai egyetemen Olaszország és az olaszság a magyar lírában és regényben címmel, Hamburgban a magyar irodalom német fordításairól, Leuvenben készülő munkámról, amely a mai magyar lírával,

regénnyel és drámával foglalkozik. Var-
sóban a Lengyel Tudományos Akadémia
Irodalmi Kutatóintézetében már kész mű-
vevről, a lengyel irodalom magyar bib-
liográfiájáról számoltam be.

— *Ha éppen nem bibliográfiái vagy iro-
dalomtörténeti munkán dolgozol, milyen
hobbinak szenteled szabad idődet?*

— Ilyenkor is csak a könyvek jöhet-
nek számításba. Először is a hazai és a
külföldi művészettörténeti monográfiák,
bibliofil művészeti kiadványok gyűjtése,
ezek közül csak egyet említek a *Les Con-
tes Drolatiques* művészi kivitelű kiadá-
sát, Duboutnak, a könyv illusztrátorának
az előzéklapra részemre készített akva-
relljével. (*Balzac* a műve magyarul Paj-
zán históriák címmel ismert = A szerk.)
Erotikus irodalmi gyűjteményem körül-
belül 200 darabból áll, a legbecesebb
Babits Eratoja, a világirodalomban pár-
ját ritkító erotikus antológia. De hobbi-
ként tartom számon könyvgyűjtő ösko-
rom óta őrizgetett, 100 darab XVIII. szá-
zadi könyvemet *Pápai Páriz Ferenc Dic-
tionariumától* a *Magyar Sunádig*, avagy
I. Béla király névtelen iródeákjának mű-
véig (Debrecen 1799).

— *Végül a szokásos kérdés: min dolgo-
zol most, és mik a terveid?*

— A Gondolat Kiadónál sajtó alatt van
*A szovjet népek magyar irodalmának
bibliográfiája 1955—1970* című munkám,
2300 gépelt oldalra terjed, több mint

40 000 adatot ölel fel és 2 vagy 3 kötet-
ben jelenik meg. Befejezéséhez közeledik
a Nógrád megyei Tanács művelődésügyi
osztályának megbízásából készülő *Ma-
dách-bibliográfiám*, amely szintén körül-
belül 1000 gépelt oldal. Teljesen kész a
magyar irodalom bibliográfiájának az
1966-tól 1970-ig terjedő időszakra vonat-
kozó cédulaanyag, melyet csak rendezni
kell, és lediktálni. A Magvető Kiadóval
egy kétkötetes antológia összeállításán
dolgozom, mely Babits Mihály emlékének
ajánlva, *Magyar Erato* címmel jelenne
meg a Magyar Tallózó sorozatban. Ez is
majdnem teljesen kész. A *Horatiustól
Strindbergig* című, világirodalmi tanul-
mányaimat tartalmazó, körülbelül 400
gépelt oldalt kitevő munkámat az Elvek
és utak sorozatban szeretném viszontlátni,
végül *Könyvek között éltem* című, me-
moárszerű művet említeném. Ezt azon-
ban még meg is kellene írni, mert eddig
csak részletek, illetve feljegyzések ké-
szültek belőle. Feleségem épp az imént
mondta, hogy ezekhez legalább száz évig
kellene élnem, de „ki tudja, mikor hull
a toll ki kezemből”.

— *Megköszönjük a beszélgetést, és egy-
ben azt kívánjuk a Könyvtáros olvasói
és a magunk nevében, hogy Kozocsa Sán-
dor jó egészségben valósítsa meg terveit
és elképzelését a magyar irodalom és a
könyvtárügy szolgálatában.*

Batári Gyula

Lapozgató

● MÓRICZ ZSIGMOND születésének centenáriumáról megemlékezett az NDK bibliográfiái évfordulónaplója, a *Bibliographische Kalenderblätter* is, amelyet a berlini városi könyvtár jelentet meg minden hónapban. A júniusi szám öt oldalon foglalkozik Móriczcal: életrajzi adatainak, majd német nyelven megjelent műveinek bibliográfiája után a róla, illetve munkáiról szóló írásokat, recenziókat sorolja fel, és közli *Fery Antal* egyik, az íróról készített fametszetét is.

● A MŰVELŐDÉS című romániai magyar szakfolyóirat júniusi számának melléklete, a *Könyvtár* (1979/2. sz.) olyan hangplemez- és kazettajegyzéket közöl, amely a magyarországi könyvtárak zenei részlegeit is érdekelheti: ugyanis a jegyzék az *Electrecord hangplemezgyár* 1978. évi teljes magyar nyelvű termését felsorolja az operától és az operettől, valamint a könnyűzenétől a prózai és versfelvételeken át egészen az úgynevezett magyarnótáig.

● A GYERMEK- ÉS AZ IFJÚSÁGI IRODALOMról immár hagyományosan szervez tanácskozásokat Szekszárdon az Írószövetség, a KISZ Tolna megyei Bizottsága, a megyei művelődési központ és a megyei könyvtár. Az 1978. márc. 29-én lebonyolított ötödik tanácskozás tárgya az erkölcsi normák és a mai valóságunk volt, alcíme szerint: „A szocialista gyermek- és ifjúsági irodalom fejlődése művek tükrében”. Anyagát „Szekszárdi tanácskozás 1978” címmel sokszorosításban kiadta a Magyar Írók Szövetségének gyermek- és ifjúsági irodalmi szakosztálya. (122 l.)

Kicsit magamra hagyottan

T. Szerkesztőség! A Chinoin Nagytétényi Gyáregység szakkönyvtárában dolgozom műszaki könyvtárosként. A könyvtár állománya: 7600 kötet könyv, 560 kötet folyóirat, 620 szabadalom, valamint 380 fordítás.

A műszaki könyvtárban egyedül dolgozom. Gyáregységünknek még külön szak szervezeti könyvtára is van, s annak szintén egy könyvtárosa. A műszaki könyvtár a NIMDOK hálózati alközpont-hoz tartozik. Amíg azonban a szakszervezeti könyvtárban dolgozó kollégánóm többször vesz részt a VDSZ központi könyvtárának különféle előadásain, tapasztalatszerkein, én nagyon sokszor kicsit magamra hagyottan érzem magam.

Többször olvastam már a Könyvtárosban a Magyar Könyvtárosok Egyesületéről, annak munkájáról; munkakörömnél fogva elsősorban annak műszaki szekciója érdekel. Gondolok itt például a műszaki könyvtárosok részére tartott előadásokra, amelyek a legújabb módszerekkel, információs tevékenységgel foglalkoznak. Ezért is merült fel bennem a gondolat, hogy írjak Önöknek, és megkérdézzem: milyen lehetőségek vannak arra, hogy én is részt vehessek ebben a munkában. A műszaki könyvtárosi munkával szemben is változnak az igények, követelmények, s nagyon nehezen jutok hozzá olyan új információkhoz, amelyek munkámban ma már szükségesek volnának. Ezek hiányát sokszor érzem is.

Z a n k ó Á r p á d n é

Mindenkit vár a Magyar Könyvtárosok Egyesülete

Kedves Kollégánóm! Bevallom, kissé meglepve olvastam levelét, amelyet a Könyvtáros Szerkesztőségének írt, s amelyet nekem továbbítottak, mint a Magyar Könyvtárosok Egyesülete egyik, szervezési ügyekkel foglalkozó titkárnak.

Meglepődésem egyrészt kellemes, hiszen levelében azt a vágyát fejezi ki, hogy a Könyvtárosegyesület tagja kíván lenni, s ennek őszintén örülök. Másrészt azonban röstelkedő gondolataim is támadtak amiatt, hogy ennyire „titokban” tartjuk ezt az egyszerű dolgot, az MKE tagjai sorába való belépést. Köszönöm, hogy levelében felhívta a figyelmünket arra, hogy növeljük az egyesület életéről, ténykedéséről szóló hírverést, mégpedig nemcsak a tagság körében, hanem szélesebb körben is. Bár bizonyos vagyok benne, hogy az egyesület tevékenységéről a legjobb híradás maga a tett, és maguk a tagok — akiknek száma már a 3000-hez közelít — a legjobb szószólói, leveléből világosan kiténik: az MKE vezetőinek, az elnökség tagjainak is többet kell tenniük a szakma tájékoztatása érdekében.

Várjuk jelentkezését, a belépési nyilatkozatot a mai napon címére eljuttatom. Kérem, kitöltve küldje vissza új címünkre: Magyar Könyvtárosok Egyesülete Budapest, Pf. 486. (VIII., Múzeum u. 3.) 1827. A fenti címen levélben lehet kérni az egyesülettel kapcsolatban bármiféle felvilágosítást, de személyesen is felkeresheti az MKE ügyintézőjét, aki minden kedden 1/29-től 1/25-ig és minden csütörtökön 1/9 és 12 óra között az érdeklődők rendelkezésére áll.

Az MKE tagjaként már havonta megkapja a tájékoztatót, amelyből értesülhet a rendezvényekről — a központiakról és a különféle szekciorendezvényekről is —, a továbbképzési lehetőségekről, akciókról, programokról, fontos eseményekről.

Kívánom, hogy érezze jól magát az egyesületben, legyen hasznos tagja, és tag-sága hasznára váljék a könyvtárnak is, ahol dolgozik.

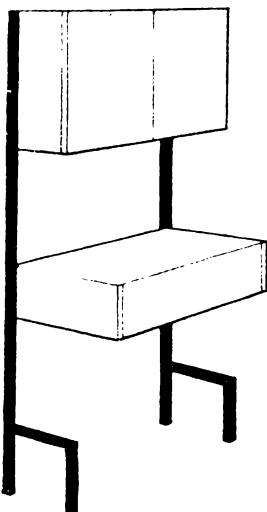
Billédi Ferencné dr.

A TANÉRT AJÁNLATA

A közművelődési és az iskolai könyvtárak alapfeladatainak és bővülő funkcióinak figyelembevételével készülnek a

MERABONA könyvtári bútorcsalád

tagjai. Az egyes darabok alkalmasak művelődési otthonok, iskolák, kolégiumok több célú helyiségeinek berendezésére is. A MERABONA-bútorok közül szíves figyelmükbe ajánljuk a következőket:

EGYSZEMÉLYES KUTATÓASZTAL

Ára: 3030,- Ft

KATALÓGUSSZEKRÉNY, 20 fiókös

Ára: 6340,- Ft

STUDIÓASZTAL, zenehallgatásra, nyelvtanulásra és egyéb munkák elvégzésére alkalmas, két személy részére

Ára: 3930,- Ft

AUDIOVIZUÁLIS ESZKÖZKOCSI, magneton, lemezjátszó és írásvetítő számára alkalmas szállító és tároló

Ára: 3407,- Ft

UNIVER-vetítőállvány

Ára: 2090,- Ft

TÉRELVÁLASZTÓ elem

Ára: 1450,- Ft

Könyvtárak teljes berendezését díjtalan helyszíni felmérés és tervezés alapján vállaljuk. Kívánságra katalógust küldünk.

Megrendeléseiket várja és a bútorokat még ebben az évben szállítja az

ORSZAGOS TANSZERGYÁRTÓ ÉS ÉRTÉKESÍTŐ VÁLLALAT

bútorkereskedelmi főosztálya

1088 Budapest VIII., Szentkirályi u. 8.

Levél cím: Budapest, Pf. 2. 1428

Telefon: 338-550/175. mellék

Kik és miért szüneteltetik a kölcsönzést?

1968-ban széles körű felmérés készült 19 Fővárosi Szabó Ervin kerületi könyvtárban a 14 éven felüliek olvasásának folyamatosságáról, illetve a könyvtárhasználat szüneteltetésének okairól. A gyermekkönyvtárak is több alkalommal, legutoljára 1975-ben vizsgálták meg az olvasólétszám és a könyvtárból való kimaradás, illetve a lemorzsolódás összefüggéseit.

Az elmúlt évben a felnőttkönyvtárakban ismét foglalkoztunk a szüneteltetések okaival. Az 1968-as és az 1978-as vizsgálat szempontjai az összehasonlítás érdekében lényegében megegyeztek. Ebben a vizsgálatban is 19 könyvtár vett részt, a felnőttkönyvtárak fele, s egyaránt akadt köztük alap-, közép- és részleges felsőfokú feladatkörű intézmény. Ezek a könyvtárak három hónapon keresztül (április 1-től június 30-ig) adatlapot töltöttek ki minden olyan olvasóról, aki a könyvet csak visszahozta, de újat nem kölcsönzött. Az adatlapon feltüntették az olvasó nemét, korát, foglalkozását, tagsági idejét, a szüneteltetés okát, idejét, valamint a visszatérési szándékot. A könyvtárosok ezeknek az olvasóknak az adatlapjait további négy hónapon keresztül figyelték. A vizsgálat 7097 olvasót érintett: 53,6 százalékuk a hét hónap alatt nem tért vissza a könyvtárba; egy-két hétig 16,7, egy-két hónapig 13,5, háromtól hét hónapig 16,2 százalékra szüneteltette a kölcsönzést.

A két vizsgálat adatainak összehasonlításakor a tagsági idő és a kölcsönzés szünetelése közötti összefüggés mutatja a legnagyobb eltérést: 1968-ban az egyéves tagsággal rendelkezőknek csak 13,9 százaléka szüneteltette kölcsönzését, 1978-ban viszont ez az arány 58,3 százalékra emelkedett! A nagy különbség az új olvasókkal való megfelelő foglalkozás fontosságára figyelmeztet, valamint jelzi az olvasói szokások változását is.

A kölcsönzés szüneteltetők foglalkozás szerinti megoszlásának szempontjából figyelemre méltó, hogy a munkások beiratkozási arányuknál kisebb mértékben maradnak távol a könyvtártól. Az elmúlt évben a beiratkozott olvasók 27,2 százaléka volt munkás, a kölcsönzés szüneteltetők közötti arányuk mindössze 21,3 százalék.

Vizsgálatunkban húszféle okot különböztettünk meg, hogy a lehető legpontosabb képet kapjunk a távolmaradást valóban kiváltó indokokról. A szüneteltetés okai gyakoriságuk szerint — százalékban kifejezve — a következők: *utazás* 24,3, *nem ér rá* 14,3, *tanulás* 8,2, *átmeneti elfoglaltság* 8,0, *pillanatnyi akadály* 5,7, *van otthon olvasni való* 5,5, *betegség* 4,5, *nem válaszolt* 4,5, *nem találta a keresett könyvet* 3,1, *csak helyben olvasott* 2,9, *költözés* 2,7, *készt a könyv visszaadásával* 2,6, *más kölcsönzőjegyét használja* 2,4, *családi ok* 1,8, *bevonul katonának* 1,1, *csak a tagságát hosszabbította meg a folyó* 1,0, *más könyvtárba jár* 0,7, *nem jó számára a kölcsönzési idő* 0,2, *könyvtárosok magatartása* 0,1, *egyéb ok* 6,4 százalék.

Összehasonlítva az 1968-as és az 1978-as vizsgáladást, azt láttuk, hogy az első három ok nagyságrendjét tekintve mindkét esetben megegyezik. Míg tíz évvel ezelőtt a *nem ér rá*, a *tanulás* és az *utazás* volt a sorrend, most az *utazás*, a *nem ér rá* és a *tanulás* szerepelt a legtöbbször indokként. A felsorolt okok között nagyobb különbségeket a következőknél találunk (százalékos összehasonlításunkban előbb az 1978-as, másodikként, zárójelben pedig az 1968-as adat szerepel): *pillanatnyi akadály* 5,7 (11,4); *betegség* 4,5 (11,1); *nem találta a keresett könyvet* 3,1 (1,6); *csak helyben olvasott* 2,9 (0,3).

Az utóbbi két ok eltérése a már említett olvasói szokások változását fejezi ki, azt, hogy sokan csak egy meghatározott könyvért iratkoznak be a könyvtárba, valamint azt, hogy az emberek az olvasótermeket nagyobb mértékben veszik igénybe. Itt meg kell jegyeznünk, hogy az olvasótermeket azok is használhatják, akik nem tagjai a könyvtárnak.

Megvizsgáltuk a hét hónap alatt visszatért és a hosszú ideig távolmaradt, vagyis „lemorzsolódott” olvasók indokainak és a szüneteltetés indokainak összefüggését. Kevesebb ideig szüneteltették a kölcsönzést azok az olvasók, akik *tanulásra*, *otthoni olvasnivalóra*, *utazásra* hívatkoztak, valamint arra, hogy *nem találták a keresett könyvet*. Ezeknek nagyobb része vissza is tért a felmérés ideje alatt. A *betegség*, *költözés*, *késedelmes könyvvisszaadás* miatt szüneteltetők nagyobb része viszont végleg távol maradt a könyvtártól. Ugyancsak érdemes volt az olvasók foglalkozása és a szüneteltetések közötti fő összefüggéseket feltárni. A munkásoknál és a szakmunkástanulóknál egyenlő arányban szerepel okként a *nem ér rá* és az *utazás*. 6,7 százalékuk nem találta a keresett könyvet, ezen adat mögött a továbbtanulókat, illetve azokat

találjuk, akik a munkájukhoz szükséges szakkönyvet keresték. Az értelmiségiek nagy részénél a „valamilyen ok miatt nem ér rá” indok szerepel a legnagyobb mértékben, figyelemre méltó azonban a „van otthon olvasnivaló”, illetve a „csak helyben olvasás” magas aránya: 10,2 és 7,3 százalék. A közép- és a főiskolások — mint az várható volt — a legtöbb esetben a tanulást hozták fel indoknak, s nagy százalékuk hivatkozott az otthoni könyvekre, a helyben olvasásra, valamint a „nem találta a keresett könyvet” okra. A tisztviselő, alkalmazotti és az egyéb foglalkozási kategóriában a legmagasabb az utazási indok megnevezése.

A szüneteltetések okainak összegezeként megállapíthatjuk, hogy azok jórészt könyvtáron kívüli tényezőknél alapulnak, mindössze 6,6 százalék mutat a könyvtár hibájából kiváltott olyan indokra, mint a „nem találta a keresett könyvet”, a „késés” és a „nem jó a kölcsönzési idő”.

Megjegyezzük, hogy a cikkben említett jellemzők természetesen a hálózati átlagot tükrözik, a könyvtárak között kisebb-nagyobb eltérések mutatkoznak. Minden könyvtárnak a saját és a hálózati tapasztalatok alapján kell további feladatait meghatározni, hogy a beiratkozottak valóban rendszeres olvasókká váljanak. Ennek érdekében a legfontosabb tennivalók: az elmélyült egyéni foglalkozás az új beiratkozókkal, illetve a gyermekkönyvtárból átkerülő fiatalokkal, a partnerkapcsolatok szélesítése, mélyebbé tétele, a könyvtárak új szolgáltatásainak népszerűsítése.

Dr. Kiss Jánosné

a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa

Szocialista brigádok olvasóköre Martfűn

Könyvtárunk és az üzem szocialista brigádjai között évek óta jó a kapcsolat. 1972 óta kötünk kulturális megállapodásokat, amelyek keretében vállalások születnek az olvasás népszerűsítése, a rendezvények látogatása, a brigádok önálló irodalmi megmozdulásainak segítése érdekében. 1975 óta több brigád készítette saját kezdeményezésére, a könyvtár segítségével egy-egy irodalmi műsort, összeállítást névadójáról, illetve valamilyen irodalmi, politikai évforduló alkalmából. Ezekből a szocialista brigádokból kerültek ki a könyvtár önálló rendezvényeinek rendszeres látogatói, az irodalombarátokból kialakult egy viszonylag állandó tőzsgárda is. Ez indította könyvtárunkat arra, hogy klubszerű, állandó közösséget hozzunk létre az említett csoport tagjai részére. A felhívást közzétettük az üzemi lapban, a *Tisza Cipőben*. Értésítettük azokat a szocialista brigádokat, melyek korábban is szorosan kötődtek könyvtárunkhoz, ezenkívül széles körben szóbeli propagandát fejtettünk ki.

Az alakuló összejövetelt ez év február 6-án tartottuk. Az első foglalkozásra 32-en jöttek el. Itt megállapodtunk a közösségi forma elnevezésében, megbeszéltük a tervezett programot, megválasztottuk a csoport társadalmi vezetőségét. *Olvasóköri* néven indítottuk és működtetjük azóta is kis közösségünket. Terveinkben elsősorban az irodalmi évfordulókról való megemlékezés, valamint a kortárs irodalom megismerése szerepel. Megállapodtunk abban is, hogy havi egy alkalommal, keddi napokon találkozunk, mivel ez könyvtárunkban a rendezvények és a feldolgozó munka napja. Az alakuló foglalkozáson részt vevők 14 szocialista brigádot képviseltek, ugyanis csak az irodalmi érdeklődésű brigádtagok léptek be az olvasóköribe.

A márciusi foglalkozáson rendhagyó irodalomórát tartottak a szolnoki Szigligeti Színház művészei *Móra Ferenc* és *Móricz Zsigmond* műveiből. A sokszínű összeállítás megnyerte a hallgatóság tetszését. Áprilisban emlékeztünk meg *Radnóti Miklós* születésének 70. évfordulójáról. Összeállítást készítettünk az olvasóköri tagok segítségével a költő életútjáról, a verseket hanglemezejről játszottuk le. Májusban, a Móra-évforduló kapcsán irodalmi emléktúrára indultunk Szegedre. Megtekintettük a Móra Ferenc múzeumot, este pedig színházba mentünk. A kirándulás jó hangulatban telt el, s az ismeretek bővülése mellett fontos szerepet játszott a csoport tagjainak összekovácsolódásában is. Júniusi foglalkozásunkon értékeltük az eddigi programokat, és beszéltünk az év további terveiről. Megállapodtunk abban, hogy a szabadságok miatt júliusban és augusztusban nem találkozunk. A nyáron azonban mindenki elolvassa *Fekete Gyula*: *Hiányzik egy férfi* című könyvét, és a szeptemberi foglalkozáson erről tartunk könyvankétot.

A tagok véleménye kedvező volt az olvasóköri eddigi működéséről. További tervekben szerepel a kapcsolatfelvétel is más könyvtárak hasonló közösségeivel. Működésünket segítette az Országos Közművelési Tanácstól a szolnoki SZMT Központi Könyvtár közbejöttével kapott céltámogatás, valamint az SZMT könyvtár módszertani segítsége is.

Csernus Gyuláné

a martfűi Tisza Cipőgyár könyvtárának vezetője

Ünnepi tanácskozás a huszadik évfordulón

Az 1979-es év a Fejér megyei SZMT könyvtárhálózat fennállásának huszadik esztendeje. Az évforduló alkalmából ünnepi könyvtárügyi értekezleten vettek részt a megye szakszervezeti tisztségviselői — titkárok, kulturális, agitációs és propaganda-felelősök — és a könyvtárosok képviselői. A megye szakszervezeti hálózatában már hagyomány a könyvtárosok és a tisztségviselők közös tanácskozása: legutóbb például 1974-ben, a XI. pártkongresszus előtt, a közművelődési párthatározat megjelenése után került sor hasonló megbeszélésre.

Az ünnepi ülést *Csehkis Imréné* SZMT vezetőtitkár nyitotta meg, méltatva a hálózat eddigi törekvéseit, majd *Juhász Jenő*, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának vezetője „A könyvtárügy időszerű kérdései” címmel tartott előadásában a magyar könyvtárügynek az európai országok könyvtárügyéhez viszonyított helyzetét elemezte. Hangsúlyozta: az ország lakosságának könyvtári ellátása jó közepes fejlettségű. Előrelépés csakis a különféle könyvtári hálózatok közeledésével és együttműködésével valósítható meg. Felhívta a figyelmet arra, hogy a statisztikai jelentések az olvasók számának csökkenését jelzik. Ez elsősorban a könyvtárral rosszul ellátott településeken figyelhető meg. Jellemző adat, hogy a lakosságnak csak egyharmada aktív olvasó, másik harmada néha, a további harmad pedig egyáltalán nem olvas. A szakszervezeti könyvtárakra tehát elsősorban e két területen vár fontos feladat. Vázolta a könyvtárosképzéssel kapcsolatos elképzeléseket, valamint a Kulturális Minisztérium azon törekvését, hogy a könyvtári szakfelügyeletet a magyar könyvtárügy egysége érdekében a szakkönyvtári hálózatra is kiterjesszék.

A könyvtári munka politikai irányításáról *Barts Oszkárné*, az MSZMP Fejér megyei Bizottságának osztályvezetője — egykor maga is szakszervezeti könyvtáros — tartott előadást, majd *Sudár Ivánné*, az SZMT központi könyvtárának igazgatója összegezte a szakszervezeti könyvtárhálózat előtt álló feladatokat.

A tanácskozás végén *Csehkis Imréné* átnyújtotta az SZMT elismerő oklevelét a hálózatban több mint tíz éve tevékenykedő 34 könyvtárosnak, akik közül 19-en csekély tiszteletdíjért vagy társadalmi munkában látják el a könyvtárosi teendőket. Három könyvtáros — *Zákány Imréné*, *Cseh Emil* és *Varró Gyuláné* — már 25 éve végzi ezt a szép, embert formáló tevékenységet. (F. T. E.)

a lapokban olvastuk

Az erőforrások összevonásával a fejlettebb szolgáltatásért

Beszélgetés a megyei könyvtár igazgatójával

A kulturális forradalom egyik legjelentősebb kezdeti vállalkozása volt hazánkban a korszerű közművelődési könyvellátás megszervezése. Megyénk ebben úttörő: 1949 áprilisában Veszprémben nyílt meg az első körzeti könyvtár... Harminc év alatt jó néhány kezdeményezést dajkált szűkebb pátriánk, s most is országos kísérlet bölcsője. Erről kezdtük a beszélgetést Varga Bélával, az Eötvös Károly Megyei Könyvtár igazgatójával.

— *Külföldi példák alapján az eddigieknél magasabb fokú — járásonként központosított — könyvellátási rendszer megteremtéséért fáradoznak. Milyen sikerrel?*

— A veszprémi járásban — Zirc és környéke kivételével — és Devecser központtal az ajkai járás egy sor falujában nagyjából már működik az új rend-

szer. Az idén itt be akarjuk fejezni az átszervezést, és elindítjuk a pápai járásban, jövőre pedig a tapolcaiban, aztán a volt zirciben. Elég nehezen teremtdenek meg a feltételek. Nemcsak pénzügyi, hanem szemléletbeli okai is vannak annak, hogy nincs elegendő jól berendezett raktárpületünk és járművünk. Fél éve áll például garázsban a megyei könyvtár

mikrobusza üzemelési engedély híján. Így csak a Dimitrov művelődési központ segítségével szállíthatjuk az olvasnivalót a környező községekbe. A devecserek tavaly kaptak mikrobuszt, egyre jobban kihasználják. Pápán is megvan a szállítás lehetősége, bár az igazi a bibliobusz lenne.'.

— *Lassan enyhülnek a raktározási gondok is.*

— Igen, Devecszerben a volt bírósági épület egy részét megkaptuk, de még költenünk kell rá. Tapolcán a városi tanács ígérete szerint a nemrégiben megüritült postaépületet átalakítják könyvtári célra. Berendezésére és felszerelésére most kértünk az országos közművelődési alaptól támogatást. További segítséget a zirci iskola átalakítására és a megyei könyvtár raktárterének bővítésére igényeltünk. Ez utóbbi támogatása azért is fontos, hogy saját anyagi erőnket a veszprémi épület felújítására fordíthassuk.

— *A számvetés és előrettekintés alkalma- kor nyilván összegezik az új ellátási rendszer tapasztalatait. Ami szerte a világon bevált, miért nem honosodik meg nálunk gyorsabban, s miért nem követik más megyék?*

— Elsősorban, de nem csupán anyagi problémák miatt. Nehezen veszik tudomásul, hogy a fejlettebb kulturális szolgáltatás is többbe kerül, nemcsak az ipari vagy a kereskedelmi.

— *Saját erejükből a nagyközségeknek se telne rá...*

— Főlöské is volna. Még a megyei könyvtár sem őrzi meg például az éven- te megjelenő mintegy 8 ezer kötetből az

érdekteleneket, helyünk se lenne a tárolásukra. Egyetlen falusi könyvtárból sem hiányozhatnak viszont az alapvető kézikönyvek. Ezek javának beszerzésére is kevés az évi 4—5 ezer forintjuk. Ezért is koncentráljuk és igyekszünk megnövelni az anyagi erőket, hogy a legkisebb település lakói is egész járás könyvtármányából válogathassanak, és minél színvonalasabb, változatosabb legyen az ellátásuk. Ahogy a nálunk gazdaságilag fejlettebb országokban régóta csinálják. A közkönyvtáraknak azokat a szolgáltatásokat kell biztosítaniuk, amiket egy magánkönyvtár nem nyújthat.

— *Mennyire támogatják a tanácsok?*

— Tavaly egymillió forinttal növelték a beszerzési keretet. A községek mellett a megye és a városok is mindinkább segítik a központi könyvtárak fenntartását és gyarapítását. Vagyis egyre nyilvánvalóbbá válik az az igény, hogy a város központja legyen környékének — kulturális szolgáltatásokban is.

— *Főleg a munkástelepeleken?*

— Igen, például Tapolcán jó ideje elviselhetetlenül zsúfolt a könyvtár.

— *Ajkán sem éppen ideálisak a körülmények.*

— A művelődési központban működő könyvtár mégis talán a legjobb városi könyvtár megyénkben. Ezért is érdemelt új épületet. Készült is rá országos pályázaton díjazott, praktikus terv. Egyelőre azonban nem valósulhat meg, bár a helyi vezetők keresik a lehetősé- gét.

— *Szervezhetnének társadalmi össze- fogást is, mint annyi más vállalkozásra.*

— Annál is inkább, mert megyénk az egyetlen az országban, ahol még nem készült új könyvtárápület, noha sok mindenben élen járunk. A könyvtárakat régi épületekbe vagyunk kénytelenek nyomorítani, legnagyobb gondunk a balatonfüredi könyvtár. Rosszabb a helyzete, mint tíz éve. A színpadra épített fa- galéria kezd megroggyanni. Gondolko- zunk azon, javasoljuk a bezáratását...

— *Városaink közül csak Fürednek nincs gyermekkönyvtára...*

— Egy 25 négyzetméteres, sötét, ned- ves lyukat ajánlott föl nemrégiben a ta- nács. Hogy járhatna oda naponta akár több száz gyerek is?

— *Remélhetne-e megyei segítséget?*

— Az elhúzódó kulturális beruházások — mint a veszprémi mozi, a pápai mű- velődési központ, vagy az elkerülhetet- len színházi rekonstrukció miatt — alig- ha.

— *Ilyen körülmények között nem pa- rarlás, hogy Várpalotán egymástól pár száz méternyire működik a tanácsi és a*

szakszervezeti könyvtár? Ugyanazt az olvasóréteget igyekszik ellátni.

— Olyan pazarlás, amit gazdagabb országok sem engedhetnek meg maguknak. Ráadásul egyik könyvtár feltételei sincsenek meg ahhoz, hogy városi szolgáltatásokat nyújtson. Évek óta hasztalan szorgalmazzuk a kettő összevonásával egy igazán fejlett intézmény létrehozását, az utóbbi időben a szakszervezet nem is hajlandó tárgyalni. Elég furcsa, hogy amikor mindenütt az ésszerű gazdálkodásról beszélünk, itt szétforgácsoljuk az erőket.

— Miben látja a megoldást?

— A művelődési központ és a mellette levő, ugyancsak nagytermes ifjúsági ház összevonásában. Azonos a vonzáskörük, és egyik sincs eléggé kihasználva.

Az ifjúsági ház minimális költséggel egyesített könyvtárrá alakítható, az ország egyik legkorszerűbb intézménye lehetne. A városi könyvtár épülete megfelelné a fiataloknak, a szakszervezeti könyvtár helye pedig felszabadulna a művelődési központ szakköreinek, klubjainak. Csakhogy a művelődési központ szakszervezeti, az ifjúsági ház tanácsi fenntartású...

— És milyen irányítású lehetne az egyesített könyvtár?

— Akár szakszervezeti is. Nem az a lényeg, hogy ki tartja fenn, hanem, hogy jól működjön. Minél hatékonyabban szolgálja a közművelődést.

Raffai István
Veszprémi Napló

PUSKÁS SÁNDORNÉ, a Szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese életének 48. évében, súlyos betegség után, július 8-án elhunyt. A kitűnő könyvtáros szakember tagja volt az MSZMP Vas megyei Bizottságának és titkára a Hazafias Népfront Vas megyei Nőbizottságának; tulajdonosa „A szocialista kultúráért” ki-tüntetésnek, a „Kiváló népművelő” címmel, valamint a Szabó Ervin emlékéremnek. Lapunk egyik legjobb, legmegbízhatóbb külső munkatársát, „Vas megyei követét” vesztette el személyében. Munkásságának méltatására visszatérünk.

MÓRICZ-EMLÉKŰN-NEPET rendeztek július 3-án a Bács-Kiskun megyei Hetényegyházán. Az egész napos rendezvény során Czine Mihály tartott előadást, majd Gerinczy György, a helyi honismereti szakkör vezetője ismertette az író és a környék kapcsolatáról feltárt új adatokat. Ezek szerint Móricz 1935-ben telket vásárolt Kisnyírben, a Tóth László kecskeméti nyomdaigazgató által megáldott írótelepen, ahova később gyakran el is látogatott. Az ünnepnap délutánján felavatták az író

Hírek

emlékére kialakított, farragatlan kövekből emelt dombot, és védetté nyilvánítottak egy óriás fát, amelyet Móricz-tölgy néven soroltak a község helynevei közé. (B. A.)

A MISZON, a Nemzetközi Társadalomtudományi Információs Rendszer negyedik ülészakát július 2-től 7-ig Budapesten tartották a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának rendezésében. A Vinogradov akadémikusnak, az INION — a szovjet akadémia társadalomtudományi intézete — igazgatójának az ideológiai harc és a társadalomtudományok összefüggéseiről tartott előadása után a résztvevők megtárgyalták a MISZON 1977—78-as tervének teljesítését és 1981—85-ös tervét: egyebek között az automatizálás előkészítését, továbbá a rendszer nemzetközi kapcsolatainak fejlesztését.

A JUBILEUMI KÖNYV-ÜNNEP alkalmából a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése pályázatot hirdetett a könyvhetek történetének feldolgozására. A bíráló bizottság az első díjjal Szur-

may Ernőnek, a Szolnoki Megyei Könyvtár igazgatójának pályamunkáját jutalmazta.

JULIUS 3-ÁN FELAVATTÁK a kelenföldi lakótelepen épült Budapesti Művelődési Központot, amely otthont ad a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 3. számú kerületi könyvtárának is. Az új létesítményt Mezei Gyula, a fővárosi tanács művelődési fősztályának vezetője adta át a legnépesebb budapesti kerület, a 200 ezer lakosú XI. kerület lakosságának, a könyvtár előterében elhelyezett Szabó Ervin portré-szobor — Janzer Frigyes alkotása — előtt pedig Révész Ferenc, az FSZEK főigazgatója mondott avató beszédet. A svéd—magyar gyártási együttműködés keretében készült Allmedia-bútorzat-lal felszerelt könyvtárban 100 ezer kötet könyvet, 300 féle periodikumot találnak az olvasók — az állomány felét szabadpolcon —, a gyermekkönyvtár állománya pedig 28 ezer kötet könyv és több mint 50 újság, illetve folyóirat. Az 1300 négyzetméter alapterületű, új intézményhez, amelynek részletesebb bemutatására még visszatérünk, zenemű- és hangtár is tartozik.

A KGST nemzetközi mezőgazdasági szakirodalmi információs rendszere

A KGST-országok együttműködése a mezőgazdasági és erdészeti tudományos-műszaki tájékoztatásban immár több mint másfél évtizedes múltra tekint vissza. A KGST Mezőgazdasági Állandó Bizottságának határozata értelmében 1963-ban alakult meg a Nemzetközi Mezőgazdasági és Erdészeti Információs Központ, amely tízévi eredményes tevékenység után átadta helyét a szocialista nemzetközi együttműködés magasabb fokán álló nemzetközi rendszernek.

A KGST XXV. ülészakán 1971-ben elfogadott *komplex program*, amely az együttműködés továbbfejlesztését tűzte ki célul, egyebek között a Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer (NTMIR) létrehozását is előírta. A KGST-országok nemzeti tudományos és műszaki információs rendszereire épülő NTMIR speciális, valamint ágazati tudományos és műszaki információs rendszerekből áll, melyek tevékenységét módszertanilag az 1969-ben létrehozott Nemzetközi Tudományos Műszaki Információs Központ (NTMIK) hangolja össze.

AZ AGROINFORM — NR

A KGST Mezőgazdasági Állandó Bizottsága a komplex programban foglalt figyelembevételével 1973-ban határozatot hozott a Mezőgazdasági és Erdészeti Tudományos Műszaki Információs Rendszernek (AGROINFORM — NR), az NTMIR mezőgazdasági ágazati alrendszerének a kialakítására.

Az AGROINFORM nemzetközi rendszer alapszabálya a rendszer létrehozásának céljait a tájékoztatási tevékenység hatékonyságának fokozásában, a nemzetközi együttműködés fejlesztésében, az információgyűjtés, -feldolgozás és -terjesztés indokolatlan átfedéseinek kiküszöbölésében, a nemzeti rendszerek fejlesztését szolgáló kölcsönös segítségnyújtásban és a KGST Mezőgazdasági Állandó Bizottsága által kitzűtött feladatok teljesítésében jelöli meg. A rendszer gyűjtőköre az alábbi területeket öleli fel: a mezőgazdaság és az erdészet általános kérdései; agrobiológia; talajtan; földművelés; mezőgazdasági melioráció; agrokémia; növénytermesztés; növényvédelem; állattenyésztés; állategészségügy; mezőgazdasági gépesítés és villamosítás; mezőgazdasági építészet; a mezőgazdasági és erdészeti termékek felvásárlása, tárolása és elsődleges feldolgozása; agrárgazdaság és üzemszervezés; mezőgazdasági környezetvédelem; vadászat és vadgazdaság; erdészet. A tematikai határokon belül a rendszer elsődleges és másodlagos (publikált, nem publikált vagy kis példányszámban megjelenő, speciális stb.) dokumentumok gyűjtését és feldolgozását irányozza elő.

A rendszer által nyújtandó szolgáltatások a következők: szelektív információterjesztés; válaszadás egyszeri kérdésekre; dokumentum-másolatok az igénylő rendelkezésére bocsátása; kiadványok készítése és terjesztése, valamint adattárak előállítás. A tájékoztatási szolgáltatások különféle fajtáinak fejlesztése fokozatosan történik, aszerint, hogy milyen hagyományos tájékoztatási módszerek és eszközök alakultak ki, illetve milyen műszaki berendezések állnak rendelkezésre a gépesített és automatizált szolgáltatásokhoz. Az input (Könyvtáros 1978/11. sz.) és a feldolgozás eredményeinek kicserélése első fokon a munkanyelvként elfogadott orosz és (vagy) a nemzeti nyelven történik, a következő fokon pedig a nemzeti nyelveken.

Az információs szolgáltatások rendjét és az AGROINFORM Nemzetközi Rendszer (NR) által nyújtott szolgáltatások kölcsönös elszámolását, a szolgáltatások árát az NTMIK tagországok meghatalmazott képviselőinek bizottsága szabja meg. Az AGROINFORM—NR kapcsolatát az NTMIR többi alrendszerével a szervezeti-műszaki és a nyelvi kompatibilitás (kapcsolhatóság), a rendszerek módszertani alapjainak kompatibilitása, a jogi és pénzügyi kérdések megoldásának egysége biztosítja. Az AGROINFORM tagországok mint kijelölt nemzeti szervek, bázisszervek vagy mint vezető szerv vesznek részt a rendszerben. A kijelölt nemzeti szervek feladata a nemzeti erőforrások koordinálása, az információs input és output (Könyvtáros 1978/11. sz.)

elvégzése, részvétel a rendszer tervezésében, létrehozásában és fejlesztésében. A vezető szerv szervezi és hangolja össze a rendszer működését a tanácsülések közötti időszakban és készíti elő az üléseket.

A rendszer kollektív vezető szerve a *tanács*, amely a tagországok központi mezőgazdasági információs szerveinek vezetőiből áll. Fő funkciója a rendszer fő tevékenységi irányainak meghatározása, a munkatervek és a rendszer működését szabályozó alapvető dokumentumok megvitatása és a KGST Mezőgazdasági Állandó Bizottsága elé terjesztése jóváhagyás végett. A tanács évente általában egyszer ülészik. Az AGROINFORM—NR koordinációs tervében szereplő feladatok végrehajtása érdekében a tanács kíségető szervként két állandó munkacsoportot hozott létre: a szervezési és tudományos módszertani szakértői, illetve a komplex műszaki fejlesztési munkacsoportot.

A több éves és az éves koordinációs tervek meghatározzák egyrészt a rendszer hagyományos módszerekkel és eszközökkel nyújtott szolgáltatásainak körét, másrészt pedig a rendszer működtetése és fejlesztése köré csoportosítható feladatokat, valamint a rendezvényeket (tanácsülés, munkacsoport-ülés, szimpózium stb.).

Az AGROINFORM nemzetközi rendszer jelenleg a hagyományos szolgáltatások révén juttatja el az információkat a felhasználókhoz. E szolgáltatások: az „Obzor” sorozat keretében megjelenő témadokumentációk; operatív információ a KGST szervek részére; az AGROINFORM NR Tudományos és Műszaki Tájékoztatójának kiadása; szimpóziumok szervezése. Éves tematikai tervek alapján 1974-től kezdve évente átlagosan 30 orosz nyelvű témadokumentáció jelenik meg mintegy 100—150 példányban a következő tárgykörökben: gazdasági kérdések, növénytermesztés, trágyázás, növényvédelem, állattenyésztés, takarmányok és takarmányozás, állategészségügy, gépesítés, villamosítás, automatizálás, melioráció, erdészet és természetvédelem. Ezekon kívül gyorsinformációk készülnek a KGST-titkárság mezőgazdasági osztálya számára az általa megadott témákban.

Az AGROINFORM NR *Tudományos-műszaki Tájékoztatója* 1975 óta negyedévenként jelenik meg. Célja, hogy fórumot teremtsen az AGROINFORM nemzetközi rendszernek és a tagországok nemzeti mezőgazdasági és erdészeti információs rendszereinek fejlesztési és módszertani kérdései számára.

A nemzeti rendszerek összefogása

Az AGROINFORM NR a tagországokban már meglévő, különféle szolgáltatásokat különböző szinten, különböző fokú gépesítés és automatizálás mellett nyújtó és a hazai sajátosságokat tükröző nemzeti mezőgazdasági és erdészeti információs rendszerekre épül. Mindezek ellenére a rendszerekben sok a közös vonás, és ami a legfontosabb, közös a cél: a felhasználók növekvő igényeinek hatékony és differenciált kielégítése, amire csak jól szervezett, együttműködő és korszerű technikai eszközökkel felszerelt intézmények képesek. A gyakorlatban tehát egymással párhuzamosan és szoros összefüggésben történik a nemzeti tudományos-műszaki információs rendszerek és az AGROINFORM NR fejlesztése.

Az AGROINFORM automatizált nemzetközi rendszer kidolgozásának célja a felhasználóknak nyújtott információk teljességének fokozása, az információk szolgáltatások átfutási idejének csökkentése, a kompatibilitás megvalósítása az automatizált nemzeti ágazati tudományos-műszaki információs rendszereknek az AGROINFORM NR-be tartozó megfelelő szervei között, az automatizált nemzetközi rendszer hatékonyságát szavatoló együttműködés megteremtése az NTMIR speciális és ágazati alrendszereivel stb.

A rendszer kiépítése

Az AGROINFORM NR kidolgozása és bevezetése két szakaszban történik: Az első szakasz a *műszaki feladat* kidolgozásával kezdődik és a *műszaki tervezet* kidolgozásával végződik. A rendszer jelenleg az első szakasz befejezésének stádiumában van. A második szakaszt az *üzemeltetési terv* és az automatizált rendszer szakaszos bevezetése jellemzi, ennek határideje 1981. Ebben a szakaszban az automatizált információfeldolgozás kísérleti jellegű, és a rendszer egyes elemeinek gyakorlati kapcsolódását célozza. A különböző műszaki eszközök és programrendszerek következtében a csere kezdetben címleírások, a továbbiakban pedig referátumok formájában történik. A kísérleti szakaszban a következők lehetségesek: a nemzeti szakirodalmi információk kicserélése géppel olvasható hordozókon; információcsere a nem KGST-országok szakirodalmáról géppel olvasható hordozókon; jeladó információs szolgáltatás kibocsátása, amely tartalmazza a bibliográfiai adatokat az eredeti nyelven, a

cím orosz nyelvű fordítását, a deskriptorokat (Könyvtáros 1977/6. sz.) és a jelzeteket a nemzetközi mezőgazdasági és élelmiszeripari tezauszumnak (Könyvtáros 1977/6. sz.) és a rubrikátoroknak megfelelően. A rendszerbe az AGROINFORM NR teljes tematikai terjedelmében betáplálják a szakirodalmi információkat, mégpedig úgy, hogy valamennyi kijelölt nemzeti szerv feldolgozza a maga nemzeti irodalmát és geolingvisztikai elv szerinti munkamegosztásban az általa választott nyelvterület szakirodalmát. A rendszerbe bevitt információk száma a tervek szerint mintegy fél millió dokumentumra rúg majd. A rendszerbe természetesen betáplálják a dokumentumfeldolgozás során az NTMIR speciális és ágazati tudományos-műszaki információk rendszereiben kapott eredményeket is. A rendszer megvalósításához a műszaki eszközöket (hardware = Könyvtáros, 1978/11. sz.) a feldolgozandó információk számától, a tagországok lehetőségeitől és a berendezések teljesítményétől függően a rendszer feladatainak figyelembevételével választják meg. A rendszerben a KGST-országok szabványos berendezései, valamint más országok azon szükséges berendezései használhatók, melyek kompatibilis műszaki jellemzőkkel rendelkeznek.

Az AGROINFORM automatizált nemzetközi rendszerben az NTMIR tagországokban meglévő software-t (Könyvtáros 1978/11. sz.) használják majd. A programnyelvek kiválasztása során követelmény a maximálisan gyors munkaprogramok és a számítógép központi memóriájának minimális igénybevétele. A rendszer létrehozása és a működését szabályozó dokumentumok kidolgozása a KGST-szabványokban, az NTMIR és az NTMIK normatív-műszaki előírásaiban foglaltak figyelembevételével, a tagországok közös erőfeszítésével történik. Eddig egyebek között a következő dokumentumok készültek el: A nemzeti mezőgazdasági és erdészeti tudományos-műszaki információk rendszerek helyzetének elemzése és fejlődésük távlatai; Az AGROINFORM—NR működési modellje; Az AGROINFORM—NR fejlesztési prognózisa 1990-ig; Az AGROINFORM—ANR kidolgozásának és bevezetésének műszaki feladata; Az AGROINFORM—ANR műszaki tervezete; Nemzetközi mezőgazdasági és erdészeti tezauszusz; Az AGROINFORM—NR rubrikátora stb.

A Magyar Népköztársaságot az AGROINFORM nemzetközi rendszerben a MÉM Információs Központja képviseli, mint kijelölt nemzeti szerv. A kijelölt nemzeti szervek már korábban említett feladatainak megfelelően az intézet részt vesz a rendszer által nyújtott szolgáltatások előállításában, a szakanyagok és dokumentumok kidolgozásában, valamint véleményezésében, képviselteti magát a munkacsoport- és tanácsuléseken, továbbá maga is rendez tanács- és munkacsoport-üléseket. Az előreláthatólag 2—3 éven belül működésbe lépő automatizált rendszer lehetővé teszi majd, hogy a hagyományos szolgáltatások mellett mágnesszalagon is hozzáférhetőek legyenek a nemzetközi munkamegosztás elve alapján a társországokban és az NTMIR speciális és ágazati rendszereiben végzett információfeldolgozás eredményei. Természetesen a hazai szakirodalom és a geolingvisztikai elv szerint kijelölt terület szakirodalmának feldolgozása, a rendszerbe mágnesszalagon történő betáplálása, valamint a cserébe kapott mágnesszalagok feldolgozása komoly anyagi és szellemi ráfordítást igényel.

Szalai László

A betegek könyvtári ellátása

Sajtószemle

A SAJÁTOSAN „HÁTRÁNYOS” HELYZETBEN LEVŐ emberek, a betegek olvasási igényeinek kielégítése, könyvtári ellátása nemcsak a könyvtárügyben és az egészségügyben dolgozókat, hanem társadalmunkat is foglalkoztató témává lett. A megjelenő publikációk, az elhangzó vélemények több évtizede bizonyítanak, érvelnek, miért is van szükség e tevékenységre: keresik a beteg és a könyv viszonyának lényegét, a betegkönyvtári szervezet kialakításának lehetőségét, könyvtári vagy egészségügyi jellegét, a „gazdát”, a felelőst.

Ismétlődnek a meditációk és a viták olyan, elkerülhetetlen kérdések kapcsán is, hogy például milyen szerepet játszanak a kölcsönzött könyvek az iatrogén fertőzés létrehozásában.

Az alapkérdésekben való elvi egyetértés ellenére — úgy tűnik — hosszúra nyúlt a szakmai polemizálás, ami késleltette, vagy még mindig nem segíti a megoldást: ma egységesen értelmezett könyvtárügyünknek kevésbé egységes, szervezett része a *betegkönyvtárügy*.

Pedig *történelmi múltja* van a gondolatnak, hogy a betegek könyvtári ellátása a gyógyítómunka hasznos kiegészítője, hozzá tartozik a kórházkultúrához. Vértesy Miklós a *Könyvtáros* 1973. évi 1. számában egy 120 évvel ezelőtti felhívást idéz a *Magyar Hírlap* 1852. júl. 8-i számából: „Aki súlyosabb betegségben sínlődött vagy ily betegek körül figyelmes szemmel forgolódott, kétségkívül tapasztalta, mily nagy kín a munkaszerető emberre nézve azon tétlenség, mely őtet mindaddig lekötve tartja, míg új erőre vergődik.” Hasonló érvelések után jó, olcsó könyveket kérnek a betegeknek.

A BIBLIOTERÁPIA. A gyógyítás, illetve gyógyulás komplex folyamat. A beteg fizikai és pszichikai állapotát nemcsak az orvosi kezelés által lehet javítani. Környezetét úgy kell alakítani, hogy az jótékonyan hasson közérzetére, idegműködésére. Ebben a tevékenységben lehet fontos eszköz a könyv is. A beteg gyógyulási vágyának ében tartását, életkedvének fokozását, nyugalmanak biztosítását segíti az olvasás, így szerves része a gyógyításnak, amelyben a beteg cselekvően együttműködik a gyógyítószervezettel. A jó olvasmány értékes közvetítő a beteg, a környezet és az orvos között. Az úgynevezett biblioterápia „Ma már tudományos alapon nyugvó »kiszegítő« gyógyászati eljárás; jelentősége egyre nő a »civilizációs« betegségek... a neurózisok számának növekedésével.” (15) *Jelentősége a könyvtárügyben* is érzékelhető — az olvasóvá neveléstől a közművelődés átfogó értelmezéséig. Sokan a kórházi ápolás idején találkoznak először az olvasás örömeivel (a könyv itt a legnemesebb értelemben vett felüdülés, megkönnyebbülés forrása), s válhatnak könyvtárhasználókká, mások ekkor jutnak rég vágyott olvasmányukhoz vagy a mindennapi „gyorshajtás” közben mellőzött szakirodalmukhoz. Az egészségügyi felvilágosítás — megfelelő könyvek segítségével — egészségeseknél a betegség megelőzését, a kulturált életmód kialakítását szolgálja, a betegeknel pedig a gyógyulás elősegítésére irányuló nevelés.

MILYEN KÖNYVTÁR A BETEGEK KÖNYVTÁRA? A közművelődési könyvtárakkal állnak közeli rokonságban a „betegkönyvtárak”, amelyek a egészségügyi intézmények könyvtárainak egyik típusát képviselik. Közös vonásuk, hogy az olvasók (a hosszabb-rövidebb ápolási időt bent töltő betegek) nem egy-egy szakterület iránt érdeklődnek, továbbá a lakosság legszélesebb rétegeiből tevődnek össze, és kor, műveltség szerint is *sokfélék*. A betegek könyvtárának sajátos vonása, hogy olyan gyűjtemény, amely egy meghatározott cél, a beteg ember gyógyításának *szolgálatában* áll. A betegkönyvtár helyét az intézményben elsődlegesen a funkció, a cél értelmezésével találhatjuk meg. Az eddigiekből adódik, hogy a „szervezet” célszerű működtetéséhez — a hálózati hovatartozás tisztázásán felül — átfogó, használható elméleti alapra is szükség lenne.

A *Libri* 1960. 2. számában közli a kórházi könyvtárakra vonatkozó *irányelveket*, amelyek hat európai ország — Anglia, Belgium, Dánia, Finnország, Svájc és Svédország — szakembereinek vitája nyomán születtek meg. „A kórházi könyvtár lát-szolgálat idegen test a kórház életének orvosi tevékenysége közepette” — ez a bevezető megállapítás általános elvek rögzítésével folytatódik. Kiemelésre érdemes az állományra vonatkozó kívánalom: „A könyvállomány ne álljon véletlen ajándé-

koból, hanem a betegek aktuális igényeinek és szükségleteinek megfelelően tervszerűen válogatott irodalomból. A könyvtár sajátos feladata, hogy megfelelő olvasmányokkal pozitív hatást gyakoroljon a betegre, és gyógyulása szempontjából kedvező feltételeket teremtsen benne.”

A *Bücherei und Bildung* 1963. évi 9. számában I. Schmidt-Schadelin részletesen elemzi a kórházi könyvtárak típusait, az ápolás időtartama és az állomány közötti összefüggést, a speciális gondozottak (pl. vakok, öregek) ellátását. „A beteg életkora, lelki állapota legalább annyira meghatározza a könyvtár jellegét, mint a betegség időtartama... Egy gyermekklinika könyvtárosa merőben más feladatok megoldása előtt áll, mint az öregek otthonának könyvtárosa.” A könyvtárosnak együtt kell működnie az orvosokkal, az ápolószemélyzettel, a klinikai pszichológussal — tevékenységével közvetve részese az eredménynek. — Az amerikai kórházi könyvtárak számára a biblioterápia célkitűzését találoan ekként foglalták össze: „A megfelelő könyvet, a megfelelő időben, a megfelelő betegnek!” (A rosszul kiválasztott, kézbe adott könyv — a helytelen gyógyszerezéshez hasonlóan — káros lehet!) Ennek a felelősségteljes feladatnak ellátására megfelelő embert kell alkalmazni, aki a könyv- és emberismereten kívül egészségügyi szemlélettel is rendelkezik, alkalmas arra, hogy a gyógyító „team”, együttes részeként dolgozzon. Csak ily módon beszélhetünk a fogalom valódi értelmében biblioterápiáról. A szerző végül szól az állományalakítás fontosságáról, s véleménye összecseng az előbb idézettel: „Ajándék és kölcsönkönyvek nem ellenőrzött halmaza, mely a kórházakban sokszor mint »könyvtár« fellelhető...” — nem lehet a biblioterápia hathatós eszköze, továbbá: „Az orvostudomány haladásával a betegek szellemi ápolásának is lépést kell tartania.”

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS a kórházi könyvtár és a helyi közművelődési könyvtár között csak hasznos lehet, sok előnyt rejt magában — erre Skandinávia nyújt példákat. (10) A kórházi könyvtárosok *szakmai képzése* és érdekvédelme céljából a Német Könyvtári Szövetség 1962-ben létrehozta munkaközösségüket azzal az indoklással, hogy a nyilvános könyvtárak előtt olyan új feladatok jelentkeztek, melyek kívül esnek általános szolgáltatásaikon. Az alapvető szervezési munkákat minden esetben a területi (városi) könyvtár végezte el. Ez az együttműködés annyira jónak bizonyult, hogy ahol a kórházigazgatóság nem tudta megnyerni egy-egy nagy közművelődési könyvtár segítségét, ott nem is szerveztek kórházi könyvtárat.

A betegkönyvtárak fontosságának figyelembevételével az 1965. évi IFLA-konferencián elhatározták, hogy tájékoztatást kérnek a tagállamoktól, s annak alapján *nemzetközi szabványokat* készítenek elő. A beérkezett válaszokból kitűnt, hogy a szolgáltatások a kórházi könyvtárakban nemcsak igen különbözőek, hanem több helyen nem is léteznek. Kívánatosnak látszott, hogy néhány általános javaslatot tegyenek, s alkalmas módszerrel segítsék a szolgáltatásokat kialakító országokat.

Amint az IFLA könyvtári munkaközössége az 1963-ban kiadott irányelvekben megállapítja: nem lehet *általában* kórházi, azaz betegkönyvtárról beszélünk: ahány kórházfajta van, annyiféle könyvtárnak kell lennie, tehát külön kell szólni az általános kórházak, a krónikus betegek számára létesített különleges kórházak, a gyermekkórházak, az idegosztályok, valamint a szanatóriumok könyvtáiról.

Az 1966. évi IFLA-memorandum a kórházi könyvtárak létesítésére, állományára, fenntartására, a könyvtárosok alap- és továbbképzésére, a könyvtár felszerelésére vonatkozó ajánlásokat tartalmaz. Az ajánlások szerint például egy 800 ágyas kórházban 4800 kötetes, ha pedig ugyanitt hosszú az ápolási idő, akkor kb. 30 százalékkal nagyobb állományú, 6200 kötetes könyvtár szükséges. Az *állományösszetétel* az általános kórházakban: kétharmad rész szépirodalom, egyharmad rész szakirodalom. Ahogyan növekszik a kórházi ápolás időtartama, úgy tolódik el az összetétel a szakirodalom felé. Lényeges, hogy az állomány ne haladjon meg a maximumot; folytonosan alakítani (gyarapítani és apasztani) kell.

„Kórházi könyvtárak a Szovjetunióban” címmel közölt cikket az Unesco Bulletin for Libraries 1970/5-ös száma. Mivel néhány kórházban csak orvosi, másutt pedig csak betegkönyvtár működött, vagy két külön könyvtár — egy a betegek, egy az orvosok részére —, a szerző azt javasolja, hogy szakkönyvtáros irányításával működő kombinált könyvtárt hozzanak létre, továbbá állandó kapcsolatot építsenek ki a területi orvosi és közművelődési könyvtárakkal.

A MAGYAR HELYZET — VITÁK A SZERVEZETRŐL. Haladó könyvtári és egészségügyi szemléletünk több évtizede meg-megújuló harcot vív a betegek szervezett könyvtári ellátásáért. Sok intézményben létre is jött — állami, társadalmi és

szakmai összefogással — a célnak megfelelően működő betegkönyvtár. Természetesen elsőként a szanatóriumokban.

Rumpler Lászlóné, az orvos-egészségügyi szakszervezet központi könyvtárának akkori igazgatója részletes beszámolójában (5) az *1964-es felmérést értékeli*, amikor is már a kórházak felében működött könyvtár a betegek részére, körülbelül 60 ezer kötettel (a könyvek 30 százaléka már akkor elavult volt!). A szervezésbe bekapcsolódtak a megyei, a járási és az SZMT-könyvtárak is, de nem minden esetben cél-szerű állományrész átadásával. A sokszínű, jószándékú törekvések eredményeként jöttek létre a betegek könyvellátásának *egymástól elszigetelt, hálózaton kívüli*, minden irányítást és ellenőrzést nélkülöző könyvtári egységei. A feladatok tisztázatlansága, az irányítás hiánya következtében nem meglepő, hogy az így létrehozott könyvtárak nem töltik be hivatásukat sem a gyógyítás, sem a közművelődés szempontjából.

Az orvosi szakkönyvtári hálózat kialakítása és fejlődése ugyancsak sok nehézségbe ütközött, nem vállalhatta — és ma sem képes vállalni — a betegek könyvtári ellátását. A megoldás keresése során *dr. Székely Sándor*, az *Országos Orvostudományi Könyvtár* igazgatója az SZMT-könyvtárak gondjaira bízta a betegek könyvtári ellátását, mivel az alapvetően közművelődési feladat, s a kórházakban amúgy is működnek letéti könyvtáraik. (8)

Az 1976-os könyvtári törvényerejű rendelet megjelenése és az azóta eltelt idő pezsztítően hatott az útkeresésre. Az egészségügyi intézmények jelentékeny anyagi támogatást kaptak a betegkönyvtárak felrússítására. (Kaptak olyan kórházak is, amelyekben nem létezett ilyen könyvtár.) A kapott összeg elköltését általában a szakkönyvtárosokra bízták (rövid határidővel!), a további működtetés feltételeinek hiányában. Ezen intézkedés hatására az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ tavaly júniusi szolnoki, 7. tájékoztatónak kiemelt témája volt a betegek könyvtári ellátása, a megoldás lehetőségeinek elemzése. Az egészségügyi miniszternek a közművelődési tevékenységről szóló (35/1977) rendelete szerint az intézmények vezetőinek gondoskodniuk kell a *szervezeti keretek kialakításáról*.

A jelenlegi megoldástípusok a következők: (17)

1. A betegkönyvtárak szervezését, ellátását a helyi közművelődési könyvtár veszi át (vagy folytatja), a dotációt szerződés alapján a kórház, a dolgozókat a közművelődési könyvtár adja;
2. A gyógyintézményben külön betegkönyvtár működik, főfoglalkozású könyvtárossal;
3. A betegek könyvtári ellátását a szakkönyvtáros irányítja, segítői a betegosztályok nővérei;
4. A betegek könyvtári ellátását a szakkönyvtáros irányítja, a tényleges munkát a pszichológus, a pedagógus, illetve a szociális nővér végzi;
5. A betegkönyvtári munkát teljes egészében vagy nagy részben a szakkönyvtáros végzi (ez a többség).

A vita fő szempontja volt: a betegkönyvtárügy és a szakkönyvtárügy egyaránt fontos, de az új feladat megoldása nem mehet a régebbi rovására, az új intézményhálózat nem sorvaszthatja el a fejlődő régít.

Folyamatosan vitatott kérdés a *könyvek szerepe az iatrogén fertőzések terjesztésében*. Megnyugtató *dr. Cseplák György* salgótarjáni főorvos legújabb vizsgálatának eredménye: a mikrobák elpusztulásának jelentőségét több tényezőre vezethetjük vissza, amelyek közül a legfontosabbak: a baktériumok kiszáradása, a papír anyagának antibakteriális hatása, a nyomdafestékekben levő vegyületek stb. Kórházi környezetünk más tárgyai és a levegő is fertőzöttek. A megelőzés végett bizonyos intézkedéseket javasol.

A *Munka* c. folyóirat 1979. évi 1. számában Rumpler Lászlóné a további teendők megjelölésével ismét továbblépésre sarkall, összefogást sürget: „Sok esetben szétforgácsolódnak azok az eszközök, amelyeknek pedig közös céljuk van: a jó könyvtári ellátás. A betegek könyvtári ellátása a gyógyítást elősegítve szervezeten épüljön a kórház életébe, a kórházban már meglévő könyvtári ellátással összehangolva. Legyen gondos és megértő gazdája az intézmény állami vezetése, támogatója pedig a szakszervezet.”

A *Magyarország* múlt évi cikksorozata társadalmunk érdeklődését és nagy arányú segítőkészségét jelzi: a megindult „betegkönyvtári akció” valóban humánus mozgalom. Csak az a gyengéje, hogy *társadalmi úton kíván megoldást valamire, ami ál-*

lami feladat, a szervezett betegellátás része. Az adományok, a nemes egyéni gesztusok legfeljebb kiegészíthetik az egészségügyi gondoskodást.

Az elmondottak tehát azt bizonyítják, hogy gazdag példatárral rendelkezünk már, a jó szervezés, összefogás, korszerű könyvtári szemlélet példáival. Hasznos lenne tehát a további, a szükséges feltételekre alapozott együttműködés tennivalóit minél előbb, minden érdekelt számára megfogalmazni.

Korsós Lászlóné

IRODALOM

1. ASBÓTH Ferenc: Javaslatok a kórházi könyvtárügy fejlesztésére. = Könyvtáros, 1953. 10. sz.
2. HORVÁTH Géza: Kórházaink könyvellátása. — Könyvtáros, 1953. 7. sz.
3. Betegek könyvtára. = Orvosi Könyvtáros, 1961. 2. sz.
4. FONAY Tibor: Jó könyveket a kórházaknak. = Könyvtáros, 1963. 10. sz.
5. RUMPLER Lászlóné: A kórházi betegek könyvtári ellátása. = Könyvtáros, 1964. 12. sz.
6. EGRESI István: A beteg és a könyvtár. = Könyvtáros, 1965. 4. sz.
7. SIMAY Norbert: A betegek könyvellátása a miskolci kórházakban. = Könyvtáros, 1967. 3. sz.
8. SZEKELY Sándor: A betegek könyvellátása. = Könyvtáros, 1967. 5. sz.
9. IFLA standards for libraries in hospitals (general service). Unesco Bulletin for Libraries. 23. Vol. 1969. 2.
10. BEATTY, W.: Professional reading for library staff members in hospital libraries. = Ass. Hosp. Institut Libr. 11. vol. 1970. 1.
11. WOLF, H.: Büchereipraxis im Krankenhaus. = Bücherei und Bildung, 1973. 5.
12. GOSTYNSKA, D.: Bibliotekarstvo i biblioterapia w szpitalu. = Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom, 1970. 3—4.
13. BERECZKY Lászlóné: A kórházi könyvtári alszekció. = Könyvtáros, 1972. 11. sz.
14. VERTESY Miklós: 1852-es kezdeményezés egy kórház-könyvtár alapítására. = Könyvtáros, 1973. 1. sz.
15. BELAJOVA, M.: Miesto biblioterapie v modernom lekárstve a knihovnictve. = Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom, 1974. 2. sz.
16. VÁRKONYI Margit: Betegkönyvtár! = Könyvtáros, 1974. 3. sz.
17. BENDA Mária: A betegek könyvtári ellátásáról. = Orvosi Könyvtáros, 1978. 4. sz.
18. A Magyarország 1978. dec.-i száma.
19. SZABÓ Ernő: Egy kórház a közművelődésért. = Népművelés, 1979. 1. sz.

Nem mindenhol betegek a betegkönyvtárak

A közelmúltban valóságos kampánnyá szélesedett sajtóvita (Magyarország stb.) ismét ráirányította az érdeklődést a betegek könyvtáira. Ideje volt, mert — olcsó szellemességgel, de sajnos igazat szólva — *beteg a betegkönyvtárügy*. Érezzük a felelősségből ránk háruló részt mi is, és meakulpázás helyett tapasztalatszerző körútra indultunk, felderíteni, merre találunk működő betegkönyvtárakat, s milyenek azok... Többet is találtunk, róluk szól írásunk.

Összekötő kapocs

Nyerges Éva betegkönyvtáros (vagyis a betegek könyvtárosa) reggelenként magára ölti a gyógyítók fehér köpenyét, s miután feljegyzéseit átnézve magához vette a szükséges könyveket, benyit a soros kórterem ajtaján. A régi betegek örvendő felkiáltással fogadják. Nekik már nem újság, hogy ez a vékonyka leány, aki tele van akaraterővel s erős hivatástudattal, az olvasás fájdalmat feledtető, szorongást oszlató gyógyszerét hozza számukra könyveivel. Az új betegek csodálkozó pillantása elárulja, hogy a kórház küszöbét átlépve mindenre inkább számítottak, mintsem a könyvet kínáló könyvtáros lány derűs lényére.

— Az összekötő kapocs vagyok számukra a kinti világgal — mondja. Arra céloz, hogy a beteg szemében ő nem tartozik a kórházi személyzethez, a „külvilág”, az egészségesek képviselője. Ezért jólesik elbeszélgetni vele nemcsak a könyvekről, hanem arról is, hogy az éjjel nem fájt annyira, és ez — ugye — jó jel... Mert az orvosok, az ápolónők „hivatalból nyugtatgatják a betegeket.

— A betegkönyvtárosnak — folytatja, miközben a szép új könyvtárban ülve beszélgetünk — a betegágyhoz lépve a másodperc tört része alatt fel kell mérnie, milyen állapotban van a beteg, s ehhez kell szabnia a beszélgetés alaphangját és természetesen azt is, milyen olvasnivalót ajánlhat. És — sajnos — fel kell készülnie a szomorú, olykor megrázó élményekre is. Megtörténik, hogy hiába szorongatom kezembem a régóta kért könyvet, a tegnapi még bizakodó, vidám hangulatban tervezgető beteg — akiről mi tudtuk, hogy gyógyíthatatlan — ágyát üresen találom...

Szerencsére az sem ritka, hogy az ellenőrző vizsgálatra visszatérő gyógyult betegek bekukkantanak a könyvtárba is. — Nem feledkeznek el a könyvtárosról, aki a maga módján és eszközeivel segí-

tett nekik átvészelni a nehéz órákat-napokat.

Milyen is hát a jó betegkönyvtáros?

A válasz helyett Nyerges Éva elmesélte, hogy a közelmúltban német könyvtárosok jártak a kórházban, és érdekes beszélgetést folytatott velük. Megtudta a vendégektől, hogy német földön több mint fél évszázada működnek kórházi betegkönyvtárak, s a bennük folyó tevékenységet annyira a gyógyítómunka részének tekintik, hogy a betegkönyvtárosoknak egészségügyi alapképesítéssel is rendelkezniük kell.

Mi azonban — ebben egyetértettünk — nem ezen az úton kívánunk haladni. (Persze minél előbb szeretnénk hasznosítani a több évtizedes múlttal rendelkező nyugati betegkönyvtárügy gazdag tapasztalatait is.) Szerintünk egy szakmailag, pedagógiaiilag jól képzett, az irodalomban naprakészen tájékozott közművelődési könyvtáros képes helytállni a kórteremben is, bár el kell ismerni, hogy bizonyos alkati adottságokat nem nélkülözhet.

Mindezekon felül — sajnos — bizonyos szivósságot sem... Nem a betegekkel szemben. Nyíltan ki kell mondanunk: az egészségügyi dolgozók itt-ott még idegenkednek attól, hogy a betegkönyvtáros — jelképesen és szó szerint értve — bejáratos legyen a kórházi kórtermekbe.

S mert ez így van, különös örömmel hallgattuk dr. Horváth Ottó főigazgató főorvos szavait, aki a *győri megyei kórház* II. sz. részlegében tett látogatásunk alkalmával — itt tevékenykedik Nyerges Éva — kifejtette, miben látja a betegkönyvtár orvosi hasznát. *A könyv, az olvasás, jótekonny hatást gyakorol a betegre, segíti*

leküzdeni félelmét a kórházi környezettől, s ezáltal megkönnyíti beilleszkedését is — mondotta. S az sem mellőzhető szempont, hogy az emberek egy része itt, *a kórházban kezd el rendszeresen olvasni*. Egyetértett velünk abban is, hogy szemléleti akadályok gátolhatják a betegkönyvtárügy fejlődését. Némelyik orvosban él még bizonyos fokú félelem a könyvek útján terjedő fertőzés veszélyétől. (Hogy ez mennyire nem indokolt, azt éppen orvosi kísérletek bizonyítják. Erről lesz még szó.) Mások meg egyszerűen azt vallják, hogy a kórházban csak a közvetlen gyógyító tevékenységnek van helye.

Teljessé válik a megyei betegkönyvtári hálózat

Győri beszámolómk akkor válik úgyahogy kerekké, ha elmondjuk, hogy ez a szép könyvtár, itt a megyei kórház új, modern épületének földszintjén néhány hónapja készült el. (A régi épületegyüttes pár száz méterrel távolabb van, betegkönyvtári ellátásba kapcsolása még megoldásra vár.) Nyolcvan négyzetméter alapterületen egy nagyobb, klubszerűen kiképzett olvasóterem — 15-féle folyóirattal —, valamint a Merabona-állványokkal berendezett könyvkiválasztó részleg — a polcokon 2600 kötet sorakozik — várja a járóképes betegeket. Velük a könyvtár négyórás nyugdíjas munkatársa foglalkozik.

A könyvtár létrejöttét eredményező összefogás abban állt, hogy a *győri SZMT-könyvtár* (amelynek korábban csak kis letéje „tengődött” a kórházban, gyaatra, az igazi betegkönyvtári munkát akadályozó körülmények között) az Egészségügyi Minisztérium 1977-ben betegkönyvtári célra adott 63 ezer forintos támogatásából megteremtette a könyvállomány alapjául szolgáló, szakszerűen összeállított könyvgyűjteményt. A könyvtári berendezést a megyei könyvtár adta, a *kórház* pedig elismerésre méltó segítő-készséggel rendelkezésre bocsátotta a helyiséget, és saját „zsebéből” felöltöztette a könyvtárt: képeket, kerámiákat vásárolt. A további fejlődés („a könyvtár élő szervezet”) anyagi alapját a kórházi ágyanként megajánlott 12, illetve a dolgozókénti 8 forintos állománygyarapítási hozzájárulás képezi. Az összeget a kórház az SZMT-könyvtárnak utalja át, amely ebből gazdálkodikva rendszeresen ellátja a beteg-, illetve a szakszervezeti könyvtárt új könyvekkel.

S ha már szóba került a *győri SZMT-könyvtár*, említsük meg a *Mészáros Józsefné* igazgatótól kapott tájékoztatást, miszerint a múlt év végén a megye valamennyi kórházával megállapodtak ab-

ban, hogy betegkönyvtárt létesítenek bennük, illetve (mint Győrött is történt) a megévőket tovább fejlesztik. Evégből megállapodásukban pontokba foglalva felsorolták, mit vállal az SZMT-könyvtár, s mi a kórházak tennivalója a könyvtár-
létesítés érdekében. A legfontosabb, hogy a kórházak a győrihez hasonlóan *ágyanként 12, dolgozónként pedig 8 forintot* átutalnak minden évben az SZMT-könyvtárnak a könyvállomány fejlesztésére, gondoskodnak továbbá a könyvek megfelelő elhelyezéséről, és igyekeznek alkalmas személyt is találni a könyvtárosi tennivalók ellátására.

Az SZMT-könyvtár viszont a tervszerű állománygyarapításon kívül módszertani segítséget is nyújt a könyvtárosoknak és gondoskodik képzésükről. Máris tervezik a betegkönyvtárosok rendszeres *tapasztalatcseréjének* megszervezését. Erre — főleg a kezdeti időszakban — kétszeresen is szükség lesz, hiszen a könyvtárosok többsége nem szakképzett, másrészt pedig a betegkönyvtárügy módszertana is kidolgozásra vár.

Meddig jutottak a hálózat kiépítésével? A második félévben megnyílik a *csornai* kórház könyvtára, s folynak a *kapuvári* és a *soproni* kórházi betegkönyvtár létesítésének munkálatai. Így minden remény megvan arra, hogy *1979-ben befejeződik Győr-Sopron megye betegkönyvtári hálózatának kiépítése.*

Ehhez az örvendetes hírhez csak annyit fűzünk hozzá: sohasem tartottuk kardinális kérdésnek, kié egy könyvtár vagy akár egy hálózat is. Sokkal inkább azt, van-e egyáltalán, működik-e, s főleg, hogyan működik. Ne a tulajdonjogból csináljunk presztízs kérdést... Győr-Sopron megyében például az SZMT-könyvtár „vette vállára” a betegkönyvtárügy gondját. És minden jel arra mutat, hogy meg is birkózik a vállalt feladattal. — Ám mindebből az is következik, hogy az a fenntartó, amelyik (esetleg évek múltán) ráébred arra, hogy nem képes úrrá lenni a fenntartói kötelességeinek ellátását gátló körülményeken, engedje át a gazda szerepét annak, aki maradéktalanul vállalni tudja az ügy gondozását.

Ne maradjon magára...

Utazásunk következő állomása a salgótarjáni *Madzsar József Megyei Kórház* volt.

Már eleve jó jelnek tekintettük, hogy a kórház azt a szocialista orvost választotta névadójának, aki egyben a magyar szocialista könyvtárügy egyik megalapozója, *Szabó Ervin* munkatársa is volt. Nem csalatkoztunk.

Ebben a kórházban pezsgő közművelődési élet zajlik. Beszámolt erről a *Nép-*

művelés is. A *Munka* c. SZOT folyóiratban pedig a kórházi közművelődési bizottság elnöke, *dr. Cseplák György* főorvos ismertette közművelődési tevékenységüket. (Ő volt az a korábban már említett orvos, aki kollégájával kísérleteket folytatott annak tisztázására, fertőző-e a kórházban forgatott könyv. Az eredményről az *Orvosi Hetilapban* és az *Orvosi Könyvtárosban* is beszámoltak, leszögezvén, nem találtak a szokásosnál nagyobb mennyiségű fertőződést a kórházi könyvekben, s ezzel megdöntötték a betegkönyvtárat elmoszóknak legfőbb érvét. A kísérletekről a Könyvtáros is hírt adott.) Tevékenységük alap gondolata és lényege: ne maradjon a beteg magára örlő gondjaival, miközben egészségének helyreállításáért küzdenek. Már kórházba érkezésének első perceiben foglalkoznak vele, elmondják neki, milyen időtöltési lehetőségek várják. A folyosókon például képzőművészeti kiállításokat rendeznek festők, grafikusok, fotóművészek munkáiból. Ismeretterjesztő előadások, író-olvasó találkozók szervezésével teszik elviselhetővé számukra a kórházban töltött időt. Filmvetítésekre is sort kerítenek, sőt hangversenyeket is rendeznek.

Ilyen szorgos közművelődési tevékenységből nem maradhatott ki az olvasás sem. Kezdetben négy osztályon szerveztek betegkönyvtárt, ma már tizenhárom osztály beteget látják el olvasnivalóval. Egy-egy osztályon mintegy 200 kötetes kis könyvgyűjteményt helyeztek el, s az állomány alapját a megyei SZMT- és más szakszervezeti könyvtárak ajándékaiból vetették meg. Ők is kaptak 1977-ben az Egészségügyi Minisztériumtól 40 ezer forintot állománygyarapításra, ez tette lehetővé a könyvgyűjteménnyel ellátott osztályok számának növelését. A feldolgozást, illetve az osztályokon levő állomány cseréjét a kórház orvosi szakkönyvtárosai vállalták. (Nem tartjuk szerencsésnek, hogy a kórház dolgozóinak szakszervezeti könyvtárát külön kezelik az orvosi sakkönyvtárban).

Az időben némileg előre ugorva, itt kell elmondanunk, hogy a megyei kórházban tett látogatásunkat követően felkerestük a *Salgótarjáni Megyei Könyvtárt*, ahol *Kojnok Nándor* igazgató arról tájékoztatott bennünket, hogy a megyei könyvtár fiókkönyvtári hálózatába „integrálja” a megyei kórház betegkönyvtárát — beleértve azt is, hogy rendszeresen gyarapítja állományát —, amint a kórház megbíz valakit a könyvtárosi feladatok ellátásával.

Happy end — mondhatnánk, hiszen a megyei könyvtár döntése azt jelenti, hogy a könyvtárral szemben támasztható alapkövetelmények közül kettő: a szak-

szerűen és rendezetten gyarapított állomány, valamint a működésért közvetlenül felelős könyvtáros (nincs kétségünk afelől, hogy a kórházban találnak alkalmas személyt) már megvan, s majd csak kiszorítják a helyiséget is.

Most pedig szóljunk röviden arról, mi volt a *legmaradandóbb élményünk* utunk salgótarjáni állomásán.

Említettük, hogy a betegkönyvtár lényegében a 13 osztályon elhelyezett kis könyvgyűjtemények együttese. Cseplák főorvos társaságában felkerestük az egyiket, hogy működéséről közvetlen benyomást szerezzünk.

Zárójelentés a könyvtárnak

Barátságos folyosói társalgó, szinte ragyog a nagy ablakokon bezuhogó napfénytől (gyönyörű, modern épület a kórház). Néhány asztalnál éppen étkeznek a betegek. S amiért jöttünk: az egyik oldalfalat a könyvszekrény tölti ki, ajtaja nyitva, polcain a *becsületkönyvtár* könyvei sorakoznak. Nem őrzi őket senki. Cseplák főorvos szerint védi a könyveket a beléjük ragasztott felhívás. „Kedves Betegünk! Ez a könyv a kórház becsületkönyvtárába tartozik. A könyvtárat betegünk szórakozása, ismereteik bővítése és mielőbbi gyógyulásuk elősegítése érdekében hoztuk létre... A könyvet elolvasása után vagy az osztályról való végleges eltávozás esetén helyezze vissza a könyvespolcra. Kellemes időtöltést és mielőbbi gyógyulást kíván az intézet közművelődési bizottsága.”

Az ebédnek vége, s máris megkezdődik a „könyvtári óra”. A betegek csereberélik a könyveket, ajánlják őket egymásnak. Köztük egy fekete hajú fiatal ember.

— *Az egyik legszorgalmasabb olvasónk — mondja Cseplák főorvos —, pedig csak itt, a kórházban kapott rá az olvasásra. Kilenc hete ápolják, betegsége hosszú időre kiszakította megszokott életkörülményeiből.*

Beszélgetésbe elegyedünk. Magától adódik az első kérdés, mit olvasott eddig. Hosszas gondolkodás után két címet tud mondani. A *felderítőnő* c. regényt s — amit éppen a kezében tart — Kosztolányitól az *Édes Annát*. Hát lakóhelyén (szomszédos falu) van-e könyvtár?

— *Van. Egyszer jártam is ott...*

Nehezen, vontatottan beszél, mint azok az emberek, akik nem szokták meg, hogy akár önmaguknak is, megfogalmazzák gondolataikat. Mégis, hogyan vált itt a kórházban olvasóvá? A kinnal előbányászott mondatföredékekből lassan összeáll a kép.

Az első kórházi napok feszültséggel terhes óráinak múltán ő is odaállt a

könyvszekrény elé, vagy talán — már nem is emlékszik rá — hívta valaki. Ettől kezdve könyv van az éjjeliszekrényén. Az olvasás is egyre jobban megy.

És ha meggyógyul, és visszatér régi életébe?

— *Elmegyek újra a községi könyvtárba.*

Zámbó Tibor húszéves *cigányfiatal* elhatározása szilárdnak tűnik. A könyvtárosi tapasztalat azonban azt súgja, tárogatni kellene elhatározását. Hiszen első találkozása a községi könyvtárral nem volt szerencsés... Ez a fiatalember, igaz, számára rendhagyó környezetben — mit kezdhet üres óráival itt, a kórházban? — *rendszeres olvasóvá vált*. Mit kellene tenni, hogy az maradjon otthonában is?

Az ötletet, ami talán valahol már mindennapos gyakorlat, a kórházi környezet sugallja. Tehát... Mi lenne, ha a kórházi zárójelentés (tájékoztatás a lakóhelyi kezelőorvosnak) példájára a betegkönyvtáros is levelet írna a távozó beteg lakóhelyi közművelődési könyvtárának, javasolván: vegye gondjaiba hazatért olvasóját. Esetünkben: a községi könyvtárt, ahol Z. T. első nekirugaszkodásra nem talált szellemi otthonra, tájékoztatnák, milyen körülmények között vált olvasóvá, miket olvasott, mi érdekl stb. (Cseplák főorvos vállalta a levelet.) — A levél nyomán most már az otthoni könyvtár meghívhatná Z. T.-t, látogasson el ismét hozzájuk. Esetleg, ha még nem járóképes, és a könyvtárnak beteglátogató társadalmi segítői vannak (volt erre példa, hírt is adtunk róla), felvenné ezek listájára.

Még ösvény sincs

A váci *Szönyi Tibor Városi Kórházban* 11 osztályon működik betegkönyvtár. A rendszer lényegében azonos a salgótarjániával, itt azonban van kezelőjük a nagyjából 100—150 kötetes könyvgyűjteményeknek. Az *orvosírnokok* látják el a betegkönyvtárosi teendőket. Az állomány nyilvántartása, a könyvek osztályok közötti áramoltatása a kórház főfoglalkozású orvosi szakkönyvtárosának feladata. A mintegy ezer beteg könyvtári ellátására 1100 kötetes könyvállományt adott az SZMT helyi körzeti könyvtára, amely az utánpótlásról is gondoskodik. (Itt is különválasztva működik az ezer dolgozó ellátására szolgáló 1900 kötetes szakszervezeti könyvtár.)

Mindazokat az elismerő szavakat, amelyeket a salgótarjáni kórházban folyó közművelődési tevékenységről leírtunk, megismételhetnénk a váci kórházban tapasztaltak kapcsán is... Tárlatokat, hangversenyeket rendeznek neves helyi,

sőt fővárosi előadókka, egyik hangversenyüket a rádió is közvetítette. A közmívelődési bizottság éves kulturális munkaprogram alapján végzi munkáját. Elnöke *dr. Faragó László* főorvos salgótarjáni kollégájával azonos hőfokú lelkesedéssel, a jó ügy iránti odaadással munkálkodik azon, hogy a kórház betegei és dolgozói az intézmény falai között is találkozzanak a kultúrával.

Az osztálykönyvtárakat itt is a szép, modern épület derűs hangulatú folyosói társalgóiban helyezték el. Az újat számunkra az orvosirnokok könyvtároskodása jelentette. Megismerkedtünk egyikükkel. *Szilágyi Ágnes*, aki egyhetes alapfokú könyvtárosképző tanfolyamot is végzett, elmondotta, hogy a betegek — érthetően — elsősorban a könnyű fajsúlyú, szórakoztató, lehetőleg derűs olvasmányokat kedvelik. Népszerűségben még mindig verhetetlen a klasszikus hármas: *Jókai, Mikszáth, Móricz*.

Szilágyi Ágnessel egyetértettünk abban, milyen fontos lenne, hogy a betegkönyvtárosok időnként *kicsereljék tapasztalataikat*. Ha van könyvtári terület, ahol nemhogy utakról, de még kitaposított ösvényekről sem beszélhetünk, akkor ez az. Kezdetben ők maguk, az osztályokon tevékenykedő betegkönyvtárosok is összejöhetnek egy kis házi tapasztalatcserére. Felvetődött problémáikat, megfigyeléseiket esetleg egy szakképzett könyvtáros jegyezné fel, értékelné... Idővel összeállna a betegekkel való könyvtári foglalkozás módszertana. Addig is bizonyára sokat tanulhatnak egymástól ezek a lelkes fiatalok, akik

otthonosan mozognak a kórtermek világában, mivel főállásukban is kórházi környezetben tevékenykednek, a betegek körében dolgoznak.

Itt statisztikát is vezetnek, amelyből kitűnik, hogy az elmúlt évben, amikor még csak hét osztálykönyvtár működött, 623 kölcsönzés alkalmával 1026 kötet könyvet olvastak el a betegek az akkor 880 kötetes könyvvállományból. (Ugyanezen idő alatt 205 dolgozó látogatott a szakszervezeti könyvtárba, és 456 kötet könyvet kölcsönzött. Az 1800 kötetes orvosos szakkönyvtárban pedig 220 kölcsönzés során 1034 kötet talált olvasóra.) A forgalom alakulását befolyásolja, hogy — mint megtudtuk — a városi kórházakban általában rövidebb az ápolási idő, mint a megyei kórházakban...

Utunk és beszámolónk végére érve — s mindent még egyszer végiggondolva — nyugodtan megállapíthatjuk: itt-ott a betegkönyvtárügyben is történt valami, s olykor nem is kevés. Annyira nem kevés, hogy követendő például is szolgálhat. És ne feledkezzünk meg a már évek óta működő, mondhatnánk, patinás gyógyintézeti betegkönyvtárakról, valamint azt se hallgassuk el, hogy éppen a legutóbbi időben intézkedések is születtek.

S hadd idézzük emlékezetbe ismét a salgótarjáni kórház cigányfiataljának példáját, amely arra figyelmeztet, hogy a kórházi betegek könyvtári ellátásának megteremtése a betegkönyvtárügy illetékességén túlmutató, a legszelesebben értelemző közmívelődési feladat.

Simay Norbert

Szerkesztői üzenet

Augusztynyi Béla hálózati könyvtáros, Edelényi Nagyközségi-Járási Könyvtár. Idézzük leveléből a beiratkozási és a késedelmi díj jogalapjával kapcsolatos sorait: „Sallai István és Sebestyén Géza *A könyvtáros kézikönyve* című munkájában az 5.512.6 pont alatt (451. old.) használati szabályzat található, amely évi 3 Ft beiratkozási és napi 10 fillér késedelmi díj szedését írja elő, ami meg is felel mindennapi gyakorlatunknak. Szeretném tudni, ezek az előírások érvényesek-e ma is, s ha igen, mely jogszabályokon alapulnak?” — Kérdésével a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályához fordultunk, amelytől a következő felvilágosítást kaptuk:

A Minisztertanács 17/1976. (VI. 7.) sz. rendeletének 10. §-a értelmében — hivatkozással az 1976. évi 15. sz. törvényerejű rendelet 7. §-ára — a könyvtári anyagok helybeni használata, erre rendelt részének kölcsönzése, a könyvtári rendszerre vonatkozó tájékoztatás, valamint a könyvtári anyagok eredetiben való könyvtárközi kölcsönzése díjmentes. A felsorolás tehát nem zárja ki sem a beiratkozási, sem a késedelmi díj szedését. Ami a díjak mértékét illeti, ez hagyományon alapul, s ezt veszi figyelembe a Sallai—Sebestyén-féle kézikönyv is. Az elmúlt évtizedben azonban több megyében más-más gyakorlat alakult ki a díjak nagyságának megállapításában. Ezért legjobb, ha ebben az ügyben a hálózati központhoz, a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárhoz, illetve a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Tanács V. B. művelődésügyi osztályához fordul, mert nem kívánatos, hogy egy megyében járasonként, városokként eltérő gyakorlat alakuljon ki.

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

Régi könyvtárakra, könyvtárosokra emlékezem

NANÁSI LASZLÓ
a SZOVOSZ
Felügyelő
Bizottságának
elnöke,
országgyűlési
képviselő

Könyvtárak, könyvtárosok. Gyermekek és ifjúkorom egész sereg kedves emléke fűződik hozzájuk. Visszagondolok az egykor oly népszerű falusi és kisvárosi olvasókörökre, amelyekből csupán szülővárosomban, Kisújszálláson már a századforduló idején nyolc-tíz működött. S visszaemlékszem azokra az egyszerű emberekre, akik ezeknek a köröknek a könyveit gondozták.

A falusi és kisvárosi parasztemberek hajdan ősztől tavaszig szabad idejük jó részét ezekben a körökben töltötték. Itt éltek úgynevezett társadalmi életet, beszéltek meg ügyes-bajos dolgukat, politizáltak, vitatkoztak, szórakoztak. Csattogtak persze a kártyák is. Filkóztak, rómiztek, s néha filléres tételekben ferbliztek, huszonegyeztek is. De nem csupán ezt tették, hanem napi- és hetilapokat, folyóiratokat olvasgattak, és minden körben ott volt egy, esetleg két rozoga szekrény, s ezt könyvtárnak nevezték. Ezekben az öreg szekrényekben két-három, legfeljebb ötszáz kötet könyv volt. A polcokon a ponyvairodalom termékei, a füzetes regények együtt voltak a magyar és a külföldi neves írók időt álló műveivel. A legtöbb szinte mindenütt Jókai Mór regényeiből volt, de akadt néhány Mikszáth- és Móricz-kötet is. A külföldi írókat Tolsztoj Leo, Csehov és Zola alkotásai képviselték. A könyveket a kör tagjai és hozzátartozóik a szó legteljesebb értelmében rongyosra olvasták.

A Kisújszállási Földműves Körben annak egyik alapító tagját, anyai öregapámat, Erdődi Balázs Jánost választották meg könyvtárosnak.

Több évtizeden át, haláláig látta el ezt a komoly megtiszteltetést jelentő feladatot. Jó könyvtárosként emlegették, s kü-

lönösen élete utolsó éveiben hol a körben, hol a lakásán órákon keresztül javítgatta a reá bízott könyveket. Nagy gonddal pucolgatta róluk a zsírpecséteket, s ragasztgatta a szakadt lapokat. A könyv szeretetét családunk minden tagja tőle tanulta, tőle örökölte. A könyvek tiszteletére, a rendszeres olvasásra engem is ez a derék öreg parasztember tanított meg. Olvass, fiam — mondogatta —, mindegy, hogy mit, csak olvass. Szót fogadva öregapámnak elolvastam mindent, ami éppen a kezembe került. A detektív- és kalandregényeket éppen úgy, mint a jeles írók klasszikus alkotásait.

Ma is úgy tartom, nem rossz mólszert ajánlott nékem öregapám. Igényeim gyorsan növekedtek a jó könyvek, a komoly, értékes irodalmi alkotások iránt. Hamarosan kevés lett számomra a földműveskör pár száz köteté. Beléptem tagnak a Társas, a Nemzeti és a Gazdasági Olvasó Körbe is. S így már mintegy ezer kötet könyvből tudtam válogatni. Tizenhat-tizenhét évesen legkedvesebb ifjúkori barátommal, Máthé Kálmánnal négy körből hordtuk a könyveket ki a vasasi kis tanyára, s olvasgattunk füstölgő petróleumlámpa vagy gyertya odahozták félejszakákon át. A könyvek odahozták nekünk az „isten háta mögötti” kis tanyára szinte az egész világot.

Könyvszeretetem, a könyvek világában való jártasságom persze nem maradt titokban ismerőseim előtt. S ennek következményeként néhány évvel később, a nyolcvanéves korában elhunyt öregapám helyébe, alig húszévesen megválasztottak könyvtárosnak a Földműves Körben. Büszke is voltam erre a megtiszteltetésre, pedig ennek ellátása igen terhes feladat volt a számomra. Szüleimrel egy kis tanyán éltem, s annak gyalogoltam be esténként a hol sáros, hol havas, fagyos úton a körbe, kiszolgálni a könyveket kölcsönző tagtársakat. Utána vissza a várostól hat kilométerre levő tanyára, a sötét, ködös és hideg éjszakában. De fiatal voltam, bírtam a fáradalmakat, és úgy éreztem, jó ügyet szolgállok.

A régi olvasókörökhöz hasonlókat ma már az országban aligha lehet találni. Az 1950-es években megszüntették, feloszlatták ezeket a köröket. Egyik legnagyobb baklövése volt ez az akkori idők „kulturpolitikájának”. Siránkozni emiatt azonban már nem érdemes. Szerke az országban, mindenütt működnek közkönyv-

tárak, s azok a régi olvasóköröknél sokkal kulturáltabb körülmények között tudják az olvasni, művelődni kívánó emberek igényeit kielégíteni. Mint minden téren, itt is hatalmasat léptünk előre. Könyveket öreg, születte szekrényekben már sehol nem tartanak, s nem pár száz, hanem több ezer kötetből lehet könyvtárainkban válogatni. Könyveket kölcsönözni nem sáros csizmában, foltos kabátban mennek az emberek be a könyvtárakba, hanem jól öltözöttek.

Jóleső érzés ezt látnom, tapasztalnom. De ne nehezteljenek meg reám a mai

könyvtárosok, mi és elődeink, az Erdódi Jánosok sokkal kedvezőtlenebb körülmények között, de a maiaknál egy kicsit türelmesebben, lelkesebben végeztük ezt a nagyon szép és nagyon hasznos munkát. Igaz, az olvasókörök könyvtárosainak nem voltak kartotékaik, csupán egy pítafedelű füzetük, s nem volt telefonjuk, de még íróasztaluk sem. S talán éppen ez okozta, hogy nem érezték magukat tisztviselőnek, hanem a közművelődés szerény munkásainak. Úgy vélem, megérdemlik, hogy egyszer-egyszer kellő tisztelettel emlékezzünk rájuk.

a könyvtárak történeléből

Móricz Zsigmond az egykori Múegytemi Könyvtárban

A Móricz-centenáriumról a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára szép kiállítással emlékezett meg. A kiállítás egyik tárlójában fedezhették fel a látogatók a nagy író egy már feledésbe merült írását, amelyben beszámol a Múzeum körüti Múegytem könyvtárában tett látogatásáról és találkozásáról egy „zsenivel”, Nagy Sándor könyvtárőrrel.

Az 1844-ben született és 1918-ban meghalt Nagy Sándor neve eddig sem volt ismeretlen a magyar könyvtárügy és gyorsírás-történet kutatói előtt. A csaknem negyven éven keresztül a múegytemi könyvtárban tevékenykedő tudós markáns arcképét dr. Móra László rajzolta meg „A Múegytemi Könyvtár története. 1848—1948.” c. művében (a 74—78. lapokon), ő hívta fel a figyelmünket arra a Móricz-íráásra is, amely a Magyar Gyorsírók Egyesülete fennállásának 50. évfordulójára kiadott Nagy Sándor Emlékkönyvben jelent meg 1927-ben, s mind ez ideig elkerülte a Móricz-kutatók tekintetét. (Nagy Sándor ugyanis lelkiismeretes és szakszerű könyvtárnoki tevékenysége mellett új és sokáig élő gyorsírási rendszert is kidolgozott, s alapítója lett az egyesületnek.)

Úgy hisszük, hogy az elfelejtett Móricz-cikk közreadásával a száz éve született íróra és idősebb földijére, a múegytemi könyvtárügy lelkes munkására egyaránt emlékezzünk. (V. F.)

Emlékezés egy zseniről

ÍRTA: MÓRICZ ZSIGMOND

Mikor legelőször mentem be hozzá, a régi Múegytem könyvtárában volt. Tettszett nekem, hogy ebben az elátkozott Budapestben van egy atyámfia, aki ilyen várban él. Nagyon szerettem a könyvet. Vaspalcokon, levegősen voltak felsorakoztatva, mint a palackok, elixirrel töltöt butéliák, a könyvek. Belső szobában sárga gázfény alatt állott egy magas úr, furscsán mereven állt, s a könyvet messze eltartva a szemétől, szinte hátrahajolva s szinte ellenségesen vizsgálta.

Rámnézett, bemutatkozott, megmondtam, hogy Kisújszállásról jövök, dr. Pallagi Gyula öccse vagyok. Erre, mintha egy szót sem szóltam volna, mintha nem volnék idegen, hanem egy régi barátja, egy tanár volnék, aki bejött a másik szobából, a világ legtermészetesebb hangján azt mondja:

— Ezek a németek nagyon becsületes emberek, nézze csak, minden könyvön mindig feltüntetik a kiadási évet. Nálunk most nagyon elterjedt az a slendriánság,

hogy a kiadó nem nyomja rá az évet a könyvre. Szentelenség. Mért teszi? Ezzel el akarja takarni azt, hogy milyen régen hever a pincéjében. Pedig kár, mert nagyon fontos adat, hogy mikor jelent meg a könyv. Nem baj az, hogy tavaly vagy harmadéve, vagy tizenkét éve nyomták.

Nagyot kacagott. Valami éles, furcsa szárazság volt a nevetésében, mintha vastart vertek volna.

Még elevebben s furcsa, szapora, meg-megakadó szóval mondta:

— Ezek olyan kiskorúnak tekintik az olvasót, hogy azt hiszik, hogy a könyv is csak akkor kél el, ha frissen van sütvé, mint a zsemlye.

Újra kacagott. S rám nézett szürke csodálkozó szemével.

Aztán a könyvre nézett s megint felkacagott.

Én meg voltam hatva, mert azt, amit mondott, nagyon okosnak, nagyon egyszerűnek és nagyon természetesnek találtam. (S most jut eszembe, hogy azóta sem gondoltam erre a dologra, s az én könyveimnél is így tettek mindig a kiadók, csak az első kiadásnál tudtam elérni, hogy az évszámot rányomtassák, a többire majdnem soha. Meg is fogadom az öreg úr tanácsát, s ezután kívánni fogom, hogy mindig évszámmal nyomják a címlapot.)

Nagyon megszerettem az öreg urat azonnal s mindjárt oly otthon éreztem magam nála, mintha mindig itt lettem volna.

Sőt még indokolni akartam az otthonos érzésemet, s azt mondtam neki, hogy: „Tudja-e bátyám, hogy Ács Lajos a keresztapám.”

Rámvillant a szeme, mintha valami régi hangot ütöttek volna meg előtte. Ez az Ács Lajos egy Szatmár megyei pap volt, nagyszerű ember, olyan hangja volt, hogy megyszerte híres volt róla, ha egy pohárba belekiáltott, kettérepedt, sőt a csécsi templom is állítólag az ő hangjától repedt meg. S azonfelül is a világ legérdekesebb egyéniségei közül való volt. Neki sógora volt. Nem szólt egy szót se rá, de hagyta, hogy beszéljek.

Ez megzavart, s úgy éreztem, nincsenek jó viszonyban, s erre tétovázni kezdek, s fiatal diákember szokása szerint babráltam beszéd közben az asztalon, s valahogy megnyomtam egy csengő gombját. Erre elpirultam, s bosszantott a behallatszó csengés.

Nem szólt egy szót sem, bejött a laboráns, azt mondja neki:

— Kérem, legyen szíves, hozzon egy pohár vizet.

A szolgálta kiment. Akkor ő rámnevetett.

— Nem szabad az alárendelt ember előtt mentegetőzni, s nem szabad az embernek ügyetlen színben maradni: parancsot kell neki adni rögtön. Különben a szolgálalek a fejére nőnek az embernek. Azt mondják, hogy nini, ez még gyarlóbb ember, mint mi vagyunk...

Újra hallatta furcsa kis pengő kacagását.

Megint azt a benyomást tette rám, hogy ez zseniálisan egyszerű és igaz dolog.

Csupa ilyen zseniálisan egyszerű s igaz dolgokkal volt tele.

— Tud írni? — kérdezte.

Most én nevettem; aztán rájöttem, hogy a gyorsírására gondolt.

— Egy kicsit.

— Igen? Nagyon derék!

— Egy óra alatt tanultam meg, Gyula bátyámtól.

— Ez a baj — mondta —; azt mondják, nem érdemes ilyen gyorsírást kitalálni, amit egy óra alatt meg lehet tanulni. Mivel keressék meg akkor a kenyerüket a tanárok?... Olyan dolog ez éppen, minthogy nem érdemes Magyarországon olcsó könyvet kiadni. Azt nem veszi meg senki. Csak a drága könyvet lehet eladni, mert azt az ügynök a hóna alá teszi, s elkezd vele házalni. Minél drágább egy könyv, annál többet lehet rajta neki keresni és a kiadónak. Az írónak persze nem, mert attól úgy veszik meg, hogy olcsó könyv lesz belőle, s olcsó könyv után nem lehet honoráriumot fizetni!...

Újra felkacagott. Megint remek volt, amit mondott. De ő sohasem a saját szavain nevetett, hanem a tényben rejlő furcsaságon.

— Így vagyok én a gyorsírással. Azt mondják, hogy elárultam a bűvös tudományt. Nem lehet nagyképűsködni a tanárnak, ha ilyen egyszerű a rendszer. Olyan dolog ez, mint a jó orvosé. Nem az a jó orvos, aki mindjárt meggyógyítja a beteget. A jó orvosnak először beteggégé kell tenni a beteget, hogy meggyógyíthassa. Egy jó gyorsírás-tanárnak meg kell ijeszteni a növendéket, hogy az valami borzasztó nehéz dolog, de ő jó pénzért majd megtanítja.

Persze nevetett, mert úgy is van, s furcsa, hogy úgy van.

*

Milyen remek ember volt. Kevés emberre emlékszem olyan tisztelettel, s kevés ember ébresztette bennem a zseni érzését fel ily közvetlenül. Olyan fajta ember volt ő, mint a falusi ezermester, kultúremlék formában.

Prognosztizálás, prognózis, prognosztika

Az időbeliség szempontjából az információkat (ismereteket) három nagy csoportra oszthatjuk: 1. a múlt eredményeit, tapasztalatait feltáró (retrospektív) információkra; 2. a jelenben folyó tevékenységeket, jelenségeket nyomon követő (kurrens) információkra; 3. a jövőben várható fejleményeket, irányzatokat előre jelző (perspektivikus, prospektív) információkra. A múltra és a jelenre vonatkozó információkat általában a tudományos tájékoztatás keretében tárják fel, mindenekelőtt a bibliográfiai és dokumentációs feldolgozás és szolgáltatás különféle formáival. A jövőre vonatkozó ismeretek, információk, adatok vizsgálatát és kimunkálását általában *prognosztizálásnak* (prognosztizációnak) nevezzük. Egy meghatározott tárgyra, témakörre elvégzett prognosztizálás eredménye a *prognózis*, amely rendszerint számadatakat, tehát faktográfiai (ténybeli) információkat is tartalmaz. A jövő megismerésével átfogóan foglalkozó tevékenység, tudományos szakterület (diszciplína, interdiszciplína) a *prognosztika*. Erre a fogalomra a magyar szóhasználatban mind nagyobb mértékben alkalmazzák a *jövőkutatás* kifejezést.

A jövőkutatással, prognosztikával összefüggésben gyakran fordul elő a *futurologia* kifejezés is. A futurologia általában az igen hosszú időtávra (50–100 vagy ennél is több évre) terjedő jövőelképzelésekkel foglalkozik. A prognosztikát az jellemzi, hogy főként a múlt és a jelen fejlődési irányzatai (tendenciái, trendjei) alapján vizsgálja a jövőt, a futurologia viszont egy elképzelt távoli jövő „visszabontása” szerint kísérli meg a közelebbi, rövidebb időszakok lépéseinek felvázolását.

A „merész” jövőképek megalkotása a futurologiát némely esetben kapcsolatba hozza az *utópiával* és a tudományos-fantasztikus irodalommal (science fiction). Az utópia rendszerint eszményi, derülátó jövőképet rajzol. Ellentéte a disztópia, amely torz, sötét, katasztrófális jövőt ábrázol.

Maga a prognózis (görög-latin eredetű szó) kezdetben főként az orvostudományban volt használatos annak előzetes felbecsülésére, hogy egy betegségnek milyen lesz a várható lefolyása a megfelelő diagnózis és az előírt gyógymód (terápia) alapján. Ha az ember vagy a társadalom beteg, válságos helyzetben van, akkor szeretné tudni, hogy milyen orvoslással és mikorra lesz újra egészséges — hacsak nem „végzetes” a betegsége. Részben ez magyarázza, hogy a jövő felé fordulás, a jövő alakulása elsősorban akkor foglalkoztatja az embert vagy az emberiséget, a társadalmakat és a kultúrákat, amikor súlyos problémák, nehézségek, válságok jelentkeznek, és ezek megoldása életbevágóan fontos, egzisztenciális kérdéssé válik. Ilyenkor az emberi tevékenységek (tudomány, technika, gazdaság, politika stb.) jövőbeli fejleményeit előre jelző prognózisoknak igen nagy mértékben megnő a jelentőségük mind a társadalom, mind az egyén számára.

A jelenlegi történeti periódus sok súlyos problémával, feszültséggel terhes. Az égető problémák egy része világméretűvé vált, az egész földkerekséget (glóbuszt) érinti (például a népesedés, élelmezés, technikai-ipari fejlődés, környezetszennyezés, anyag- és energiaforrások). Ez a prognosztikában úgy jelentkezik, hogy az utóbbi évtizedben fokozódik a globális problémák vizsgálatára vonatkozó jövőkutatás.

Ennek egyik példája a prognosztikai vizsgálatoknak az a sora, amely az úgynevezett *Római Klub* keretében folyik. A Római Klub magánjellegű társaság, amely 1968-ban jött létre *Aurelio Pecceinek*, az olasz *Olivetti* vállalat egyik vezetőjének kezdeményezésére, 25 ország 70 ismert tudósának, ipari, pénzügyi szakemberének részvételével. A klubot anyagilag három autóiipari nagyvállalat (*Ford*, *Fiat*, *Volksvagen*) támogatja. A Római Klub működése főként arra irányul, hogy felhívja a világ és az országok figyelmét napjaink „drámai helyzetére”, és vizsgálatokat végezzen, tanulmányokat (jelentéseket) készítsen a jövő várható veszélyeinek elkerülése, a legsúlyosabb világproblémák előrelátó rendezése, megoldása érdekében. Az elmúlt tíz év alatt a Római Klub tudósai több művet készítettek a világfejlődés várható és kívánatos alakulásáról. Ezeket elég sok bírálat érte mind a szocialista, mind a kapitalista országok szakemberei részéről. Kétségtelen azonban, hogy nagymértékben hozzájárultak a jövőért érzett felelősségtudat felébresztéséhez és a jövő alakulását is érintő világproblémák iránti érzékenység elmélyítéséhez.

A jövő alakulásáért vállalt felelősség teszi olyannyira fontossá a prognosztikát a szocializmust építő társadalomban, ahol a prognózisok a tervek, a tervszerű gazdálkodás és fejlesztés megalapozását szolgálják. Ennek megfelelően a társadalmi jellegű prognózisoknak a következő főbb követelményeket kell kielégíteniük: összegezniük kell a részprognózisok eredményeit, és megfelelő mértékben rá kell mutatniuk a tudományos, műszaki, gazdasági, demográfiai, politikai, kulturális stb. fejlődés

várható alakulására, illetve a részterületek összefüggéseire; fel kell tárniuk a lehetőségek jövőket; a lehetséges jövők közül meg kell jelölniük a valószínű jövőt; végül pedig útmutatást kell adniuk a kívánatos és az elkerülendő jövőről.

Ezek igen magas követelmények, és teljesítésük csak a prognosztika módszereinek, eszközeinek a feladatokhoz mért legjobb kiválasztásával és alkalmazásával lehetséges. A prognosztikai módszerek, eszközök az utóbbi évtizedekben gyors ütemben fejlődtek, amihez nagymértékben hozzájárult a számítógépes adat- és információfeldolgozás prognosztikai célokra való felhasználása is.

A prognosztikában jelenleg körülbelül 130—150-féle módszert tartanak számon. A prognosztizáló eljárásokat általában a következő három fő típusba szokták csoportosítani: intuitív módszerek; felderítő jellegű eljárások; normatív módszerek.

Az *intuitív* prognózisokat szakértők megkérdezése révén alakítják ki. A szakemberek gondolatai, meglátásai (intuíción) adják meg a jövőre vonatkozó ismereteket, információkat, elképzeléseket. Az intuitív eljárások közé tartozik a júliusi számban (425—426. old.) már ismertetett brainstorming és a széleskörűen alkalmazott *Delphi-módszer*. Ezt elsősorban olyan esetekben használják, amikor eléggé pontosan meg van határozva a tárgykör (például egy iparág fejlődése), s a jövő alakulását leginkább szakértői vélemények alapján lehet — a legnagyobb valószínűséggel — előrejelezni.

A *felderítő, feltáró (explorativ)* módszerű prognózisok a fejlődést „természetes” folyamatként vizsgálják, a múlt törvényszerűségei felől a jövő törvényszerűségei felé haladva. Ezt passzív prognózisnak is szokták nevezni, és ebben az eljárásban elég nagyfokú objektivitás érvényesül. Egyik jól ismert példája a jövő-szenárium (forogatókönyv), amely a jövő alakulását logikusan egymást követő lépések sorozataként mutatja be.

A *normatív vagy aktív* prognózis a meghatározott cél eléréséhez vezető fejlődési utat jelöli meg, figyelembe véve a passzív prognózisokban előrejelzett folyamatokat, jelenségeket. A prognózisokat jórészt erre szakosodott jövőkutató intézetek vagy gazdaságkutató, tervezési, statisztikai intézmények, akadémiai és egyetemi kutatóintézetek, szakbizottságok, témabizottságok stb. dolgozzák ki. De egyre több jelét látjuk már annak is, hogy tudományos-műszaki tájékoztató intézmények, elsősorban az ágazati információs központok is készítenek prognózisokat, szolgáltatnak prognosztikai információkat. Hazai viszonylatban — például a kohó- és gépipar információs és ipargazdasági központja (KG INFORMATIK) már a 70-es évek elején elkészítette a gépipar műszaki fejlődésének prognózisait az 1985-ig terjedő időszakra. Ezeket a prognózisokat most átdolgozzák, időtávjukat kiterjesztik 1990-ig, esetenként 2000-ig, és így jelennek meg — hat kötetben — ez év harmadik negyedében. *Minden érdekelt intézmény, így a könyvtárak, szakkönyvtárak is megrendelhetik a gépipari prognózisokat.*

A prognosztikai információk fontos szerepet játszanak a KGST-országok együttműködésében is. A tervek egyeztetését rendszerint megelőzi a közös prognózisok kidolgozása. A Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer (NTMIR = Könyvtáros, 1974/7., 1978/1., 8. sz.) ágazati alrendszereinek (NÁTMIR) egyik legfontosabb feladata lesz a szakterületeket érintő prognózis-információk kidolgozása és szolgáltatása. Valószínűleg jogosan „prognosztizálhatjuk”, hogy a szakmai információs rendszerekben — a faktográfiai információkon kívül — a fejlődés egyik fő iránya a prognosztikai információk kidolgozása és szolgáltatása lesz.

Győre Pál

IRODALOM

- Jövőkutatói fogalomtár. Bp. 1976. Akadémiai K. 322 l.
Roth E.: Szociológia és lehetséges jövők. = Korunk, 1972. 11—12. sz.
Meadows, D. H. etc.: The limits to growth. A report for the Club of Rome... N. Y. 1972. — és a Római Klubnak készített több jelentés.
Andleria, G.: Information in 1985. Paris, 1973, OECD. 132 l.

Kitüntetés

Az oktatási miniszter az 1979. évi pedagógusnap alkalmából, eredményes munkájának elismeréseként *dr. Nagy Sándornénak*, a Hajdú-Bihar megyei Pedagógus Továbbképzési Intézet könyvtárosának a KIVÁLÓ MUNKAÉRT kitüntetést adományozta.

Csökkenés történi

Gyakoroljuk most a *szószaporítás* egyik kedvelt fajtáját: hígítsuk föl mondatainkat *terpeszkedő állítmányokkal!* Vegyünk egy igét: *csökken*. Túlságosan egyszerű azt mondani, hogy például a könyvtárak száma *csökkent*, ezért alakítsuk főnévvé az igét: *csökkenés*. Keresünk mellé egy itt semmitmondó igét — *történi* —, s máris megvan a terpeszkedő állítmányú mondat: „A könyvtárak számának *csökkenése* a letéti II. típusban *történt*” (Hajdú, 77. 1., 22.). Gyakoroljunk tovább! *Értékel* — *értékelés* — *elvégzi az értékelést*: „Az országos szervezőbizottság *elvégezte* az 1977. évi műszaki könyvnapok *értékelését*” (Vas, 77. III., 46.). A hivatalos nyelv, a jogásznyelv, az értekező próza kedveli ezt a terjengősséget, gondolván: amit hosszabban, tekervényesebben, bürokratikusán mondunk-írunk, az nyomatékosabb. A szakcikkek is „szakmaibbak” így, véli nem egy szerző, s százmondatos írásába száz egyszerű ige helyett belesavaszt száz terpeszkedő állítmányt.

Az ilyen állítmányok igéinek jó része *nem cselekvő* jellegű, hanem *szenvedő* alak, általános alanyú, személytelen szerkezet. Minthogy a szenvedő igék napjainkban ritkán *használatnak*, mit tegyünk ilyenkor? Nyúlunk a *kerül, történi, mutat, bekövetkezik, jelentkezik, rendelkezik* igékhez és légiónyi társukhoz, ezekkel kellőképpen felvizezhetjük mondatainkat! Így: „A kisebb könyvtárak anyagának *feltárása* raktári katalógusban gyorsabban *megoldható*” (Kisalf., 77., 25.). Egyszerű állítmánnyal — ugye? — nem olyan „tudományos és szakszerű”:

Az anyag raktári katalógussal gyorsabban *feltárható*. „A feldolgozó munka valószínűleg *megosztásra kerül* a könyvtárosok között” (Borsod, 77. 2., 27.) — tömörebb, gazdaságosabb s éppoly személytelen ez: A feldolgozó munkát valószínűleg *megosztják* a könyvtárosok között. „A könyvtár *megítélése* általában a könyvtáros személyén keresztül *történi*” (Somogy, 77. 2., 29.) — nem hivatalnok módra: A könyvtárat általában a könyvtáros személyén keresztül *ítélik meg*. „A keretterv *kidolgozása* csak összehangoltan *oldható meg*” (OSZK Híradó, 77. 4—6., 61.) — nem ugyanannyit mond-e ez: A keretterv csak összehangoltan *dolgozható ki*. „Fontosnak tartjuk, hogy a megoldás módja *rögzítésre kerüljön* a tervekben” [hogy a megoldás módját *rögzítsék a tervek*] (Bács, 75. 2., 30.); „Nagy *változás következett* be a megyei kiadványok összetételében is” [*megváltozott* a kiadványok összetétele] (Orvosi K., 77. III., 320.); „*Elemzésre kerül* az Almásfüzitői Timföldgyár szakszervezeti könyvtárának propagandamunkája” [mágyarán: *elemzik* a propagandamunkát] (Komárom, 78. 1., 22.); „A könyvtári ellátás ma még településenként jelentős *eltérést mutat*” [sajnos, nemcsak „mutatja” az eltérést, hanem jelentősen *eltér!*] (Békes, 78., 21.); „Azóta is folyamatosan *történi* az új műsoranyagok *beszerzése*” [értsd: azóta is folyamatosan *beszerzik* az anyagokat] (Vas, 77. II., 31.); „Több tanuló olyan *fejlődésen ment keresztül*”, „nagyobb *állománnyal rendelkező* könyvtár” [több tanuló úgy *fejlődött*, hogy... nagyobb *állománnyal* könyvtár] (Bács, 75. 2., 45., 48.); „A rendhagyó könyvtári órák szeptember-októberben *kerülnek lebonyolításra*” [akkor *bonnyolítják* le őket] (Szabolcs, 77. I—II., 13.).

Nem mondom azért, hogy *mindig* a rövidebb megoldást válasszuk. X. Y. *előadást tartott* a megyei könyvtárban — ez suta lenne így: X. Y. *előadott*... Rögton megkérdéznénk („fölténnénk a kérdést”), hogy mit. A két miniszter másnap még egy *tanácskozást folytatott* — ez így kerek egész. Egyszerű igei állítmánnyal fogalmazva — A két miniszter *tanácskozott* —, úgy éreznénk, elsikkasztották a határozót. Az ilyen kivételek ellenére tíz eset közül kilencben egyszerűsítendő és egyszerűsíthető is a terpeszkedő állítmány.

Szabó Ernő

Fitos Vilmos

1875—1955

A mai Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, amelyet 1958-ban szerveztek meg, nem előzmények és elődök nélkül jött létre. 1896-tól 1922-ig Budapesten már létezett egy „Országos Tanszermúzeum és Pedagógiai Könyvtár”. Ez helyét többször is változtatta, majd összeolvadt a minisztérium házikönyvtárával, és 1922—1934 között mint a „Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Országos Tanügyi és Pedagógiai Könyvtára” működött a minisztérium épületében. Megszűnése után majdnem negyedszázadig az egyetlen jelentékeny pedagógiai közgyűjtemény a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium (továbbképző intézet) könyvtára volt. Ennek a mai Horváth Mihály téren elhelyezett gazdag gyűjteménynek az anyagát örökölte 1958-ban az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. (Az előzményekről *Kokovai Lajos* írt több részletes tanulmányt, majd a *Könyv és Nevelés* 1970. évfolyamának 1. számában e sorok írója is.)

Dr. Fitos Vilmos a minisztérium épületében elhelyezett országos jellegű Pedagógiai Könyvtár igazgatója volt 1926-tól nyolc éven át, a könyvtár megszűnéséig. Értékes és sokoldalú egyénisége megérdemli, hogy személyével, működésével röviden megismerkedjünk, hiszen ezzel a pedagógiai könyvtárügy múltjának egyik neves alakja előtt tisztelgünk.

Fitos Vilmos gazdálkodó családból született Pécelen, 1875-ben. Az egykori budapesti református gimnáziumban tett érettségi után magyar—német szakos bölcsészhallgatóként kezdte meg egyetemi tanulmányait, de két évvel később, apja halála után családfenntartóvá lett, s így fővárosi kerületi előljárósági (ma tanácsi) díjokként kénytelen volt állást vállalni; a jogi egyetemet e mellett végezte el 1902-ben. Filozófiai tudományos érdeklődése korán kibontakozott. 1904-ben már nagyobb önálló tanulmánya is megjelent. 1908 és 1926 között az Országos Széchényi Könyvtárban dolgozott, ahol a kötelespéldány-osztályt és a hírlaptárat is vezette. Az Országos Pedagógiai Könyvtárban eltöltött nyolc igazgatói év után az Iparművészeti Múzeum könyvtárának igazgatójaként vonult nyugdíjba 1935-ben. 1955-ben bekövetkezett haláláig nyugdíjas éveit is a szorgalmas tudományos munka töltötte ki. Négy gyermeket nevelt fel, s századik évében levő tanárnő özvegye ma is él vidéken.

Fitost több korabeli tudományos társaság is tagjává választotta. Tudományos tevékenységének központjában filozófiai kutatásai álltak. Az egyetemen az egykor neves *Bodnár Zsigmond* (1839—1907) tanítványa volt, akinek álláspontja szerint a szellemi világban minden fejlődés az eszmei erő mozgásának következménye, s ennek a mozgásnak a formája ritmikus. Szerinte az egész emberiség élete az erkölcsi világ alaptörvényéből magyarázható. Fitos Bodnártól főleg *Hegel* tanainak lényegét vette át, akit köztudomásúan a dialektikus módszer kidolgozásának egyik üttörőjeként a logikai idealizmus panteista képviselőjének tekintünk. Fitos Vilmos fő filozófiai gondolatait „Értékelés és megismerés” című művében (1935) foglalta össze. Elsősorban a szellemi tudományok ismerettani alapvetése foglalkoztatta, gondolataiból egyébként már *O. Spenglernél* is sok megtalálható.

Filozófiai tárgyú művein kívül írt még művészeti és földrajzi tanulmányokat, dialógusokat, költeményeket és számos pedagógiai cikket is; ez utóbbiak témái a pályaválasztás, a jellemnevelés, a nyelvművelés, a világnézeti, az otthoni és az iskolai nevelés, a tudomány és a nevelés kapcsolata stb. Mindemellett jár-

tas volt a botanika, a zoológia és a geológia világában is. Széles műveltsége és sokoldalú érdeklődése miatt neveztek munkatársai *Brassai Sámuel* egyik késői utódának, igazi polihisztornak. Puritán jellemű férfi volt, emberszerető, humanista gondolkodása végigkísérte hivatali pályáját. (Ebből az időből ismerhette meg higgadtságát, derűs nyugalmát e futó emlékezés szerzője is.) S talán mondanunk sem kell, hogy előnyös szellemi és jellembeli tulajdonságai milyen kedvezően mutatkoztak meg éppen egy pedagógiai könyvtár élén.

A Fitos igazgatása alatt álló egykori könyvtár a mai Kálmán Imre, Szemere, Báthory és Rosenberg házaspár utca által határolt nagy épület — az egykori Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium — nyugati, Szemere utcai oldalának földszintjén helyezkedett el, öt helyiségben. Állománya az 1934. évi megszűnés előtt majdnem 100 000 kötet volt, az iskolai értesítők körülből 30 000 kötetre tehető értékes gyűjteménye nélkül. A könyvtárnak géppel irt szerzői és saját rendszer szerint készült szakkatalógusa volt, szépen rendezett, bekötött könyvei és folyóiratai, tágas fapolcos raktárai, va-

lamint 40 főt befogadó olvasóhelyisége is. A tanári közvélemény ismerte és becsülte ezt az értékes pedagógiai dokumentumgyűjteményt, sok rendszeres olvasó és kutató használta, s bőven voltak kölcsönzők is. Fitos Vilmos érettségi elnökként az ország legkülönbözőbb vidékein épített ki személyes kapcsolatot a pedagógusokkal, ily módon is propagálva könyvtárát. Az adminisztrációban, aprómunkában beosztott munkatársai segítettek, közülük *Czeke Marianne* könyvtárnoknő (Könyvtáros 1972/2. sz.) korának jönevű neveléstörténeti kutatója, *Brunsvik Teréz* életrajzírója és naplóinak sajtó alá rendezője volt, *Salamon János* pedig később lett elismert geológus-tudóssá. (Ő ma 80. életévén túl jár, s a Könyv és Nevelés 1970. évi 1. számában mondta el könyvtári emlékeit.) A könyvtárát annak idején folyamatosan használó tudósok között volt többek között *Szekfű Gyula*, a neves történész, egyetemi tanár is, a felszabadulás utáni első moszkvai nagykövetség, akivel Fitos barátként a könyvtárban igen sok, pezsgő szakmai vitát is folytatott.

Dr. Hodinka László

Lapozgató

● A MŰVELŐDÉS, a romániai Szocialista Művelődési és Nevelési Tanács folyóirata 1979. júliusi számában több cikket is szentel *Móricz Zsigmond* emlékének. Az egyik *Móricz* mai olvasottságáról szól: *Demeter Judit* a régi (Szászrégen) városi könyvtár 34 műből álló, 191 kötetes magyar és 11 műből álló román nyelvű kölcsönzési állományának 1978. évi forgalma (121 olvasó, 26 mű, 172 kötet) alapján megállapítja, hogy a *Móricz*-olvasók 58 százaléka fiatal, az olvasott művek népszerűségi sorrendje pedig a következő: *A boldog ember*, az *Arvácska*—*Csibe* novelláskötet, *Az ágytakaró*, *A fecskék fészket raknak* (kisregények), *Májusi eső* (novellák), *Életre ítélve* (novellák), *Kivilágos kivirradtig*, *Rózsa Sándor*, *Életem regénye*, *Égi madár*, *A kis vereshajú* (kisregény), *Egyszer jóllakni* (novellák), *Uri muri*, *Légy jó mindhalálig*, *Betyár*, *Sárány*, *Rab orosz-lán*, *Az isten háta mögött*. Az állományban nem szerepel az Erdély trilógia, viszont a legtöbb (17) példánnyal képviselt *Rokonok*-at sem említi a népszerűségi lista.

● A CTENÁR, a cseh közművelődési könyvtárosok folyóirata júniusi számában *Jana Loboková* tollából cikket közöl a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárról*.

● A MŰVELŐDÉSÜGYI KOZLÖNY július 23-i, 15. számában utasítás jelent meg a belföldön forgalomba kerülő könyvek, tankönyvek és egyéb, könyv jellegű kiadványok fogyasztói áráról [107/1979. (MK. 15.) KM—ÁH sz.]. Az utasítás a könyvtárakat is érdekli, nemcsak azért, mert külön intézkedik a könyvtári kötésű könyvek áráról, hanem azért is, mert a könyvtárak tekintélyes hányada foglalkozik kiadói tevékenységgel, amelynek során ármegállapítási előírásokat kell figyelembe vennie, és ismernie kell az árvivágyási eljárást is. A könyvtárakban leggyakrabban előforduló kiadványtípus, a bibliográfia ívárait az utasítás mellékletének 28. pontja tartalmazza.

Kiss Terézia

Az ex libris magyar művelői között a nők száma viszonylag kevés, szerepük mégsem alárendelt. Kisgrafikánk sokkal szegényebb volna Makkai Piroska, Diskay Lenke, Kopasz Márta vagy Kiss Terézia alkotásai nélkül, mint ahogy a világ exlibris-művészete is szürkébb lenne, ha nem gazdagítaná a lengyel Alina Kalczinska, a cseh Anna Grmelova, az észtől Silvi Vájlal, az osztráktól Rose Reinhold tevékenysége.

Kiss Terézia negyedszázada van jelen művészeti közéletünkben, de csak kevesen tudják róla, hogy az ex librisnek is hivatott művelője. A „fényes szelek” nemzedékéhez tartozik, ahhoz a nemzedékhez, amely oly nagy szerepet vállalt szellemi megújulásunkban. 1928. október 8-án született Vecsésen. Középiskoláit Esztergomban végezte, majd 1948-ban bekerült a *Derkovits Kollégiumba*, a felszabadulás utáni első művész-nemzedék alma materébe. Még ugyanebben az évben sikeresen felvételizett a Képzőművészeti Főiskolán, ahol rajzolni *Pór Bertalantól* és *Kmetty Jánostól*, festeni *Berény Róberttől* és *Domanovszky Endrétől* tanult. Am érdeklődését mindinkább a grafika kötötte le, s a kötelező óraszámokon felül is igen sok időt szentelt a rézkarcolásnak. Színlátásban és komponálásban Berény Róberttől tanulta a legtöbbet, anélkül, hogy művészetében a legkisebb mértékben is érezhető volna Berény hatása. A Képzőművészeti Főiskola elvégzése után egy évig könyvművészeti előadóként dolgozott a *Kiadói Főigazgatóság*on, majd 1954-ben belépett a *Rézkarcoló Művészek Munkácsy Mihály Alkotó Közösségébe*, s azóta önálló művészként tevékenykedik. S bár szerénysége szinte szokatlan, tehetsége mégis mindenfelé utat nyitott számára, és alkotásai igen kapósak. Művészetének fokozatos fejlődését, elmélyülését az önmagával szemben támasztott — néha már túlzott — igényessége szavatolja.

Kiss Terézia férjével, *Kórusz József* grafikusművésszel nem annyira látványosan, mint eredményesen vesz részt a magyar művészet felvirágztatásában. *Szónyi István*hoz és családjához fűződő meleg, baráti kapcsolatuk, a zebegényi Szónyi-otthonban eltöltött órák és napok igen gyümölcsözőnek bizonyultak, és sokban hozzájárultak Kiss Terézia művészetének gazdagításához. Szónyi nemcsak kitűnő festő, de nagyszerű rézkarcoló művész is volt. A varázsos környezet mellett személyes példája is a fény s a plein-air problémái felé terelték Kiss Terézia

figyelmét. *Elekfy Jenő*vel, a közismert akvarellistával tett közös külföldi kirándulásai és múzeumlátogatásai is hozzájárultak ahhoz, hogy a művész a magyar grafikusművészet egyik legtehetségesebb képviselőjévé váljék.

Kiss Terézia ugyanis elsősorban grafikus, és ezen belül is főként rézkarcoló művész. *Hagyományos felfogásban alkot, de mindig újszerűen*. Maga vallja: „Nem törekszem divatos művésszé válni, nem érdekelnek a trükkös technikai kísérletezések, s a kifejezési eszköz csak annyira érdekes számomra, hogy minél tartalmasabban és gazdagabban tudjam ábrázolni azt, amit a körülöttem levő világról el szeretnék mondani.” A realizmus témaköre és eszköztára egyaránt kimeríthetetlen; tudatában van annak, hogy az emberiség hagyományos eszközeivel is igen magas fokra tudta és tudja fejleszteni a művészetet. A művészet lehetséges jövőjét és emberformáló erejét ma is a hagyományos szellemben látja. Tájékozott és portrék, figurális kompozíciók és csendéletek egyenlő súllyal szerepelnek művészetében. Alkotásaiban igen nagy szerepet játszik a fény, az árnyék, művészetének egyik titka is ebben rejlik. Technikai eljárásaként elsősorban a hidegtűt és a maratott rézkarcolót kedveli. Sűrűbb és ritkább, vékonyabb és vastagabb vonalait, egyenesi, görbői nemcsak a látványt — művészetének kiinduló pontját — formálják műalkotássá, hanem lüktetést, ritmust, életet is visznek belé. Kedvenc témája az anya—gyermek kapcsolat, az élet folyamatosságának örök biztosítéka: lapjai, amelyek ebben a témakörben születtek, realisták és líraiak egyszerre, az együttérzés és a szeretet fon köréjük láthatatlan glóriát. Ezeket a — bátran mondhatjuk — nagyszerű alkotásokat a *gyengédség* urálja: Kiss Terézia művészetének egyik legfőbb erőssége.

Ex libriseinek erényei ugyanazok, mint amik szabadgrafikáit jellemzik, azzal a különbséggel, hogy ügyel a műfaj sajátos törvényszerűségeire is. Ez nemcsak a lap tulajdonosának személyiségéhez való kötődésben nyilvánul meg, hanem azokban a kompozíciós és technikai megoldásokban is, amelyeket az ex librisek közeli szemlélése megkövetel. Számos kiállítás között ott szerepel az 1973. és 1975. évi keszthelyi kisgrafikai biennálé, valamint az 1977. évi szegedi kisgrafikai kiállítás is. Hisszük, ha több időt szentel az ex libriseknek, tematikája is gazdagodni fog.

G a l a m b o s F e r e n c

Halász Béla: Tájékoztató a közművelődési könyvtárakban

Előtanulmány egy vizsgálathoz

Sokan és sokféleképpen megfogalmazták már azt az igényt, hogy a könyvtári kutatások eredménye kerüljön vissza a gyakorlatba, azt a közeget erősítse, változtassa, amelyikből a tapasztalatok származnak. *Halász Béla* vizsgálódása eszményien szolgálhatja ezt a célt. Mégis attól félek, hogy a gyakorló könyvtárosok nagy része, különösen azok, akik részt vettek a vizsgálatban, megbántottak érzik majd magukat. De ez azért nem „igazi” félelem, ugyanis meggyőződésem, hogy az ilyen „érted haragszom, nem ellened” indíttatású kritika valójában inkább önkritika. Hiszen a vizsgálódásokat könyvtárosok vagy a könyvtárügynek elkötelezett szakemberek végzik, és nem az „ellendrukkerek”. Nagy szükség van az ilyen szembenézésekre: vajon valóban jól végezzük-e napi munkánkat? Hogyan viselkedünk, mit nyújtunk akkor, amikor az olvasó kér és kérdez, amikor adunk és válaszolunk.

A kételkedőbb könyvtárosok eddig is tudták, a kevésbé kételkedők pedig ebből a tanulmányból megtudhatják, hogy viselkedésünk nem mindig kifogástalan: az olvasóknak nyújtott útmutatásunk bizony sokszor nem a kívánt célhoz vezet, hanem kerülő utakat ajánl, vagy egyenesen a rossz út választására ösztönöz. A tájékoztató munka minőségének megismerése, valamennyi mozzanatának fel-

derítése nagyobb vizsgálat feladata lesz, Halász Béla az elővizsgálatot végezte el úgy, hogy elemezte a tájékoztatót kérő személyét, a kérdésfeltevés módját, a valódi szándék és a megfogalmazás közötti eltéréseket, a kérdés okát, indítékát, a válasz tartalmát, a válaszhoz felhasznált segédeszközöket, a szükséges időt, a válaszadó logikáját, felkészültségét, készségességét. Nem foglalkozhatott a könyvtárak állományával, a gyarapítási politikával, a katalógushálózatokkal, a könyvtárak személyi ellátottságával.

A vizsgálat egyik legnagyobb és egyben legszomorúbb tanulsága, hogy az előre ismertetett szituációban, megbízásra, pénzért végzett munkát, a *kérdőívek kitöltését* is igen hanyagul végezték el a könyvtárosok, s ez arra enged következtetni, hogy a napi tájékoztató munka színvonalánál sem lehet túlságosan magas. Ha pedig arra gondolunk, hogy a kérdőívek kitöltésével a szakképzett, az adott helyen legjobbnak minősített könyvtárosokat bízták meg, és az olvasók kérdéseire adott válaszoknak mégis csak 45 százaléka volt teljesen elfogadható, akkor be kell látnunk, hogy a felerészt szakképzetlen könyvtárosokkal dolgozó magyar közművelődési könyvtárak tájékoztató tevékenysége nem állhat a helyzet magaslatán.

A vizsgálat tanúsága szerint a könyv-

tárakat információk kérése végett csak magánszemélyek keresik fel, a kérdezők között egyetlen intézmény vagy szervezet sem szerepelt. A tizenhat könyvtárban elhangzott mintegy 400 kérdés 41 százalékát tanulók tették fel, ez azt látszik igazolni, hogy a közművelődési könyvtárak tájékoztató munkája lényegében segítségnyújtás a középiskolásoknak iskolai feladataik megoldásához. A kérdések indítékainak elemzésekor viszont az derült ki, hogy tanuláshoz szükséges információt csak minden harmadik esetben kértek. A kérdezők csaknem valamennyien könyvtári tagok. Mindössze tizen érkeztek kívülről az információszolgáltatás intézményébe: a könyvtárba.

A kérdezők gyakran nem azt fogalmazták meg kérdéseikben, amire valóban szükségük van. Sokszor kérnek többet és sokszor kevesebbet, mint amennyit valójában tudni akarnak. A kérdőívekből a szerző azt a tanulságot vonta le, hogy a könyvtárosokat nemigen érdekli, hogy a kérdés pontos volt-e, s nem igyekeztek felderíteni a valódi igényeket. A választokat az esetek felében segédeszköz nél-

kül, fejből fogalmazták meg a könyvtárosok, s körülbelül hasonló arányban öt percet sem vett igénybe egy-egy válasz megadása. (A kérdések háromnegyed részére tizenöt percen belül válaszoltak a könyvtárosok). Ez mintha azt mutatná, hogy az ideális tájékoztató könyvtáros legnagyobb erényének ma még a gyorsaságot tartjuk, ha az az alaposág rovására megy is.

A közművelődési könyvtárak tájékoztató munkája — úgy tűnik — egyéni teljesítmény. A kérdésekre legtöbbször az a könyvtáros válaszol, akihez a kérdést intézték. Kevés példa akad a munkatársak közötti együttműködésre, még kevesebb az intézmények közötti összedolgozásra. Lehetséges, hogy ennek a vizsgálatnak módszertani bizonytalansága, pontosabban előzménytelensége okot adhat arra, hogy egy-két megállapítását megkérdőjelezzük, magunkra érvénytelennek érezzük. Ennek ellenére higgyük el, hogy nem csak másokról, hanem rólunk is szól. (Kiad. az OSZK KMK. 1978. [1979.] NPI. 87 l. 10 Ft)

Havas Katalin

Kérdezz — felelek

Egy könyvtáros kérdezi a doktori disszertáció elkészítéséhez adható kedvezményről: Egyetemi végzettségem van. Most kezdek hozzá doktori disszertációm elkészítéséhez. Kérdezem, hogy erre való tekintettel jár-e számomra valamilyen munkaidő-kedvezmény (tanulmányi szabadság stb.)?

Válasz: Sem a továbbtanuló dolgozók kedvezményeiről szóló 23/1974. (IX. 4.) MüM számú rendelet, sem egyéb jogszabály nem juttat tanulmányi szabadságot vagy egyéb munkaidő-kedvezményt a doktori disszertáció elkészítéséhez. A munkáltatónak azonban joga van ahhoz, hogy ilyen esetben rendkívüli (átlagkeresettel fizetett) vagy fizetés nélküli szabadságot engedélyezzen. Ezzel kapcsolatban a következőket jegyezzük meg. A rendkívüli és a fizetés nélküli szabadság mértékére nézve jogszabályi korlátozás nincs, azt minden esetben a munkáltató határozza meg. A 23/1974. (IX. 4.) MüM számú rendeletnek a 9/1978. (VIII. 15.) MüM számú rendelettel módosított 19. §-a (lásd a Művelődésügyi Közlöny 1978. évi 19. számát) értelmében azonban tanulmányok folytatása vagy vizsga céljára rendkívüli szabadság csak kivételes esetben és feltételhez kötötten adható.

Mennyi rendes szabadság jár annak, akit könyvtárba helyeztek át?

1979. július 1. hatállyal egy vállalatnál áthelyezéssel kerültem a könyvtárba. A vállalatnál az egész naptári évre járó 18 munkanap szabadságból csak 5 napot kaptam meg. Amikor a többi szabadságnap pénzbeni megváltását kértem, azt a választ kaptam, hogy a többi napot az új munkahelyemen, a könyvtártól fogom megkapni. Ott azonban a besorolásom alapján évi 24 munkanap rendes szabadságra vagyok jogosult. A vállalat helyesen járt-e el, s ha igen, hány napot kell a könyvtártól kapnom?

Válasz: A 6/1967. (X. 8.) MüM számú rendelet 16. §-ának (3) bekezdése értelmében, ha a dolgozót év közben áthelyezik, rendes szabadságát a két munkáltatótól együttesen kapja meg. Ennek megfelelően, ha az előző munkahelyen a naptári évben eltöltött időre eső arányos szabadságát ott nem kapta meg, azt az új munkahelyén kell megkapnia. Ha tehát a levélíró a vállalatnál a naptári év felét töltötte el, akkor ott az egész évre járó 18 munkanap szabadságnak a felére, tehát 9 napra lett volna jogosult. Ebből 5 napot kivett, a többi, 4 napot a könyvtártól kell megkapnia. A könyvtárban is fél évet tölt el 1979-ben. Erre az időre tehát az egész évre járó 24 munkanap szabadságnak a felére, azaz 12 napra jogosult. Ehhez hozzá kell adni a vállalatnál ki nem vett 4 napot, tehát a könyvtártól az idén 16 munkanap rendes szabadságot kell kapnia.

Rippl-Rónai bibliográfia

A magyar szakirodalom nemigen bővelkedik képzőművészekre vonatkozó személyi bibliográfiákban. A jó hírű kaposvári *Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár* tehát a könyvtárosokat és a művészettörténészeket egyaránt hálára kötelezte, amikor a Vaszary János bibliográfia után (1970) az idén közreadta *Fiola Pál* és *Sipos Csaba* munkáját: a *Rippl-Rónai bibliográfiát* is. Kaposvár Rippl-Rónai életében még Vaszary Jánosénál is nagyobb jelentőségű, hiszen nemcsak ott született (1861. május 23-án), de külföldi bolyongásai után, 1902-ben ott is telepedett le, és kisebb-nagyobb megszakításoktól eltekintve e városban élt egészen 1927. november 23-án bekövetkezett haláláig.

A bibliográfia, amely alcímében a „biográfia és bibliográfia” megjelölést viseli, ennél részben kevesebbet, részben többet ad. Kevesebbet, mert életrajzot tulajdonképpen nem közöl (csak életrajzi elemeket is tartalmazó bibliográfiai adatokat), mégis többet, mert bevezetésképpen közreadja *Aknai Tamás* kitűnő tanulmányát, amely helyesen jelöli ki az európai jelentőségű művész helyét a magyar művészet (festészet, grafika, iparművészet) történetében, sőt, külön fejezetben számba veszi Rippl-Rónai illusztrációinak, képeinek másolatait, valamint a festőről készült portrékat is (ami persze ikonográfia és nem bibliográfia); az „Irodalmi melléklet” című fejezetben pedig a Rippl-Rónaihoz írt versekből stb. ad válogatást. E többet a kötetet nemcsak gazdagabbá, de értékesebbé is teszi.

A bibliográfia adatgazdagsága imponáló! Amíg a *Bíró-féle* magyar képzőművészeti bibliográfia Rippl-Rónai Józseffel kapcsolatban mindössze harminckilenc tételt közöl (a kötet egyébként gazdag tárlatbeszámoló-anyagából ugyanis nem derül ki, hogy közülük melyikben esett szó Rippl-Rónairól is), addig a kaposvári bibliográfia 2059, illetve — az illusztrációs anyagot is beleszámítva — 2144 tételt ad. E bámulatatos adatgazdagság két forrásból származik. Az egyik a kiállítási katalógusok és tárlatbeszámolók nagy sorozata, melyekkel kapcsolatban a bibliográfia szerkesztői nem sajnálták a fáradságot, hogy minden olyan tételt kihagyjanak, amelyben a művészről is szó esik (erre annotációkban hívják fel a figyelmet). A másik forrás a helyi sajtó, amelynek a témához kapcsolódó közleményei és hírei az anyagnak megközelítően 30 százalékát (csaknem 700 tételt) teszik ki.

A munka módszertani és szerkezeti szempontból kifogástalan. A szerzők autopszia alapján dolgoztak, a címléírások a szabványok szerint készültek. Az anyaggyűjtés kizárólag a nyomtatott anyagra terjed ki, bár arra sem teljesen (hiányoznak a felsőoktatási tankönyvek és jegyzetek, valamint a lexikonok Rippl-Rónai cikkei). A szerzők 1977. június 30-ával zárták le az anyaggyűjtést, de felvették a kötet szerkesztése közben előkerült újabb adatokat is.

A bibliográfia négy fő fejezetre tagolódik, ezeken belül szerkezete időrendi. Az első fejezet Rippl-Rónai írásait, nyi-

latkozatait veszi számba, a második a róla szóló irodalmat (különválasztva az önálló munkákat a cikkekétől, tanulmányoktól), a harmadik az illusztrációkból stb. ad ízelítőt, a negyedik pedig az úgynevezett „irodalmi melléklet”. Egy-egy éven belül a periodikákban megjelent közlemények a periodika-címek betűrendjében követik egymást. Ahol kell, rövid, de hasznos annotációkat is adnak. (Sajnos, nem következetesen. Az 1568. tétel-szám alatt szereplő és a *Szép művészet* c. folyóiratban 1942-ben megjelent „Gróf Almásy Telesi Éva Művészeti Intézete” címből például annotáció hiányzik, de derül ki, mi köze van Rippl-Rónaihoz. S ez nem egyedi példa!)

Ami a bibliográfia teljességét illeti, nem valószínű, hogy Rippl-Rónairól szóló *lényeges* publikáció hiányozna belőle. E megközelítő teljességet nemcsak a feldolgozott sajtótermékek nagy száma (174 periodika), de a kiválasztott anyag színvonala is szavatolja. (Éppen ezért sajnálatos, hogy az egyébként feldolgozott *A Hétköznapok* két publikáció: *Fóthy János: Rippl-Rónai József 1920. 541—542. l. és Tóvis: Rippl-Rónai József 1915. II. 546—547. l. kimaradt.*) A külföldi anyag hiányaiért elsősorban a másodfokú bibliográfiák elégtelensége és a francia sajtóanyag feldolgozatlansága a felelős.

Apró elírások, pontatlanságok előfordulnak a kötetben, de messze a tűrési határ alatt maradnak. A 243., 927. és

1073. tételeknél például hiányzik a szerzők szignója. Az 1240. tételben szereplő KUT-elnök és volt horvát bán Skerlecz és nem Sherlecz. A 858. tétel alatt szereplő cím (K. A.: Rippl-Rónai József. Retrospektív kiállítás a Művészházban) az *Életnek* nem az 1914., hanem az 1911. évfolyamában jelent meg; a Művészházban rendezett kiállítás pedig a kötet kiállítási mutatója szerint is 1911-ben és nem 1914-ben volt. Nem valószínű, hogy csak 1914-ben írtak volna róla.

A bibliográfia használhatóságát és könnyen kezelhetőségét nagyban elősegítik a következő mutatók: 1. A feldolgozott sajtótermékek mutatója, 2. Intézmények, társulatok, egyesületek stb. mutatója, 3. Kiállítási mutató, 4. Helymutató, 5. Névmutató. Mindegyik gondos, lelkiismeretes munkáról tanúskodik. A kötettel kapcsolatban csak a technikai előállítással nem lehetünk teljesen elégedettek: e kiváló munka egyik-másik oldalának sokszorosított szövege csaknem teljesen olvashatatlan. A téma érdekessége és az alacsony példányszám (400) arra enged következtetni, hogy a könyv hamarosan hiánylistára kerül.

A Fiola Pál—Sipos Csaba szerzőpár végeredményben kitűnő munkát végzett, a kiadó könyvtár pedig példát mutatott. Nem először, és reméljük, hogy nem utoljára. (*Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár. 1978. [1979.] 365 l.*)

G. F.

Láttuk

a *Pedagógiai látóköri* címmel megjelentetett cikk- és tanulmánygyűjteményt. A Tankönyvkiadó által *A pedagógia időszerű kérdései* névvel közrebocsátott — megújuló — sorozatban napvilágot látott könyvújdonosság mindenekelőtt a pedagógusokhoz szól, de bizonyára szívesen forgatják majd a népművelők, könyvtárosok is, és mindazok, akiket érdekel közoktatásunk fejlődése, jövője. A *Látóhatár* irodalmi tallózásaihoz hasonlóan ez a kötet is cikk-válogatás mintegy száz napi- és hetilapból, szakfolyóiratból. A szerkesztők, *Balázs Mihály* és *Karlovitz János* elsősorban azt tartották szem előtt, hogy az elmúlt tanév legnagyobb érdeklődést és hatást kiváltó pedagógiai írásai kerüljenek be a kötetbe, azok, amelyek egyben olvasmányosak is, egyszersmind irányjelzők pedagógiánk fejlődésében. Így kapott helyet a gyűjteményben többek között a felszabadulás óta lezajlott egyik legnagyobb pedagógiai vita részlete az *Élet* és *Irodalomban* megjelent Tanítási sorozatból, a Köznevelés Makarenko-vitája, valamint számos érdekes cikk a legkülönbözőbb folyóiratokból: a *Kritikából*, a *Társadalmi Szemléből*, a *Magyar Tudományból*, a *Gyermekünk*ből, a *Dunántúli Naplóból* stb.

A tervek szerint a *Pedagógiai látóköri* első kötetét ezután évenként újabbak követik. Mintegy figyelemfelhívóként: mit érdemes az egyre szélesebben áradó pedagógiai információözönből kimenteni. Érdemes megjegyezni, hogy a kötetben szereplő kivonatokat és a bibliográfiát összeállítók között van Szurmayer Ernő, a Szolnoki Megyei Könyvtár igazgatója, és a társadalmi szerkesztőség tagjainak sorában is több könyvtáros neve olvasható. (*gy. szabó*)

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE idei első számának nagyobb cikkei kivétel nélkül irodalom-, illetve sajtótörténeti tárgyúak: *Szörényi László* Faludi Ferenc könyvvizsgálói tevékenységével foglalkozik (Faludi ugyanis 1760-tól 1766-ig Pozsonyban az országba behozott könyvek egyik revizora volt); *Buzinkay Géza* a múlt század népszerű hetilapjának, a Vasárnapi Újságnak történetét tárgyalja a kiyezestől 1890-ig; *Kiss József* pedig a Petőfi-költemények 1850 és 1945 közötti kiadásainak történetét tekinti át. A *Figyelő* rovatban közölt három könyvtárügyi vonatkozású írás közül az egyik nekrológ: *Szathmári István* gyászbeszéde, amely Kiss Istvánnak, a könyvtárügyi tanszék tavaly októberben elhunyt vezetőjének ravatalánál hangzott el; a másik cikkben *Havasi Zoltán* ismerteti az Országos Széchényi Könyvtár kormányzati-igazgatási jogát; a harmadik közlemény pedig — szerzője *Várhidi Klára* — az Országos Széchényi Könyvtár legelső otthonát, az egykori pálos kolostor könyvtártermét mutatja be. (Ebben ma a Pesti Központi Papnevelő Intézet könyvtára működik; a 90 százalékosan 1500 és 1800 közötti művekből álló értékes gyűjteményt a könyvtárvezetővel megbeszélte időpontokban az érdeklődő könyvtárosok megtekinthetik.)

A KÖNYVTÁRI FIGYELŐ 1979. 3. számában *Földi Tamás* a magyar közgazdasági információs szervezet kiépítésére irányuló több mint húszéves törekvéseket, azok kudarcait tekinti át, cikke azonban nem merül ki a lehangoló tények egyszerű számbavételében, hanem igen józan, kiindulási alapnak is alkalmas elképzelést is felvázol a kátyúból való kijutásra. Szenvedélyes, de felelősségteljes hangú vitacikkéhez *Dányi Dezső* szól hozzá: elfogadja azt az alapelvet, hogy a közgazdasági információs ellátás több központra és a velük partnerkapcsolatban álló együttműködő intézmények körére épüljön, mivel a közgazdasági információs terület túl széles ahhoz, hogy egyetlen hálózat keretében integrálni lehessen, de szükségesnek tartja azt is, hogy a „rendszergazdák” megfelelő jogkörrel kapjanak, az egész rendszer kiépítésének megkezdését pedig alapos helyszíneljárás előzze meg. — Hasonlóan szenvedélyes hangú a Könyvtártudományi és Módszertani Központ elmúlt évi tevékenységét elemző cikk: ebben *Papp István* a KMK 1978. tevékenységéről szólva tulajdonképpen nem a szokásos intézményi beszámolót adja, hanem a központ

szervezeti egységei által végzett munka megemlézése mellett, ezt az egész könyvtárügygel kapcsolatba hozva, valóságos problémagyűjteményt tár az olvasó elé könyvtárügyünk olyan neuralgikus kérdéseiről, mint például az irányítás, szakfelügyelet, könyvtárosképzés, szaksajtó, továbbá a különféle bibliográfiai, ellátási és szolgáltatási ügyek. — A nemzetközi gyermekév jegyében készült *Nagy Attila* cikke, amely a gyermekek és az olvasás kapcsolatát lélektani megközelítésben tárgyalja: különös gonddal vizsgálja az életkori sajátosságok összefüggéseit az olvasással, és kitér az olvasástanítás, -tanulás meghatározó szerepére is. — A Figyelő a gépi tájékoztatás kérdéseivel foglalkozó sorozatában ezúttal gyakorlati cikket közöl: *Pethes Iván* és *Tolnai György* a számítógép által készített katalóguscédulák szerkesztésének és előállításának eljárását mutatja be az Országos Vezetőképző Központ BIBDOSZ számítógépes tájékoztatási rendszerének gyakorlata alapján.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS júniusi számában a TMT-ben gyakran publikáló *N. B. Arutjunov*nak, a szovjet Tudományos Műszaki Információs és Propaganda Igazgatóság vezetőjének írását közli az ágazati rendszereknek az állami tudományos-műszaki információs rendszerben játszott szerepéről. Az Állami Tudományos és Műszaki Információs Rendszerben (GSZNTI) jelenleg 86 központi ágazati tudományos-műszaki információs szerv működik, s a 11 500 vállalati és intézeti információs osztályból 11 000 tartozik valamilyen ágazati információs rendszerhez. A központi ágazati információs szervek munkájának több mint felét kiadványok előállítására és terjesztésére teszi ki: évente 150 ezer kiadvány jelenik meg. Gondot okoz azonban a kiadványok átfutásának lassúsága: ez az idő általában 1,5–3-szorosa az előírtnak. A szelektív információterjesztés gyors fejlődését bizonyítja, hogy például 1974-ről 1975-re a szolgáltatás előfizetőinek száma 350 ezerről majdnem 500 ezerre nőtt. A fejlesztési törekvések hatékonyságára jellemző, hogy az információs folyamatok gépesítésének 1976–1980-ra szóló fejlesztési programjában 47 központi ágazati információs intézmény vesz részt az előző öt éves tervidőszak 21 résztvevőjével szemben. A TMT másik fontos közleménye a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség, a FID új programját ismerteti, amelyet a szervezet 1978. évi, edinburghi

közgylésén fogadtak el az 1970-es, Buenos Airesben jóváhagyott program helyett. Az új alapszabályok leszögezik, hogy a FID célja a dokumentációs kutatás és fejlesztés nemzetközi előmozdítása; a FID a nemzeti tagok szövetsége lesz a jövőben is; irányításáért továbbra is az országokat képviselő nemzeti tagok a felelősek, egyének pedig szakértőként vehetnek részt a munkában. A szövetség a következő szakterületeken fejt ki fő tevékenységét: a tájékoztatás-tudomány elméleti és nyelvészeti alapjai — beleértve a terminológiát is; információs feldolgozás és technológia; szakemberek és felhasználók oktatása, továbbképzése; információs rendszerek és hálózatok tervezése, irányítása; a felhasználói igények és szokások vizsgálata.

A MŰSZAKI EGYETEMI KÖNYVTÁROS idei első számának évfordulós cikke a Tanácsköztársaság könyvtárpolitikájának nem csupán általános kérdéseivel foglalkozik, hanem áttekinti a 133 nap alatt a Műegyetemi Könyvtárban bevezetett reformintézkedéseket is. A szám egyéb cikkei a műszaki egyetemi könyvtárak második szakmai szemináriumával (Sopron, 1979. január 25—26.), az 1849-ben alapított Quarterly Journal of the Chemical Society of London című angol folyóirat történetével, a könyvtár- és tájékoztatóügy történetének együttműködési törekvéseivel (Henri Lafontaine és Paul Otlet világbibliográfiájától kezdve az Egyetemes Bibliográfiai Szambavételig és az UNISIST-ig, illetve a nemzeti információs rendszerek létrehozását ösztönző NATIS-programig). A folyóirat tanulmányúti beszámolórosorozatában ezúttal belga és luxemburgi könyvtárakról olvashatunk.

A SOMOGYI-KÖNYVTÁRI MŰHELY 1979/1—4. jelzésű összevont száma Móra Ferenc születésének 100. évfordulójára kiadott emlékfűzet, amely csaknem 130 oldalon közöl kitűnő tanulmányokat, visszaemlékezéseket és érdekes adalékokat a nagy szegedi író, múzeum- és könyvtárigazgató életművének alaposabb megismeréséhez. A tanulmányok közül néhányat szerző és cím szerint is érdemes megemlítenünk: *Vajtai István* „Móra Ferenc. Írói arcképvázlat”, *Sipka Sándor*: „Móra Ferenc az iskolában” és *Péter László* „Móra műhelyéből” című munkáját, de a többi, kisebb-nagyobb dolgozat és az emlékfűzetben található életrajzi időrendi táblázat is emeli a kiadvány becsét, hozzájárul Móra emberközelbe hozásához és munkásságának árnyaltabb értékeléséhez.

A VAS MEGYEI KÖNYVTÁRAK ÉRTESÍTŐJÉ-nek 1979/1-es száma közli a tanácsi, a szakszervezeti és az iskolai könyvtárak elmúlt évi munkájáról szóló értékeléseket. A tanácsi könyvtárak teljesítményét — és problémáit — jól értékelte a beszámoló következő sorai, amelyek a könyvtárpolitika számára is fontos jelenségekre hívják fel a figyelmet: „A hálózat könyvtáraiba 46 904 olvasó iratkozott be, 316 fővel kevesebb, mint 1977-ben. A megye lakosságának 16,7 százaléka látogatja a tanácsi könyvtárakat. A beiratkozott olvasók száma tovább növekedett Szombathelyen. A megyei könyvtár és fiókkönyvtárai 15 278 olvasót láttak el, 531 fővel többet mint 1977-ben. (A város 76 884 lakosának 19,9 százaléka könyvtárhhasználó). A „B”-típusú központi könyvtárak közül Celdömök és Vasvár kivételével mindenütt emelkedett az olvasók száma. A sárvári új könyvtárba 204 fővel többen iratkoztak be, mint az előző évben. A községi könyvtárak olvasóinak száma tovább csökkent, 1978-ban 1166 fővel.” A szakszervezeti könyvtárak munkájáról szóló beszámoló is ellentmondásos képet tükröz: a beiratkozott olvasók száma 221-gyel, a látogatásoké 9653-mal nőtt, a kölcsönzött kötetek száma azonban 5340-nel csökkent. Három szakszervezeti könyvtár jutott új, izléses otthonhoz, viszont a Magyar Vagon- és Gépgyár régi sárvári gyáregységében megszüntették a könyvtár szabadpolcos, önálló helyiségét: a könyveket a tanácsterembe helyezték, az állványokra üvegtálcákat szereltek. Nincs könyvtár a Magyar Vagon- és Gépgyár szombathelyi új szerelvénygyárában, és nagyon rossz körülmények között működik az Építők Körzeti Könyvtára is. Az iskolai könyvtárak elhelyezési feltételei sem javultak kellőképpen. Az olvasók általánosan magas aránya mögött iskolatípusonként eléggé nagyok az eltérések: az általános iskolákban 64,8 százalék, a középiskolákban 58,7 (ezen belül gimnáziumok: 85, szakközépiskolák 38,7), a szakmunkásképző intézetekben 45,3 százalék. — Érdekes, színes, jó olvasószolgálati és hálózati munkáról tanúskodik a Vas megyei híradó egyéb írásainak csokra is; ennek cikkei a megyei könyvtárnak a közép- és felsőfokú oktatást segítő tevékenységéről, az olvasószolgálat által az elmúlt évben előjegyzett 1074 könyvkérés megosztásáról, a mai magyar líra olvasói fogadtatásáról, a „Kell a jó könyv ’77” olvasómozgalomról, továbbá az új kötelempéldány-elosztási rend első évi tapasztalatairól szólnak, illetve egy hálózati könyvtáros naplószerű jegyzetét közlik, melyek néhány őségi könyvtár meglátogatása nyomán születtek.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

„HUSZTI PÉTER: AENEIS, azaz: Az trójai Aeneas herceg dolgai” című, 1582-ben Bárfán megjelent, magyar nyelvű törtéias énekét jelentette meg a „Régi magyar irodalmi ritkaságok” sorozatban az Eötvös József Kollégium ifjúsága a Könyvtártudományi és Módszertani Központ támogatásával. A Népművelési Propaganda Iroda által kiadott, egyszerű, de nagyon izléses kötetet Szabó Géza, a kollégium tagja szerkesztette, s ő írta az utószót, továbbá állította össze a dallamokat is. A szöveg gondozása és a nyelvi jegyzetek összeállítása Gillice Gábornénak, a kollégium volt tagjának munkája. Az irodalomtörténeti jelentőségű Vajthó-féle szövegkiadások ihletésére született, XVI. századi illusztrációkkal díszített kiadvány a mai helyesíráshoz alkalmazkodó, de a nyelvjárási és archaikus nyelvi sajátosságok megőrzésére is törekvő szövegközléssel kezdődik, majd a mű ismertetése és elemzése, valamint az Aeneis-kiadások sorsának nyomon követése után a nótajelzésekben megadott dallamok következnek. Az irodalomjegyzék után pedig az eredeti kiadvány hangulatát idézik fel Huszti Péter művének hasonmás oldalai, a teljes Aeneis-átköltés. (A szerzőről nevének kívül semmit nem tud az irodalomtörténet.) (1979, 30 Ft.)

A MÓRA-ÉVFORDULÓRÓL több könyvtár kiadvánnyal is megemlékezett: HAZAEMLEKEZÉSEK címmel a Szegedi Somogyi Könyvtár a kiskunfélegyházi városi tanács támogatásával hasonló kiadásban bocsátotta közre az író bátyjának, Móra Istvánnak (1864—1957) hat olyan írását, amely öccséről vagy családjukról szól.

A Péter László által szerkesztett és kitűnő jegyzetapparátussal ellátott kiadvány nemcsak értékes kor- és irodalomtörténeti dokumentum, hanem érdekes olvasmány is. (118 l. — 15 Ft.) MÓRA FERENC (1879—1934) a címe a Debreceni Városi Könyvtár 300 példányban sokszorosított ajánló bibliográfiájának, amelyet Hadházy Csabáné állított össze. A jegyzék az életrajz után 19 tétel, annotált válogatást nyújt Móra műveiből, majd a róla szóló fontosabb tanulmányokat, verseket és lexikon-cikkeket sorolja fel. — A Tatabányai Megyei Könyvtár módszertani füzet-sorozatában MÓRA FERENC EZEREGY ÉLETE címmel jelentette meg Halmosi Józsefné forgatókönyvét, amely az általános iskolák felső tagozatos tanulói számára rendezett vetélkedők lebonyolításához készült.

LEV TOLSZTOJ A PÉCSI SAJTÓBAN (1890—1945) címmel annotált bibliográfiát adott ki a Pécsi Tanárképző Főiskola tudományos bizottsága és könyvtára. Dr. Hajzer Lajosnak a „Pécsi Tanárképző Főiskola könyvtárának kiadványai” c. sorozat 26. füzeteként megjelentetett, 250 példányban sokszorosított összeállítása az érdekes fordítástörténeti adalékokat tartalmazó bevezető után 79 tételben, időrendben sorolja fel a nagy orosz író Pécssett napvilágot látott, magyarra fordított munkáit, illetve a műveiről szóló recenziókat, a Tolsztojra vonatkozó sajtóközléseket.

TANANYAG FELDOGOZÓ FOGLALKOZÁSOK forgatókönyveit tartalmazza „A Verseggy Könyvtár módszertani füzetek. Gyermekkönyvtári sorozat 2.”

jelzésű kiadvány, amellyel a Szolnoki Megyei Könyvtár munkatársai — Lengyel Lajosné és Józsay Zsoltné — kínálnak segédeszközt nagycsoportos óvodások foglalkozásai („Hol terem a sok gyümölcs?”), a negyedik osztályos olvasási órák („Régi magyar mondák”), az alsós napközis („Tavaszi népszokások”), „Farsangi népszokások”), illetve a felsős napközis foglalkozások („Egri csillagok”), „A láthatatlan ember”, a „Távolban egy fehér vitorla”) számára. A kiadvány 300 példányban, sokszorosításban jelent meg.

A LEVÉLTÁRAKKAL ismerteti meg az érdeklődőket a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak „A helyismereti kutatók kézikönyvei. Intézményi adatárak” című sorozatában megjelent legújabb kiadványa. Kiss Dezső összcallítása a levéltárak általános bemutatása után módszertani útmutatót ad a levéltári kutatásokhoz, majd a kötet legnagyobb részét alkotó adattárban bemutatja a két országos, a huszonegy tanácsi levéltárt, az MSZMP archivumait, valamint az állami, a társadalmi szervek és az egyház kezelésében működő összesen 48 szaklevéltárt. Az értékes segédkönyv használatát külön név- és helynévmutató könnyíti meg. (Népművelési Propaganda Iroda, 1979. 196 l. 21 Ft.)

FEJEZETEK AZ INFORMATIKÁBÓL címmel a Gödöllői Agrártudományi Egyetem megjelentette dr. Héberger Károly szakmérnökök számára készített jegyzetét. A 320 példányban sokszorosított oktatási segédlet szerzője az informatika fogalmi meghatározása után a hagyományos, illetve nem hagyományos

dokumentumok típusaival ismerteti meg a leendő kutatómérnököket, majd a tájékozódás kérdéseivel foglalkozik, és ismerteti a dokumentumok feltárását, rendszerezését, a legfontosabb tájékoztató eszközöket, szolgáltatásokat, a különleges adattároló és vizsgálóeszközöket; végül pedig a szóbeli információkkal és az irodalomkutatás célszerű menetével foglalkozik. (95 l., 35,20, ill. 18 Ft.)

JÓKAI-GYŰJTEMÉ-NYERŐL tett közzé katalógust a komáromi Jókai Mór Városi-Járási Könyvtár a nagy mesemondó halálának 75. évfordulója alkalmából. A 338 tételes, 500 példányban sokszorosított bibliográfia az 1894—1898-as diszkiadásra, illetve az Akadémiai Kiadó 1962-ben megkezdett kritikai kiadására épül, de az összeállító, **Hegedűs Béla** külön csoportokban számba veszi a Jókai-művek első kiadásait, valamint az egyéb kiadókánál és más sorozatokban megjelent műveket, továbbá az író életével, munkásságával foglalkozó tanulmányköteteket és más kiadványokat, valamint a gyűjteményes munkák vonatkozó írásait is. A bibliográfia erénye, hogy Jókai gyűjteményes köteteit elemző címleírásokkal tárja fel. (43 l.)

CSEHOV-ról és PABLO NERUDA-ról adott ki 300—300 példányban sokszorosított ajánló bibliográfiát a Debreceni Városi Könyvtár a két nagy íróművész 75. halálozási, illetve születési évfordulója alkalmából. **Papp Imréné** és **Stieglmayer Istvánné** összeállítása azonos rendszerben készült: mindkettő a rövid bevezető után életrajzi vázlatot ad, majd a szerzők műveit sorolja fel (Csehov esetében válogatva), végül a róluk szóló tanulmányok — **Neruda** vonatkozásában versek is — válogatása és

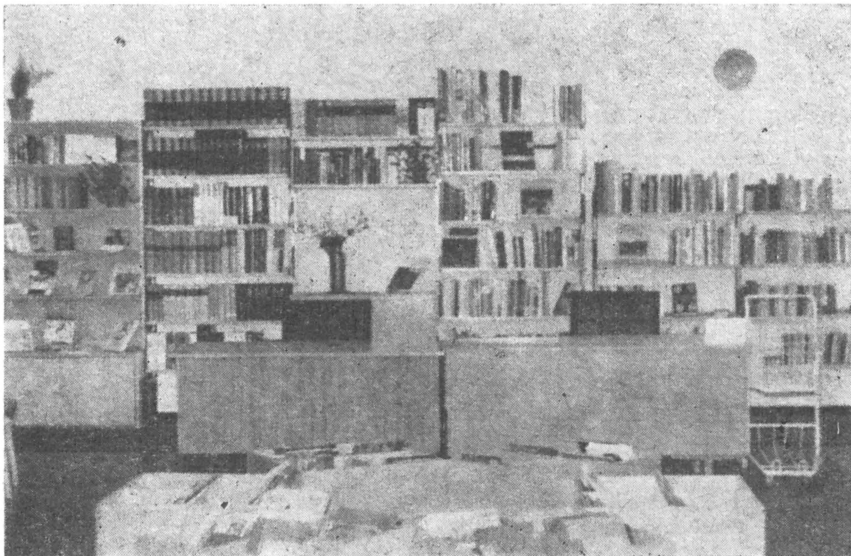
a lexikoncikketek adatai következnek. Mindkét jegyzék címleírásaihoz annotációk is tartoznak.

BIBLIOGRÁFIAI OLVASÓKÖNYV címmel szakirodalmi szemlét adott ki a **Könyvtártudományi és Módszertani Központ**. **A Varga Ildikó** által szerkesztett, igen hasznos szöveggyűjtemény a bibliográfiai funkcióival — ezen belül például a publikációk kivonataira vonatkozó nemzetközi szabvánnyal, a tudományos irodalom bibliometrikus vizsgálatával, a szaktájékoztatósi központokkal —, továbbá a nemzeti bibliográfiákkal, a selektív információterjesztéssel (SDI), a gépi indexekkel, a bibliográfiai készítésének elméleti és módszertani kérdéseivel foglalkozik, jól kiegészítve az ugyancsak a **KMK** által a közelmúltban megjelentetett tanulmánygyűjteményt, melyről a **Könyvtáros júniusi** számában látott napvilágot ismertetés. (**Népművelési Propaganda Iroda**, 1979. 289 l. — 31 Ft.)

AUGUSZTUS 1-IG A SZERKESZTŐSÉGBE ÉRKEZETT PERIODIKUS KIADVÁNYOK; STATISZTIKAI ADATTÁRAK: Borsod-Abaúj-Zemplén megye irodalma a sajtóban. 1978. harmadik negyedév.

(A II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár helyismereti füzetek 2.); **Eseménynaptár 1979/3.** (**FSZEK, KMK**); [Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, „Gyászkeretes bibliográfiák”] **Órkény István 1912—1979; Gazdaságpolitikai Tájékoztató 35., 36.** [1979] (**Balassi Bálint** Megyei Könyvtár, **Salgótarján**); **Irodalomkutatások. Az általános és nyilvános könyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke. 1979. július.** (**Berzsenyi Dániel** Megyei Könyvtár, **Szombathely**); **Könyvtári Tájékoztató. 1979. július**

(**Nagyközségi-Járási Könyvtár, Edelény**); **Külföldön megjelent fontosabb legújabbkori történelmi és politikai művek jegyzéke. 1979. első negyedév.** (**Országgyűlési Könyvtár**); **A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája. 1979/1. M 22 432—M 22 860** (**OSZK, KMK**); **A Magyar Könyvtári Szakirodalom Bibliográfiája 1978. Index.** (**OSZK, KMK**); **Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról.** „A”-sorozat. Referátumok 1979/7., „B”-sorozat. **Bibliográfia 1979/7.** (**Marx Károly** Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtár); **Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból. 1979. június** (**Berzsenyi Dániel** Megyei Könyvtár, **Szombathely**); **Tájékoztató jegyzék vezetők számára. 1979/6. sz., június.** (**Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen**); **Tájékoztató jegyzék vezetők számára. 1977.** **Összesítő kötet** (**Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen**). — **Somogy megye tanácsai és szakszervezeti könyvtárainak 1978. évi elátlottági adatai; Szakszervezeti könyvtárak működési adatai 1978.** **Munkahelyek könyvtári ellátása. „SZAKMA '78”;** **Településeink könyvtári ellátása 1978.** **A tanácsai és a szakszervezeti könyvtárak statisztikai adatai.** „**TEKE '78**”.

MERABONA

könyvtári bútorcsalád

Rilzánózott és festett kivitelben

Széles skálájú színválaszték

Gyártja és forgalomba hozza :

TÖVÁLL, SZANY

Ügyintéző: Németh László

Postacím: 9317 Szany, Szabadság u. 1.

**A berendezési tárgyakat helyszínre szállítjuk
és beszereljük.**

Díjtalan berendezési tanácsadás.

KISS TERÉZIA grafikáiból
(Cikkünket lásd az 559. oldalon)

